

לא למכירה

דברי חכמים כדפנות ופמסמחה פטעים
בעלי אסופות פתו מזהה אחד (קולת צ"א)

אסופות

בעלי אסופות
אלו תלמידי חכמים
שישבו
אסופות אסופות
ועסקין בתורה
(הצ"ח)

ירחון מאסף לתורה והלכה, הגות, מחקר וספרות

אב תשס"ט מחיר: 5 ש"ח

ב

גליון

רפואה אלטרנטיבית

בירור דין
השימוש בה

המאור הגדול

הגאון הגדול רבי
מאיר ברנדסדורפר זצוק"ל

"השלך על ה' יהבך"

בדרכי
עבודת ה'

בנינו כנטיעים

יסודות החינוך

בין המשפתיים

'בין הזמנים'
במקורות

"מט"ו באב ואילך זמן להוסיף אומץ בתורה"

"ובדוק ומנוסה, אם יתפלל אדם שחרית וקריאת שמע בכונה, שבו ביום יזכה לדבר מצוה ויצליח בעסקיו, ואף שלשעה יחשוב שאינו, בסופו ימצא שכן הוא. ואצ"ל שיצליח בו ביום בתורה, ומצוה גוררת מצוה, וכן להיפך, אוי לי על שברי בעת שאיני מתפלל בכונה כראוי, כל היום אין שמועתי בתורה מכוונת וקרעים אלביש, ולהיפך אם אצעק ואשוע לה' מקירות לבבי בתפלה לחונני דעה כי דלותי עד מאוד בעו"ה, אף הוא ירחם עלי להאיר עיני בתורתו.

ולכן עם נבון וחכם, אל תאמרו הא דעדיף זה מחבירו לרוב שכלו ועוצם חכמתו ובינתו, לא כן הוא שקר נחלתם, רק מתת ה' הוא כאשר נוחיל טובו וחסדו הגדול ברב תפלה ותחנונים. ואין לך דבר שמזכה לאדם להשיג ישרות התורה ולפענח מצפונים בדרכי יושר ואמת, אלא להתפלל לה' בדמעה שישוב וירחמנו כי אל שומע תפלה הוא, וקרוב לכל קוראיו באמת.

ולכן הסירו מסוה עורו, הנה ימים באים ימי חפץ, ומט"ו באב ואילך הגיע זמן הוספה להוסיף אומץ בתורה ויראת ה', (תענית ל"א, ב"ב קכ"א).

חזקו ואמצו לבבכם בתורת ה', וראו כי אבדנו בעו"ה חזון וצופה, אבדנו מקדש ה' ארון, אורים ותומים, מזבח מכפר, כהנים, מלכות, ב"ד, סנהדרין מעתיקי שמועה, כהנה רבות, ואין לנו שיוור רק תורה זאת, אשר באמת היא כלולה מכל הנ"ל. והפרטים אבדנו בעו"ה, אבל כלליות נשאר לנו וראוי לנו להשגיח בו ולסלסלו ולרוממו, כאיש שמתו לו בנים בני מעלה ורוממות ולא נשאר לו בלתי בן יחיד, הלא באהבתו ישגה תמיד, מחיקו לא יזוז ומחדר משכבו לא ימוט, כן יש לנו לעשות בתורת ה' כי זהו היתר הפלטה מאשר השאירו לנו אויבים"

(רבי יהונתן אייבשיץ זצוק"ל
יערות דבש, ח"א דרוש ד')

יש להימנע מקריאת הפרסומות
והכתוביות המופיעות מתחת
לתמונה בשבת קודש.

כל מאמר הלכתי המופיע
בקובץ אין ענינו להורות
הלכה למעשה, אלא רק לעורר
לב המעיין, בחינת תן לחכם
ויחכם. ועל כן הלכה למעשה,
כל אחד ישאל את רבו.

אסופות

ירחון מאסף לתורה והלכה
הגות, מחקר וספרות

חברי המערכת:

הרב נתן רחלזון
הרב ח. צבי שפירא
הרב יוסף פרץ

כתובת המערכת:

ת.ד. 16446 ירושלים
פקס: 02-5605830
טל. 050-4111773
דוא"ל:
asufot26@gmail.com

עיצוב:

ג. לוריא

תוכן ירחון 'אסופות'

אסיפת זקנים

כ"ק אדמו"ר רבי אברהם אביגדור נחום לנדא זצ"ל
מסטריקוב

בעניין העוסק בתורת הקרבנות
מעלה עליו כאילו הקריב קרבן

4

הגאון הגדול רבי שבתאי אטון זצ"ל
עניני יסורים, גלות וגאולה

6

דברי חכמים

הגאון רבי ירוחם אולשין שליט"א
בעניין מצות עשיית מקדש וכלים

10

הגאון רבי יצחק פנחס גולדווסר שליט"א
שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקנו תורתך

12

דבר הלכה

בענין רפואה אלטרנטיבית

14

אסופת מסילות – בדרכי עבודת ה'

"השלך על ה' יהבך"

18

חקור דבר

זהב הארץ ההיא

24

בנינו כנטיעים

על החינוך

26

נאסף הצדיק

אבא מארי

הגאון רבי מאיר ברנדסדורפר זצוק"ל

32

בין המשפתיים

בין הזמנים בשנים קדמוניות

40

כמסמרות נטועים

שואלין ודורשין - משיבין ועונין
עבודה שבלב

43

בעלי אסופות

שלמי יהונתן
י' כרכים על שו"ע הלכות שבת

46

דבר המערכת

"וקווי ה' יחליפו כח וכו'", ימי "בין הזמנים" כבר בעיצומם, ימים בהם, כך ייסדו לנו רבותינו מצוקי ארץ, יוצאים עמלי התורה לחלץ עצמות להחליף כח ולהתכונן ברוח ובגשם, לקראת השנה הממששת ובאה. כך כמעט כחודש ימים, נסגרים ונפתחים היכלי הישיבות, נסגרים היכלי הישיבות ונפתחים היכלי ישיבות בין הזמנים, שהרי אין זו החלפת כח, אין זה חילוף עצמות, אם אין מספר שעות של לימוד התורה הקדושה באים עמו. כמעט חודש, שבתקנת הררי קודש, יוצאים בו עמלי התורה לחלץ עצמות ולהחליף כוח, בחינת 'ביטולה זהו קיומה'.

מה אם כן מרגין לראותם, אף בימים אלה, משכימים לבתי מדרשות, ל'ישיבות בין הזמנים' ומפעלי שינון וחזרה. הלב הומה ונרגש. "לפרוש הימנה איני יכול"...

אשריכם תלמידי חכמים, בעלי אסופות שדברי תורה חביבים עליכם, ומקדשים שם שמים במעשיכם.

אכן לכשנתבונן נראה, כי חודש אב אינו רק "זמן ביניים" כפי שקרא לו מרן ראש הישיבה, הגראמ"מ שך זצוק"ל, או 'בין הזמנים' כפי שקראו לו מרנן ורבנן זיע"א עוד בימי קדם, חודש זה, ראשיתו, בעיצומם של ימי בין המצרים, בהם מתאבלים אנו על חורבן בתי מקדשנו. במרכזו, ט"ו באב, יום תום כריתת עצים למערכה, ועם סיומו, אין לך לב שאינו מחסיר פעימה מ'קול הקורא קדוש אלול'.

נפנה למקורותינו, מהם נבין ונדע כי אירועים אלו קשורים וקרוכים בתורה, וחובת לימודה עוברת ביניהם כחוט השני.

הנה דרשו חז"ל (חגיגה ה, ב) עה"פ "ודמע תדמע ותדע עיני דמעה על כי נשבה עדר ה'" – "אמר ר' אלעזר שלש דמעות הללו למה, אחת על מקדש ראשון, ואחת על מקדש שני, ואחת על ישראל שגלו ממקומן. ואיכא דאמרי אחת על ביטול תורה... כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה".

לאמור, כי הנהי והדמעה בעיקרם – "ותדע עיני דמעה" – על ביטול תורה, כי אמנם ביטול הכהנים מעבודתם וישראל ממעמדם, מחייב אבילות. אמנם חורבן הבית מחייב נהי וקינה, אבל עיקר העיקרים, דמעתו של בורא עולם יורדת, כביכול, על כך שגלו ישראל ממקומם – שאין לך ביטול תורה גדול מזה...

עוד, מוצאים אנו, כי אמרו חכמים שלא היו ימים טובים לישראל מט"ו באב, ואחד הטעמים לכך כדאיתא בשלהי תענית, יום בו פסקו מלכרות עצים למערכה מחמת תשישות כח חמה (ב"ב כא, ב). לצד השמחה על השלמת המצוה, אמרו ד"מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", היינו, מי שמוסיף מט"ו באב ואילך "מן הלילה על היום לשנות - יוסיף ימים, כדכתיב כי היא חיך וכתוב כי אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לך" (רשב"ם שם). הרי שוב, ימי תוספת און ואומץ בעסק התורה, [וראה עוד בדברי ה'עירות דבש' שהובאו בראש הגליון].

ועם סיום החודש, הרי שכבר ניתן לחוש ב'חשמל' באויר, במתח ההולך ונרקם; קדוש אלול בפתח. 'זמן' חדש, שנה חדשה, מסכת חדשה...

ובפרט אמורים הדברים, לאלה מאיתנו, הנכנסים לראשונה בשערי הישיבה או הכולל. העומדים נרגשים בפתחו של אתגר חדש, הנושא עמו כוחות מיוחדים של סייעתא דשמיא, הלבבות כמהים ל'שטייגען', שואפים להתמדה, והמוחות עומדים הכן לחידושי תורה ערבים ונעימים.

הוא אשר אמרנו – חודש שכולו בסימן תורה, והתעצמות בעסקיה.

ברוך הוא וברוך שמו, שסייענו וזיכנו להוציא לאור גליון נוסף של 'אסופות', השני במספר.

מהתגובות הרבות והחמות שזרמו למערכת, למדים אנו כי אכן קלענו השערה, וקהל 'בעלי אסופות' באשר הוא הבין לנכון את יעודו, ושש לקראתו ומהם שואבים אנו את כוחינו לישא בנטל הזה. לחובה וזכות כאחד רואים אנו את שליחותנו זו; הגשת חומר תורני איכותי ומשובח, לציבור חשוב, איכותי ומשובח אף הוא. נשוב ונחלה פני קוראינו: הערות, הארות, שאלות ותשובות – מפרים את 'אסופות' ותורמים רבות לצבינו. התכבדו ושגרו אלינו מכל ה'ל', ונקבלם בכבוד ובהתייחסות הולמת.

בברכת 'בין הזמנים' מרומם ומבורך המערכת

כ"ק אדמו"ר

רבי אברהם אביגדור נחום לנדא זצ"ל

מסטריקוב

בעניין העוסק בתורת הקרבנות מעלה עליו כאילו הקריב קרבן

ישראל איכא למימר דבהאי קרא הוזכר נמי בנין הבית, אולם בקרא דבכל מקום שהיא דרשת ר' יונתן לא הוזכר כלל בנין הבית ואדרבה כתיב שם "בכל מקום" וצ"ע מה שהוסיף רש"י בלשונו כאילו מקריבין אותן "בבית המקדש".

אמירת פיתום הקטורת מתוך הכתב

ואשר יראה לומר בזה דהנה ברמ"א או"ח סי' קל"ב כ' וז"ל: ויש שכתבו ליהזר לומר פטום הקטורת מתוך הכתב ולא בעל פה משום שהאמירה במקום ההקטרה וחיישין שמא ידלג אחד מסממניה ואמרינן שהוא חייב מיתה אם חסר אחת מסממניה ולכן נהגו שלא לאומרו בחול שממנהרין למלאכתן וחיישין שמא ידלג עכ"ל ומקורו מהב"י סי' קל"ג שהביא זה מהמהר"י אבוהב והוא דברי א"ח שהביא בשם בעל הלכות, וכ' על זה הב"י ושם וז"ל ואני אומר אם הלכה נקבל אבל אם לדין יש תשובה וכו', איכא למימר דהיינו דוקא כשהוא מקטיר ממש אבל כשחיסר בקריאה מהי תיתי לן עכ"ל.

והנה הב"י תמה רק דמנ"ל דגם על קריאה שהוא רק ענין דכאילו הקריב ולא הקרבה ממש יש חיוב מיתה, ועל זה כ' דאם הלכה נקבל, אכן באמת דיותר יש לתמוה על כל הני רבוותא דהרי בפשוטו מה דהעוסק בתורת הקרבנות חשיב כאילו הקריב קרבן היינו דשכר האמירה הוא דיחשב כאילו הקריב הקרבן, וכפשוטו דהמדרש ילמדנו שהבאנו לעיל דאיתא שם "ובשכר קריאתם שיעסקו לקרות בה מעלה אני עליהם כאלו הם עוסקים בבנין הבית", ומעתה יש לתמוה דא"כ נהי דכשעוסקים בפרשת הקרבנות כדינה חשיב כאילו מקריבים קרבן, אבל כשעוסקים שלא כדינו והיינו כשחיסרו באמירת הקטורת אחת מסממניו, נהי דאין להם שכר כאילו הקטירו קטורת, אבל מה

ולשנות אותן, ואם תתעסקו בהן מעלה אני עליהם כאלו בקרבנות אתם עוסקים, ואם רצונך לידע בא וראה כשהקב"ה הראה ליחזקאל צורת הבית מה הוא אומר הגד את בית ישראל את הבית וכו', אמר ליחזקאל לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותה לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו ומה יכולין לעשות הנח להם עד שיעלו מן הגולה, ואח"כ אני הולך ואומר להם, אמר ליה הקב"ה ליחזקאל וכי בשביל שבני נתונים בגולה יהא הבנין בטל, גדולה קריאתה בתורה כבנינה, לך אמור להם שיעסקו לקרות בתורת צורת הבית ובשכר קריאתם שיעסקו לקרות בה מעלה אני עליהם כאלו הם עוסקים בבנין הבית ע"כ. הרי להדיא במדרש דלימוד בתורת בית הבחירה הוי כאילו בנה מקדש ולימוד בתורת הקרבנות הוי כהקרבנות קרבנות, וצ"ע מה דר' יוחנן אמר דבלימוד הקרבנות עצמן חשיב כאילו בנה הבית.

והנה במנחות שם איתא עוד לעיל מיני, שם בכל מקום מוקטר מוגש לשמי, בכל מקום ס"ד, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום מעלה אני עליהם כאילו מקטירין ומגישין לשמי ע"כ, ובגמ' אין מבואר דאיירי דוקא כשעוסקין בהל' עבודה, אולם ברש"י ב"מ דקי"ד ב' ד"ה בארבעה הביא לגמ' זו במנחות בזה"ל ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ואמרי' אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה בכל מקום מעלה עליהם הכתוב כאילו מקריבין אותן בבית המקדש עכ"ל, ומבואר מדברי רש"י דהאי דרשא הוא דוקא כשעוסקין בהל' עבודה, אולם צ"ע דבגמ' שם לא הוזכר כלל דכאילו מקריבין אותן בבית המקדש, ורק דכשעוסקין בהל' עבודה כאילו מקריבין קרבן, ובשלמא בדרשא דר' יוחנן מקרא דלעולם זאת על

מנחות ק"י. לעולם זאת על ישראל וכו', ורבי יוחנן אמר אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו בנה מקדש בימיהם ע"כ.

והנה בקרא בדברי הימים (ב', ג') כתיב הנה אני בונה בית לשם ד' אלוקי להקדיש לו להקטיר לפניו קטרת סמים ומערכת תמיד ועולות לבקר ולערב לשבתות ולחדשים ולמועדי ד' אלקינן, לעולם זאת על ישראל ע"כ, ומבואר בקרא דגם בנין הבית וגם הקרבת הקרבנות יהיה לעולם על ישראל, ומזה למד ר' יוחנן למימרא זו.

כאילו הקריב קרבן וגם כאילו בנה מקדש?!

אכן צ"ע דמפשוטי דלישנא דר' יוחנן משמע דכשעוסקין בהל' עבודה אף שאין עוסקין בהל' מקדש נמי מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מקדש, וצ"ע דלכא"ו כשעוסקין בהל' עבודה צריך להיות רק כאילו הקריבו קרבן, ורק היכא דלמדו הל' בית הבחירה אז מעלה עליהם הכתוב כאילו בנו המקדש, ובגמ' שם אי' אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם, הרי דבאמת לא הוזכר כאילו בנה מקדש אלא כאילו הקריב קרבן.

וביותר צ"ע דבמדרש פרשת צו ובפסיקתא דרב כהנא פיסקא ט"ו אי' ר"א בשם ר' חנינא בר פפא שלא יהיו ישראל אומרים לשעבר היינו מקריבים קרבנות ומתעסקים בהם ועכשיו שאין אנו מקריבין מהן מהו להתעסק בהן, אמר להם הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם כאלו אתם מקריבים אותם, ובמדרש ילמדנו [הובא בהקדמת ליקוטי הלכות אי' אמר הקב"ה אע"פ שעתיד בהמ"ק ליחבר והקרבנות בטלים לא תשכחו עצמן לסדר הקרבנות אלא הזהרו לקרות בהן

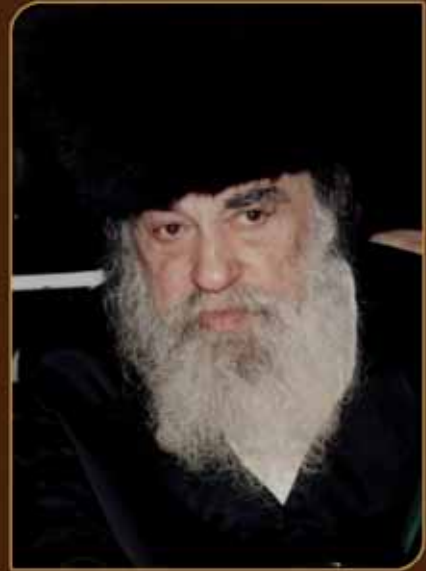
כ"ק האדמו"ר מסטריקוב רבי אברהם אביגדור נחום לנדא זצ"ל

פולין תרע"ז – בני ברק תשס"א

נולד בפולין לאביו הרה"ק רבי יעקב יצחק דן זצוק"ל מסטריקוב, בנו של הראשון לשושלת בית סטריקוב, הרה"ק רבי אלימלך מנחם מנדל זצוק"ל. את ילדותו עשה במחיצת זקנו הגדול, כאשר כבר אז התפרסם כ'חידוש' מופלא, ועם הגיעו לגיל מצוות נבחר אצל הגר"מ שפירא מלובלין זצ"ל על מאות דפי גמרא, ונתקבל כתלמיד בישיבתו. עם פרוץ מלחמת העולם נמלט לוילנא, שם נמנה על שומעי השיעור של מרן הגרי"ז זצ"ל מבריסק.

בשנת תש"ו נישא לזוג' תבדלחט"א, מצאצאי ה'חידושי הרי"מ' מגור זצ"ל. בן בית היה אצל הגאון מטשעבין זצ"ל, אשר דר בסמוך לו בשכונת שערי חסד, כן המשיך לפקוד את בית הגרי"ז זצ"ל, ונמנה על שומעי לקחו הקבועים בירושלים. מפורסם היה בגאונותו בכל חדרי תורה, בתפילתו ברשפי אש קודש, ובחסדיו הרבים לכל בית ישראל.

בשנת תשי"א נאות ליטול על עצמו את עטרת הנהגת חצר סטריקוב אשר שכנה אז בתל אביב, ובשנת תשמ"ה נעתר להפצרות חסידי וועביר את משכנו ובית מדרשו לבני ברק, שם נשא את עול העדה על לוח לבו עד יומו האחרון, ט"ז אלול תשס"א.

"ונברך עליה בקדושה ובטהרה"

בזה השייכות שישנה לפירות הארץ שיש לאכלם דווקא בקדושה ובטהרה, כי ההיפך מן הטומאה הוא טהרה וההפך מן תועבה הוא קדושה.

ובזה יבואר נוסח הברכה שלאחר שאנו אומרים ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשבוע מטובה עוד מוסיפים אנו לבקש ונברך עליה בקדושה ובטהרה, דהיינו שכעת הקב"ה יגאלנו ונזכה לאכול את הפירות בקדושה ובטהרה, ולא שיהיה כמו שהיה אז כמ"ש ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתי לתועבה,

וע"ד זו יש לבאר את מנהגינו שאומרים בנוסח הברכה ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ואף שבפוסקים נחלקו האם יש לאמרו, (ז"ל הטור (אורח חיים סימן רח) וכתב עוד וי"א ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ואין לאומרו שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה ע"כ ובה"ג ישנו וא"א הרא"ש ז"ל לא היה אומרו וכו').

ולפי הנ"ל יתבאר העניין שבכדי לבקש על עניין זה בהכרח לומר את כל לשון הפסוק מש"כ שם שכתוב לאכול פריה וטובה, ואין כוונתנו בזה שאנו חושקים את ארץ ישראל בכדי לאכול מפריה אלא לבקש שנזכה לאכול הפירות בקדושה ובטהרה ולא כמו שהיה אז ותבואו ותטמאו את ארצי וכו'.

בהפטר שמועו עה"פ (ירמיה ב, ז) ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכל פריה וטובה ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה.

הנה יש לדקדק את המנהג בנוסח ברכת מעין שלוש שאומרים בה ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ונברך עליה בקדושה ובטהרה, ולכאורה יקשה שהרי ברכת מעין שלוש נתקנה מעין ברכת המזון, והיכן מצינו בברכת המזון שהוזכר עניין זה של ונברך עליה בקדושה ובטהרה, שלכאורה נראה שיש לזה שייכות דווקא למה שמבקשים מקודם ונאכל מפריה ונשבוע מטובה, ומשמע מזה שאת פירות הארץ יש לאכול בקדושה ובטהרה, וצ"ב בזה.

ובשם הרב מבריסק זצוק"ל שמענו לבאר ע"ד פשט, שמכיוון שבפירות הארץ נוהג דין מעשר שני שהיו צריכים להעלות הפירות לירושלים ולאכלם שם בקדושה ובטהרה, ולכן לאחר שמבקשים על כך שנזכה לאכול מפירות הארץ מזכירים גם את עניין זה של אכילה בקדושה וטהרה שצריך במעשר שני.

ובאופן אחר יש ליישב עפ"י הפסוק שאומרים בהפטר שמועו (ירמיה ב) ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכול פריה וטובה ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה, ומשמע מפסוק זה שעיקר התביעה על עם ישראל הייתה שמכיוון שהשי"ת הביא אותנו אל הארץ לאכול פריה וטובה והם טמאו את הארץ, ומצינו

שייך לומר דחשיב שהקטירו קטורת חסירה וחייבים מיתה עלי, ומהיכי תיתי דבאמירה פסולה יחשב כהקריבו קרבן פסול וצ"ע.

כאילו הקריב ממש ולא שכר על האמירה

ומוכרח מכל הני רבוותא [וכן מהב"י שלא השיג מחמת האי קושיא], דהא דאמר' דכל העוסק בתורת הקרבנות מעלה עליו כאילו הקריב קרבן אין הביאור בזה דזהו השכר על לימוד הקרבנות, כי אם דנתחדש כאן דפיו של האדם המוציא את דברי תורה של הקרבת קרבנות הוא מציאות אמיתית של הקרבת קרבנות, ואין זה ענין שכר כלל אלא מציאות, ומשו"ה כשם שכשאומר הקרבנות כהלכתן חשיב זה הקרבת קרבן כשר ה"נ כשאומר שלא כהלכתן הרי זה הקרבת קרבן פסול לפני ד'.

ומעתה נראה ליישב היטב הסוגיא דמנחות שהזכרנו לעי', דהוקשה לר' יוחנן דהאין מותר ללמוד ולומר פרשת הקרבנות בזה"ז, והרי אין לנו מקדש, וכיון דאמירתו הוי מציאות של הקרבת קרבן הו"ל מקריב קדשים בחוץ דחייב מיתה, ומזה הכריח ר' יוחנן דאמירת הקרבנות אין זה רק ענין ומציאות של הקרבת קרבן אלא מציאות של בנין המקדש והקרבת קרבן בתוך המקדש, והו"ל קרבן הקרב כדינו.

והשתא א"ש גם דברי רש"י בב"מ דכ' על המקרא דבכל מקום מוקטר מוגש לשמי, דבהכרח דאין הביאור בזה כאילו הקריב קרבן בעלמא אלא כאילו הקריבו בבית המקדש דאל"ה הו"ל קדשים בחוץ. ■

[נכתב ע"י הגר"ר חיים פרץ ברמן שליט"א. נמסר ע"י מכון "דברות קודש"]

הגאון הגדול

רבי שבתאי אטון זצ"ל

ראש ישיבת 'ראשית חכמה'

עניני ייסורים וגאולה מתוך ליקוט פירושים על תהילים¹

ואחר שנצטוונו על האמונה בה' ית' ובהשגחתו, וענינה הוא להאמין שכל מאורעות האדם הם סיבה מאת השי"ת, א"כ בשעה שבאה צרה על האדם, יודע הוא שיש בעה"ב לצרה זו, וא"כ יש לצרתו קצבה, ובזמן שיעלה ברצונו של השי"ת להוציאה - יוציאה.

ומעתה, ממחשבה זו נדע את מדת טובו ורחמנותו של הבורא ית' מתוך היסורים, אשר זהו תכלית החיוב "לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה", ובכך תעלה הברכה בדעת שלמה ובנפש חפצה.

וז"ש דוד המלך ע"ה "צרה ויגון אמצא - ובשם ה' אקרא", כשאני בעת צרה, אקרא בשם ה', שהוא בעה"ב על צרה זו, בו תמכתי יתדותיי, שישים קץ וקצבה לצרתי. וזהו שכר האמונה והבטחון, שעבודה זו מצד עצמה, היא שמחתם וטובתם של עבדי ה'.

"הללויה שירו לה' שיר חדש... לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים"
(קמט. א-ז).

נראה לפרש ענין הנקמה העתידה להיות מעם ישראל על הגוים לעתיד לבוא, עפ"י הפסוקים המעידים על פרסום שמו של הקב"ה באותם הימים, שיבנה לנו את בית המקדש. וכך אומרים הכתובים, "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה יד, ט). ועוד כתוב (ישעיה ב, ב) "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונישא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים".

לאמור כי בימות המשיח, יכירו וידעו כל יושבי תבל באחדות ה', שיהיה מלך על כל הארץ, ויבינו למפרע שכל מה שעשו בעוה"ז, כל מה שהרבו בתענוגות העולם, היה הבל ושווא נתעה. ומפני עוצם הכרה זו, בושה תכסה את פניהם, יבושו בינם לבין עצמם מאוד מכל מה שעשו לעם ישראל בשנות הגלות.

הבושה הזו היא צער נפשי נורא, הנובע מתוך רגשות אשמה. והיא היא תהיה הנקמה לעתיד לבוא. כי נקמה זו שהיא בנפש, גדולה יותר מאשר נקמה בגוף.

ה' יזכנו להיות בכלל אותם חסידים שיזכו

ותכלית קיבוץ גלויות בארץ הקודש, אינה בעבור חיי העוה"ז בהשקט ובטחה, אלא כדי שתהיה דעתם פנויה לעבוד את ה' מתוך הרחבת הדעת, להודות ולשבח את הקב"ה ותתגלה מלכותו בעולם.

וזהו סמך למש"כ הרמב"ם (הל' מלכים פי"ב ה"ד והל' תשובה פ"ט ה"ב) "לא נתאו החכמים והנביאים לימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו בעכו"ם, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת שנאמר (ישעיה יא, ט) כי מלאה הארץ דעה את ה'".

"צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא"
(קטז. ג-ד)

"כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא"
(ש"ם יג).

בגמ' ברכות (ס, ב) דרשו מכאן שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. והלכה פסוקה היא בשו"ע (או"ח סי' רכב סעי' ג) "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגור עליו השם. נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו".

ועלה בדעתי לפרש עוד כיצד "הרעה לעובדי ה' היא שמחתם וטובתם", עפ"י מש"כ הרמב"ם (פ"א מהל' עבדים ה"ו) "כל עבד עברי אסור לעבוד בו בפרך. ואיזו היא עבודת פרך, זו עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאינו צריך לה אלא תהיה מחשבתו להעבידו בלבד שלא יבטל". מכאן, שעבודה שיש לה קצבה היא עבודה הראויה לעבד.

ולהבדיל נראה כי כן הדבר גם בעבודת ה', עם ישראל נקראו "עבדים" למקום, (ויקרא כה, נה: כי לי בני ישראל עבדים. ועי' גמ' ב"ב ע"א) ומן העבד יש לנו ללמוד את אופן העבדות. אך ידיעה זו אינה רק מצד האדון ב"ה, אלא גם מצד העבדים.

"כי חמת אדם תודך שארית חמות

תחגור" (עו, יא)

רבינו יונה בשערי תשובה (שער ד, יב) פי' "כי חמת אדם תודך" - "כאשר צער האדם, יודה אותך, כלומר שיודה אותך האדם בעת צערו, "שארית חמות" שהיו מפותחות לבוא על האדם וכו', "תחגור", תעכב אותם ולא תביאם עליו". עכ"ד.

חשבתי לפרש דבריו כמין חומר לענין מדת הדין, שיש יסורים הבאים על האדם מפני מדת הדין המקטרגת עליו, ותכליתם להעמידו בנסיון האם יתבטל מסיבתם מעבודת ה' אם לאו, ואם האדם עם היסורים מודה לה' וממשיך בעבודתו, אם הוא אינו נסוג ומתרשל במלאכת שמים, לא זו בלבד שזוכה למדרגה גבוהה של עבודת ה' מאהבה, מתוך היסורים, שזו מעלה גדולה מאוד, אלא שמכאן ולהבא גם המקטרג מפסיק לקטרג עליו.

וז"ש "כי חמת אדם - תודך", כשעובד את ה' מתוך חמה ויסורים ששלח לו, או אז הקב"ה - "שארית חמות תחגור", חוגר כנגדו את מדת הדין, ונמצא שלא רק שלא הרויח המקטרג על טענתו בעבר, אלא גם הפסיד את שאר מנת היסורים שעלה במחשבה לשלוח לו בעתיד.

"הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך" (קו, מז)

נראה פירושו כעין תנאי, "הושיענו וקבצנו מן הגוים" - לשם מה? לשם צורך תכלית זו "להודות לשם קדשך ולהשתבח בתהלתך". כי בקשת רחמים על ישועתן של ישראל,

1. פירושים אלו המובאים כאן, הם ליקוט מאשר השאיר אחריי ברכה הרב זצ"ל, חלקם מתוך גליון התהילים שלו, וחלקם מגליון הסידור, וחלקם מתוך פנקסי "חשבון הנפש" אשר כתב לעצמו. מכון "ישיבת ציון" אשר הוקם ע"י צאצאיו ותלמידיו ע"מ להוציא את תורתו לאור עולם, שוקדים בימים אלו על עריכת כרך שני מתורתו, אשר בו ירוכזו עניני תפילה ויראת ה'. ובאדיבותם מתפרסמים לראשונה מעל במה זו דברים אלו.

הגאון הגדול רבי שבתי אטון זצ"ל

ירושלים תרפ"ו - תשס"ו

נולד בירושלים לאביו הגה"צ רבי בן ציון אטון זצוק"ל, מחכמי ורבי ישיבת פורת יוסף. בבחרותו למד בישיבת פורת יוסף, אצל מורו ורבו הגר"ע עטייה זצ"ל.

לימים נשא לאשה את מרת שולמית (קלרה), ביתו של חכם יוסף חיים שרהבאני זצ"ל, מגדולי השקדנים בירושלים, בנו של המקובל האלוקי רבי יהושע שרהבאני זצוק"ל. מאשתו זאת נולדו לו ארבעת ילדיו, ולמגינת לב נפטרה היא עליו בשנת תשכ"ז בדמי ימיה, ורבינו נשאר לבדו עם ארבעה ילדים קטנים, ל"ע.

באותה התקופה נהג למסור שיחות בישיבת פורת יוסף (גאולה), ובהמשך מונה למנהלה הרוחני.

זמן מה לאחר מכן, פתח רבינו את שערי הישיבה 'ראשית חכמה' בה הרביץ תורה למעלה מארבעים שנה ברציפות. בתקופה זו נשא רבינו לאשה את מרת חנה (ברטה) לבית חזאד ע"ה, שחיתה לצידו עד שנותיו האחרונות.

נוסף על מעלותיו, העלה רבים מחידושויו על הכתב, ובזכות כך נמצאים בידינו מחברות וגליונות רבים של חידו"ת מקוריים. ביניהם אף שיחות מוסר אותם רשם לעצמו. זאת זולת לפנקסי חשבונות הנפש, שנהג לרשום לעצמו מידי זמן מהעובר עליו, בהם נשתמרו דין ודברים בענינים שבינו לבין המקום ובין אדם לחבירו.

מכון "ישיבת ציון" שהוקם ע"י תלמידיו, ערכו חלק מכתביו והוציאו לאור בשנה הקודמת בספר "ראשית דעת". וכעת עמלים בימים אלו ממש, על הכרך השני בענייני תפילה ויראת ה'.

ולהורות על חלוקה זו, הטביע הקב"ה באדם דבר פלא, שלאחר יציאת הנשמה, תעלה צחנתו באופן נורא ואיום. והענין תמוה, זהו כבוד האדם, נזר ובחיר הבריאה, שכך יהיו תוצאותיו אחר פטירתו.

אלא ללמדנו בא, שיש באדם הרכב של גשם ורוח, גוף ונשמה. ובחיי חיותו אין גופו מעלה ריח רע, מפני יקר נשמת רוח חיים שבקרב, שלא תסבול ותצטער מחמת כן. אך אחר שיצאה מן הגוף, וכבר אין נשמה שתסבול, חזר הדבר לקדמותו ועל כן מעלה ריח.

ולפי דרכנו למדנו מכאן מוסר השכל, שאין צרכי גופו של אדם עיקר החיים, אלא צרכי נשמתו. ויש דין ויש דיין. התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין. וה' לא ימנע טוב מהולכים לפניו באמת ובתמים.

חלקים - גוף ונשמה. ולשניהם חושים והרגשים שונים. אכילה ושתייה וכדו' יש בהם הרגש לגוף, וריח יש בו הרגש לנשמה. והרגשים אלו הם בין לענין הטובה כמחיה ומזון וריח טוב, שיש בהם הנאה לגוף ולנשמה, ובין לענין הרעה כמאכלים שיש בהם היזק לגוף, וכריח רע שיש בו היזק לנפש, כענין ששינוי בגמ' (הוריות יג, ב) בין הדברים הקשים ללימוד - "העובר מתחת ריח רע של נבילה". והיינו מפני שהריח הולך ועולה והעובר שם מריחו ומזיק לנשמתו. (ז"ל מהר"ח"ו בשער רוח"ק, כוונת האפר: גם בחוש הריח, אם מריח אדם באיזו נבלה או ריח רע, פוגם מאד בנפשו, וגורם שתתרחק ממנו. והראיה לזה מן הבשמים של מוצאי שבת להחזיר את הנפש, גם אמרו רז"ל כי הנשמה נהנית מאד מן הריח טוב, ועליו נאמר כל הנשמה תהלל יה).

לראות בנקמה זו, שהיא תועלת לא רק בעבור אותם אומות העולם, אלא גם לעם ישראל, שע"ז יטו כולם שכם אחד, ויעשו כולם אגודה אחת לעבוד את ה' באהבה ויראה, ויתעלה ויתקדש שם שמים על ידינו.

"כל הנשמה תהלל יה הללו יה" (קנ.ו)

איתא בגמ' ברכות (מג, ב) "אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב מנין שמברכין על הריח, שנאמר כל הנשמה תהלל יה, איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר זה הריח".

מדברים אלו מבואר², שהאדם מורכב משני

2. חשבתי בעת ברכת מחיה המתים, היום יום שלישי ה' מנחם אב תשמ"ה, פטירת רבינו האר"י הקדוש זיע"א. - מתוך פנקסי חשבון הנפש

ענייני גלות וגאולה מתוך ליקוט פירושים ע"ס התפילה

"ונאמן אתה להחיות מתים"

תחית המתים עיקר גדול הוא מיסודי הדת, ומוזכר בין י"ג עיקרי האמונה. ולהודיע ולחזק אמונה זו קבעוהו בברכה זו שבתפילת שמונה עשרה. ובכלל אמונת התחיה הוא להאמין שהיא מן התורה, כדאיתא במשנה (סנהדרין פ"י מ"א) "האומר אין תחית המתים מן התורה - אפילו מודה ומאמין שיחיו המתים - אין לו חלק לעוה"ב".

וזהו פי' "ומביא גואל לבני בניהם", מדוע, "למען שמו" שנקרא עלינו, כי הגאולה היא כביכול לכבוד שמו ולמען שמו. ויזכו עם ישראל לזה בזכות "באהבה", דהיינו מה שמוכנים למסור נפשם לכבוד השי"ת, אהבתו ויראתו, שע"ז נקרא שמו עלינו, ונמצא שמביא את הגאולה עבורנו ולמען שמו כאחד³.

3 מתוך פנקסי חשבון הנפש, ט"ו כסלו תשט"ו.

"ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה"

(כשיאמר באהבה יכוין למסור עצמו על קדוש השם).

נראה לפרש עפ"י מה שפירש רש"י עה"פ (בראשית לד, כה) "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה - לפי שמסרו עצמם עליה נקראו אחיה". ומבואר, שבמסירות נפש, האדם קונה את שמו של אותו שמוסר נפשו עליו.

(רש"י שם צ ע"א ד"ה ג)

ולכאורה טעמא בעי, מה ההדגשה המיוחדת באמונה זו, שהוסיפו בה את שורשה, דמאי שנא מנין למדוה, אם ממקראות התורה, או שכך קיבלוה, די לנו שמאמין בה?

ונראה, שבאו בזה לאפוקי מסתם דעת בני אדם המאמינים בתחית המתים, מפני שאמונה זו גורמת להם נחמה ועונג, שכל אחד שמת לו מת, מתעודד בכך שעתיד לראותו שוב בתחית המתים, וא"כ אין המיתה פירוד נצחי, ונמצאת אמונתם לא טהורה, שהרי מערבים בה תענוג עצמי, ובאו רבותינו ז"ל לעורר ולהזהיר על כך, שאמונה זו צריכה להיות "מן התורה", דהיינו רק מפני שכך אמר ה', וגילה את רצונו ע"י עבדיו הנביאים בתורתו הקדושה שמסרה לנו.

"ונאמן אתה להחיות מתים ברוך אתה ה' מחיה המתים"

טעמא בעי מה נשתנה שבח זה מכל בריאת העולם שברא הקב"ה, שקבעוהו במטבע ברכה בתפילה. והנראה בזה, כי תחיית המתים יש בה חידוש שאין כדוגמתו בשאר חלקי הבריאה בעוה"ז, שכן אחר ששת ימי בראשית, כל הבריאה מתחדשת באמצעות דבר נברא, מצמח השדה ועד יצירת האדם, אך הפלא הגדול הוא מה שעתיד הקב"ה לברוא את האדם יש מאין.

כי הנה במדרש (בראשית רבה כח, ג) איתא "אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניא, אמור לי מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבא, א"ל מלוז של שדרה, א"ל מנין אתה יודע, א"ל איתיתיה לידי ואנא מודע לך. טחנו ברחים ולא נטחן, שרפו באש ולא נשרף, נתנו במים ולא נמחה. נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש, נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום".

מבואר, שעצם זה הוא קשה מאוד, וא"כ "אין" קריאתו ופירושו אינו בלשון שלילה, אלא אין בפועל ובחוש, שהרי אי אפשר בדרך הטבע לעשות ממנו מאומה, ועכ"ז ממנו עתיד הקב"ה לברוא את האדם.

ונמצא שבח זה הוא נרחב ומפליא יותר מכל הבריאה כולה שברא הקב"ה יש מאין, ונאמן הוא להחיות מתים - את האדם שהוא תמצית הבריאה, יש מאין, דהיינו מדבר שהוא אין בחוש.⁴

4. עלה ברעיוני בעת התפילה. כ"ח אלול תשמ"ב. מתוך פנקסי חשבון הנפש

"מקבץ נדחי עמו ישראל"

מטבע חתימה זו נרמז בפסוק (ירמיה לא, טו-טז) "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאם ה' ושבנו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבנו בנים לגבולם". "מקבץ נדחי עמו ישראל" - ר"ת מנע"י - "מנעי קולך מבכי", שאלו הם דברי נחמה שנאמרו לרחל אמנו ע"ה, על גאולתן של ישראל, שעתיד הקב"ה לקבצם יחד ולהשיבם אל אדמת הקודש בארץ ישראל

"אבינו מלכנו אלהינו, גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי" (מתוך תפילת מוסף של ר"ח)

שמעתי פירושו בשם אדוני אבי מו"ר זלה"ה, כי נוסח הבקשה "גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה" נאמר כנגד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", (עי' גמ' יומא לה ע"ב, ובראשית רבה צח, ג) שמנין תיבותיו הוא ו', המרומז בפסוק (ישעיה ו, ב) "שש כנפים לאחד". אך בבקשה זו חסרה תיבה אחת, ועליה אנו מבקשים,

על שכינתא בגלותא "גלה כבוד מלכותך", שישלים מנינו ע"י גילוי מלכותו בבנין בית המקדש, ויאיר לעולם כולו בכבודו.⁵

5. דברים אלו נמצאו בפנקסי חשבון הנפש, והזכיר שם אומרים, אחד מנדיבי הישיבה שהיה ממקורבי הס"ק זיע"א. ומפני חיבת הקודש ראינו להציג בזה את רחשי לב מרן זצוק"ל, מה שצירף לרשימה זו בשבח בעל השמועה זיע"א

יום ראשון כ"ג שבט, זה עתה באתי מביקור אצל חולה, יהודה רפאלי, התורם זה כמה שנים בשר לישיבה, וב"ה מרגיש יותר טוב. ושמחתי לראות שהוא כולו מלא אמונה ויראת שמים, והיה רגיל עם מו"ר אבי זצ"ל, והולך את חכמים יחד, יודע הרבה דרשות של תורה ויראת שמים ששמע מאבא מארי זצ"ל. ודבר זה שמע ממנו, ואמר שהיה אאמו"ר בוכה כשאמר מילים אלו [גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה].

אבא מארי זצ"ל היה ירא שמים גדול, והיה בעל זכרון וריכוז גדול, לא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא יראת שמים כפשוטו. ראשונים כמלאכים, וכגון אנו במדרגה פחותה ממש. באופן שיהיו שפתותיו דובבות בקבר. וצריך ללמוד מזה לדבר תמיד בדברי תורה ויראת שמים, בכל מקום לקיים "ובלכתך בדרך". ואני תפילה ממעמקים שהשי"ת יעזורנו על דבר כבוד שמו, אמן. ■

בס"ד

ימא טבא לרצן

ספר

מגן אברהם

על התורה

להרב הקדוש

המגיד מטריסק

המחבר בירך את כל אשר יקח את הספר הזה, וזו לשונו בהקדמה:

"...ובנה זה הנני מברך את כל אשר יקח את הספר הזה, כי יתמשכו עליו חסדים רבים, ואלקי אברהם יהיה בעזריכם, למלאות כל משאלותיכם, בנים ובני בנים שתולים סביב שולחניכם, למעלה ימים קרניכם"

(ח"ת"ק)

שמעתי מזקן חסיד גור שהרה"ק בעל ה"שפת אמת" אמר שכל אברך צריך למשכן טלית ותפילין שלו כדי לקנות את ספר מגן אברהם.

(מפי ל"ק מרן אדמו"ר מראחמסטריווקא אה"ק זצוקללה"ה)

במהדורה חדשה מאירת עינים

עם פיענוח ראשי תיבות

ופיסוק קטעים

חולם להוציא לאור?

יש לך חלום להוציא ספר?
רוצה שכתב היד שלך יראה אור?

מילר הוצאת ספרים מגישה שרות חדש:

הוצאה לאור של כל סוגי הספרים! מההקלדה והעימוד ועד לספר המוגמר באיכות המעולה ביותר וללא פשרות. מילר הוצאת ספרים נותנת שירות של בית דפוס משוכלל וכריכיה איכותית, אשר יאפשרו לך חסכון של כאבי ראש ופערי תיווך יקרים, במחירים מיוחדים! השירות מציע עימוד, עיצוב, הפקה. והכל תחת קורת גג אחת! בואו ליהנות מאיכות ומקצוענות

שרק מפעל עם מוניטין של 50 שנות ייצור והפקה יכול להעניק!

מילר הוצאת ספרים

המפעל: רחוב האומן 26 א.ת. תלפיות י-ם טל: 02-678-3806

דוא"ל: millerpub@barak.net.il אתר: www.millerbooks.co.il

ירושלים: רחוב מאה שערים 30. טל/פקס: 02-581-0915 **בני ברק:** רחוב קוטלר 20. טל/פקס: 03-616-2167

אלעד: רח' יהודה הנשיא 98 טל: 03-909-6370 **ניו יורק:** 1376 - 718-633-8103 Tel: 39St. Brooklyn N.Y.

בעניין מצות עשיית מקדש וכלים

ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך וכו' נמצא דהארון לא נעשה אלא לתשמיש קדושה כדי שיתנו בו הלוחות ואיך תמנה עשיית הארון למצוה בפני עצמה. והנה א' העיר הבחור מ. מ. קלאר נ"י ומצאתי ההערה בסה"מ לרס"ג בב' ר' ירוחם פישל שם, דתמה על הק' ספרים, דדוקא אם יש מצוה אמרינן דאין למנות ההכשר כמו מנורה ושולחן דיש מצוה של הדלקת המנורה וסידור לחם הפנים ונכלל במצוה אבל לתת הלוחות בארון אין שום מצוה וא"כ צריך למנות עשיית הארון למצוה ואין הסברא דאין מונין הכשר מצוה רק דאין מונין ההכשר בפני עצמה דנכלל בגוף מנין המצוה ובארון לא שייך, דשימת הלוחות אינו מצוה. ופשוט'.

והנה ע' בספר לב שמח על סה"מ שהאריך לישב הרמב"ם ע"ש בשורש י"ב, ות' דאה"נ כלים בעלמא לאו חלק מבית אבל כאן איירי בשם מקדש, ושם מקדש תלוי בכלים הללו, ובלא הני כלים לא מיקרי מקדש. וא"כ כל כלי המקדש צריכים בכדי שיהי' נקרא מקדש וחסר בשם מקדש בלא הני כלים ע"ש ונראה לת' באופן אחר, או דדברינו נכלל בדבריו.

ומתחלה נקדים דברי המנ"ח במצוה צ"ה סק"ח וז"ל ואפשר דעשיית המנורה היא בדיני המצוה של הדלקת המנורה וכן השולחן מהני מצות וסידור לחם הפנים, ובודאי אין הכלים הללו מעכבין בהקרבת קרבנות, ומסיק ואפשר דמזבח החיצון שהוא עיקר, דכל הקרבנות מקריבים עליו. א"כ בלא זה אינו קרוי בית המקדש, כי עיקר המקדש להקריב קרבנות אבל המנורה או מזבח הפנימי או כדומה, דכל אחד מהכלים הללו יש להם עבודה מיוחדת, אפשר שאין מעכב בלא עבודה זאת ועל כן אינו מעכב המצוה כן נראה וגם ודאי הכלים הצריכים לעבודה כגון מזרקים וכדומה דא"א לעבור בלא הם מעכבים והם מדיני המצוה וזה פשוט עכ"ל.

והנה המנ"ח מחלק בין מזבח לשאר

למצוה בפני עצמה, אבל בשאר מינוי המצות לא נמצא מנין מיוחד על כל הכלים ובה פליגי הרמב"ם והרמב"ן בטעם הדבר. ע' רמב"ם בשורש י"ב שכתב כלל דאין מונין חלקי המצוה, וכיון דכל הכלים הוי חלקים ממצות בנין המקדש לא נמנה אותם בפני עצמם וז"ל שאין ראוי למנות חלקי המלאכה וכו' דאין ראוי שימנה כל צווי שבא באותו הבאור מצוה בפני עצמה כמו אמרו ועשו לי מקדש שזה מ"ע אחת מכל המצות והוא שיהי' לנו בית מוכן יבאו אליו ויחוגו וכו' תהיי' ההקרה וכו' יהי' הקבוץ במועדים ואח"כ בא לתאר חלקיו ואיך יעשה ואין ראוי שימנה כל מה שאמר בו ועשית מצוה בפני עצמה, ע"ש.

והרמב"ן במ"ע ל"ג בהשגות על הרמב"ם כתב דלא הוכשר בעיניו דברי הרמב"ם וז"ל ולא הוכשר בעיני הטעם שכתב בו הרב שאמר שהם חלקים מחלקי המקדש, לפי שאין הכלים חלק מן הבתים אבל הם שתיים מצות ואין מעכבות זו את זו ומקריבין בבית אע"פ שאין בו כלים. והרמב"ן ת' וז"ל דשלא נמנה, דכול, חלקים מחלקי העבודה המצוות ממנו יתברך בימים הנאמרים בהם וכן לא נמנה עשיית השולחן והמזבח והמנורה מפני שנצטוונו לשום לחם לפני ה' תמיד וצוה אותנו בהכשר העבודה הזאת שהוא לשים אותו בשולחן מתואר כן, שיסודר עליו וכו' וצונו יתברך בהדלקת הנר לפניו וסדר לנו שתהי' ההדלקה הזו במנורה של זהב משקלה וענינה כן.

וכוונתו דהכלים הם הכשר כל עבודה ועבודה שולחן לסידור לחם הפנים. מנורה למצוה של הדלקת המנורה והוי חלק מהך מצוה וא"כ לא נמנה למצוה בפני עצמה ע"ש [וע' בספר קנאת סופרים שהקשה על הרמב"ן שהרמב"ן כתב שם וז"ל ולכן אצלי עשיית הארון והכפורת לשום שם העדות תמנה מצוה בפני עצמה ע"ש וז"ל ולדידי קשיא למה ימנה עשיית הארון למצוה והלא לא נתקנה אלא לתכלית אחת מן התכליות דהיינו לשום בתוכה לוחות העדות כדכתיב

תרומה כ"ה פסוק י' ועשו ארון עצי שטים ע' רמב"ן שהביא ממדרש רבה (שמות ל"ד כ') מפני מה בכל הכלים כתיב ועשית, ובארון כתיב ועשו ארון, א"ר יהודה ב"ר שלום אמר הקב"ה יבאו הכל ויתעסקו בארון שיזכו לתורה והעסק שיתנדב כל אחד כלי זהב אחד לארון, או יעזור לבצלאל עזר מעט או שיכונו לדבר ע"ש.

וראיתי מביאין מהגרי"ז שהקשה דהרמב"ם פ"א מהל' בית הבחירה רי"ג שכתב הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמם ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר. הרי מבואר ברמב"ם שיש חיוב על כל אחד ואחד לסייע בבנין ביהמ"ק בין בממונם בין בגופם. והנה הרמב"ם בפשיטות איירי במשכן וכל כליו שהם בכלל המצוה דועשו לי מקדש וא"כ בכל הכלים חייב כל אחד ואחד לסייע בגופם וצ"ע דברי המדרש דנאמר ועשו ארון דכל אחד חייב לעסוק כדי לזכות בתורה הא מדין ועשו לי מקדש חייבים הכל לעסוק בו. ובאמת העיר חתני הר"ר זאב שליט"א דל"ק דאה"נ מצד מצות ועשו לי מקדש חייב כל אחד ואחד לסייע בגופו ובממונו, אבל אין כל אחד ואחד חייב לתת ולסייע בכל כלי וכלי, כיון דהכל מיקרי מקדש במה שסייע לבנות כלי אחר או חלק א' מהמשכן יצא יד"ח. משא"כ בארון נאמר חיוב מיוחד לעשות דבר להשתתף בבניית הארון כמו שכתב הרמב"ן או בגופו או בממונו או יכונו לדבר כדי לזכות לתורה. עכ"פ יש דין לעשות ארון מלבד חיוב כללי לבנות המקדש.

אבל נבאר באופן אחר שלא קשה מה שהק' הגרי"ז ומתחילה נברר ונבאר מצות עשיית כלי מקדש והארון.

דהנה בתורה כתיב ועשו לי מקדש, ואח"כ כתיב ועשית שולחן ועשית מנורה ועשית מזבח וגו', ואמאי לא נמנה כל אחד למצוה כמו שנמנה ועשו לי מקדש, הלי' למנות ועשית ארון ועשית מנורה וכו' למצוה.

והנה ראיתי בספר המצות לרס"ג דבמנין הפרשיות מונה כל אחד ואחד

כלים, דמזבח בודאי הוא חלק ממצוה ועשו לי מקדש ומסתמא כונתו במה שכתב כי עיקר המקדש להקריב קרבנות הוא ע"פ מה שכתב הרמב"ם דיש ה' בית הבחירה וז"ל מ"ע לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, ע"ש, ומשמע כדברי המנ"ח.

וא"כ מזבח הוא חלק המקדש דבלא מזבח לא שייך הקרבת קרבנות א"כ הוא חלק המקדש ונכלל במצות ועשו לי מקדש, משא"כ שאר כלים. אבל כשנדקדק בדברי הרמב"ם בסה"מ מצוה כי כתוב שם לשון אחרת. וז"ל הרמב"ם היא שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה בו תהי' ההקרבה והעברת אש תמיד. ובנוסח אחר לבנות בית עבודה [הוצאת שבת פרנקל]. ולפי"ז על דרך המנ"ח מיושב וכסברת המנ"ח נאמר על כל הכלים, שכולם שייכים לעבודת מקדש הן המנורה והן השולחן ומזבח הזהב, כולם הוא צרכי עבודה דמלבד קרבנות יש עבודת הדלקת מנורה ועבודה של עריכם לחם הפנים והקטרת קטורת. וא"כ כל הכלים הוו חלק מהמצוה לבנות בית עבודה דהוי בית לכל העבודה וזהו שיטת הרמב"ם.

אבל ע' רמב"ן ריש פ' תרומה שכתב בב' יסוד המקדש גדר אחרת, וז"ל שם בריש

פרשת תרומה כשאמר להם הקב"ה ואמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש הנה הם קדושים ראויים שיהי' בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם, ולכן צוה תחלה על דבר המשכן שיהי' לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל. והנה עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת ע"כ הקדים הארון וכפרת בכאן כי הוא מוקדם במעלה. וא"כ יש מח' הרמב"ם הרמב"ן, דלהרמב"ם המקדש הוא מקום עבודה, ולהרמב"ן הוא מקום משכן ומנוחת השכינה. וא"כ שפיר השיג הרמב"ן על הרמב"ם דכלים כגון מנורה ושולחן אינם חלק מהבית ואינם בכלל מצות עשיית מקדש, והוי שתי מצות נפרדות, והרמב"ם לשיטתו.

ולפי מה שב' הרמב"ם יוצא לנו עוד חידוש, דעי' ברמב"ם בפ"א מהל' בהב"ח ה' ו' ועושין במקדש שבעה כלים, מזבח לעולה ולשאר קרבנות וכו' ומזבח לקטרת ומנורה ושולחן ע"ש והרמב"ם לא מנה ארון בין ה' כלים. וראיתי בספר תורת הקודש שהביא מהמדרש הגדול פ' תרומה וז"ל

מהדרש שם ועושים בו שבעה כלים מזבח כבש לעלות בו וכיור וכו' לקדש ממנו ומזבח הקטרת והמנורה והשולחן אבל הארון הריהו ללוחות ואינו מכיל המקדש, ומפורש כדברי הרמב"ם שלא מנה עשייתו בהדי שאר כלי המקדש בפ"א מבהב"ח כיון שאינו בכלל כלי המקדש, והנה ביאור הדבר פשוט לפי דברינו דעיקר תורת מקדש לשיטת הרמב"ם הוי בית לעבודה וא"כ כלים שיסודם צורך עבודה נכללים בהבית אבל הארון אינו צורך עבודה ומש"ה אינם בכלל מקדש.

[אבל צ"ע לפי"ז וכן הק' ר' משה זצ"ל דעל הארון קשה למה לא מנה הרמב"ם עשיית הארון מצוה בפני עצמה כיון שלא הוי חלק מהמקדש, ולא הוי בכלל מצות ועשו לי מקדש וא"כ יהי' נמנה בפנ"ע, וצ"ע].

ולפי"ז מיושב דברי המדרש, דאמאי כתיב בארון 'ועשו' כדי שיבאו כולם ויתעסקו בו כדי שיזכו לחלק בתורה. הרי בשאר כלים פשוט דכולם חייבין משום מצות ועשו לי מקדש כמו שכתב הרמב"ם, אבל לפי מה שביארנו הארון אינו בכלל המקדש ומש"ה צריך לימוד מיוחד ד"ועשו" שמצד זכות תורה צריכים כולן לתת או לסייע בעשיית הארון. ■

תנועה אחת אלף מילים

"גם ממהלכו של אדם ניכר אם חכם ובעל דעה הוא, או שוטה וסכל..."
(רמב"ם הלכות דעות)

הספר שכולו חידוש במהדורת תשס"ט

עצמותי תאמרנה שפת הגוף כהלכה

- הכרת תכונות וכוונות מתנועות הגוף ומצביו השונים.

- השפעתה של 'התקשורת' ותרבות המערב על התנהגותנו.

- אופקים חדשים למודעות עצמית ולעבודת המידות באמצעות הגוף.

470 עמודים עם מקורות והמחשבות רבים

ניתן להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

להזמנה טלפונית בהוצאת 'פה נוף'

טל. 1599-581-581

שיעורים והרצאות: 057-3102644

מתוך הסכמות מרנן ורבנן שליט"א על הספר:

הרה"צ דב יפה: "... להכיר מתנועות הגוף מצבים שונים של הנפש ולפי זה אפשר יהא להביא רב תועלת". הרה"ג משה שפירא: "... דברים של טעם, מעוררים הלבבות להתבונן בנפלאותיו ית' בחיבור הנשמה והגוף". הרה"ג יהושע נויבירט: "תארת את הקשר בין הגוף, מעשה ידיו של הקונה, לבין הנפש של האדם עלי אדמות. תכונות רבות לאדם אשר ביכולתו לנצל אותם בין לטוב בין ח' להיפך". הרה"ג נחום רוטשטיין: "מה נהדר המראה הזה להראות האדם בתנועותיו ובהליכותיו להכיר פנימיותו שעי"ז ישפר מעשיו". הרה"ג ישראל גנס: "...ספר זה מתמקד בחובתו של האדם להשקיע בתרגול תנוחת אבריו השונים, לתועלתו הרוחנית". הרה"ג שלמה זעפראני: "להביא תועלת ללומדים ולמלמדים, לחניכים ולמחנכים, בחיבור נפלא שכווה". הרה"ג חיים בונים ש"ן: "...עצמותי תאמרנה שמבוסס כולו על מקורות נאמנים ועל השקפת התורה המסורה מדור דור".

שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך

בית המקדש היו משקים לתורה וכו' משא"כ עתה 'מלכה ושריה בגויים אין תורה' ואין לנו אלא ספיחי הראשונים, הלוואי שנוכל להבין את דבריהם. עכ"ל הגר"א, אלא שדבריו סתומים. **ד.** את שורש הקשר שבין תורה לבין מקדש מצאנו בדברי מדרש מפורסם (שמו"ר פר' ל"ג, א'), שאם נזכה להבינו נבין יותר את הקשר ביניהם. זו לשונו:

"משל למלך שהיתה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך לארצו וליטול את אשתו. אמר לו (המלך) בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול; לומר לך: אל תיטלה, איני יכול, לפי שהיא אשתך; אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך קיתון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקב"ה לישראל: נתתי לכם את התורה, לפרוש ממנה איני יכול; לומר לכם: אל תטלוה, איני יכול; אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנא' – ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם." עכ"ל

המשל – מובן הוא, הנמשל – אינו מובן. אך טרם שילמד המשל על הנמשל נוכל ללמוד על המשל מן הנמשל; בא ללמד ונמצא למד. אין המלך מסרב להיפרד מבתו מפני געגועיו אליה – זה לא יובן בנמשל. אלא כך צ"ל: המלך אינו רוצה להיפרד מבתו מחשש פן תאבד בתו את אשר רכשה בבית אביה. חס הוא על התנהגותה המלכותית ועל אצילות הליכותיה – על כל אשר השקיע בה ואף ראה פרי: חינוכה, תרבותה, נימוסיה השקפותיה וכו'. מי יודע איך תיראה בת המלך אחרי כל גלגוליה עם המלך החדש, אשר כפי הנראה הוא פשוט וגס בהשוואה אל אביה. יודע המלך שאין חתנו אציל ועדיין, שקול ומחושב כמותו, ומה שראתה בתו בבית אביה לא תראה ולא תספוג בבית בעלה לעולם. ועל כן הוא מודאג איך ישתמר ה"קנין" שטוב"ש של בתו הכלה לאורך שנים ודורות.

ומה הפתרון לבעיה הזאת? שתהיה דמות אביה המלך נראית לה בחלון ביתה מפעם לפעם כאשר ידור אצלם.

זה מה ששמר על יוסף הצדיק בשעת הנסיון עם אשת פוטיפר, וזה מה שיזכיר לבת המלך את תהלוכות בית אביה וישמרה "מלכותית" ברמה

שמים, מתוך ראיית עבודת הכהנים, על כן ירושלים, אשר היא סביבות המקדש, הוא המקום המסוגל ביותר לתלמוד-תורה. [כמו כן מצינו שגם מושב הסנהדרין היה בצד ביהמ"ק, וגם זה נלמד מפסוק זה – "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (עין רש"י ריש פר' משפטים). ומן הסתם יהיה הביאור בזה כפי אשר ביארו תוס' את הושבת מלמדי התינוקות דוקא בירושלים.]

ברם אם נבוא לבאר את הבקשה "שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך" על פי דברי התוס' – נמצא דיש בזה קושי, דהיה ראוי להקדים את בקשת "ושם נעבדך ביראה" לבקשת "ותן חלקנו בתורתך", כי העבודה ביראה היא הגורמת להצלחה בתורה.

אכן יש להעיר, שה"מצודות" פי' "נורא אלקים ממקדשיך – מן הכבוד השוכן במקדש תבוא היראה לבני-אדם, כי משם יצאו הנפלאות", ומשמע מדבריו שלא עבודת הכהנים והעסק במלאכת שמים הם שהשפיעו יראת שמים אלא הנסים התדירים שהיו בו. גם מה שאמרו ביומא (ס"ט, ב) – "אתא ירמיהו, אמר: נכרים מקרקרים בהיכלו, איה נוראותיו! לא אמר נורא" – משמע שהיו אמורים הנכרים להתפעל מן הנוראות המתגלות במקדש, ואין הכוונה להתרשמות מן העבודה אלא מן הנפלאות, כמובן. ולפי דבריו של ה"מצודות" זה יהיה הביאור בגמ' ב"ב ה"ל, שהיראת-שמים הנצרכת לתלמוד תורה היתה נובעת מן הנסים הנעשים במקדש. לפי"ז אין סיבה שתקדם בקשת העבודה ביראה לבקשת "ותן חלקנו בתורתך", ומובנת היטב הסמיכות: "ה"ר מלפניך וכו' שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו", ונספוג יראת שמים מן הנפלאות הנעשות בו, "ותן חלקנו בתורתך", כי תורה מתוך יראת שמים יש לה קיום.

ג. אך בדברי הגר"א המובאים בספר אורות הגר"א, ערך "תורה" פ"ח (מתוך ליקוט על תיקוני-זוהר) מבואר שהחילוק בין זמן המקדש לזמן החורבן הוא בהשפעתם על עצם התורה, ולא רק בהשפעת היראת-שמים המשפיעה בעקיפין על ההצלחה בתורה. ז"ל הגר"א שם, "וכן הוא בתורה, שעכשיו אין אנו מקבלים שום דבר חדש בתורה, כמו בזמן המקדש, אלא מה שאנו מוצאים כתוב בדברי הראשונים. ובזמן

א. בסוף כל תפילה מבקשים אנו מן הקב"ה שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ושם נעבדנו ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות. על פי הפשט הטעם לכך הוא, כי "תפילות תחת תמידיים תקנום" (ברכות כו, ב) וכמו שנאמר: "ונשלמה פרים שפתינו", דבאין בית המקדש אזי משמשת עבודת התפילה תחת עבודת הקרבנות, על כן בסוף התפילה אנו מבקשים על עבודת הקרבנות – שהיא עיקר העבודה – שתחזור למקומה. אכן אכתי צ"ב מה טעם מצמידים אנחנו לבקשה על בנין בית המקדש בקשה על "חלקנו בתורתך"? מה הקשר בין בנין בית-המקדש לבין תורה, ומהו אותו "חלק" בתורה שביחס אליו, ביותר, נזקק לנו בית-המקדש?

ב. תחילת הבנה נמצא בדברי הגמ' ב"ב דף כ"א. ובתוס' שם. וכך נאמר שם, שכאשר נזקקו לתקנתם של יתומים שאין להם אב ללמדם, הושיבו מלמדי תינוקות בירושלים (אלא שלא היה די בזה, כי מי שלא היה לו אב לא היה מי שיביאו לירושלים). ומדוע פתחו "חדר" דוקא בירושלים? על זה הביאה הגמ' פסוק: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". אך מהו באמת הטעם לזה שדוקא בירושלים היה ראוי להיות "תלמוד-תורה"? זאת ועוד, יש לשים לב, בכמה "ביטול-תורה" היה כרוך להוליד ולהחזיר את ילדי הצפון והדרום מידי יום ביומו בתנאי התחבורה של הימים ההם! או לחילופין, כמה מאמצים וממון נזקקו כדי לבנות לילדים אלו "פנימיות" בירושלים! מדוע לא יהיו חדרים וישיבות קטנות בכל עיר ועיר?!

את התשובה לזה כתבו התוס' שם: "לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, היה מכווין לבו יותר ליראת-שמים וללמוד תורה, כדדרשין בספרי: למען תלמד ליראה את ה' אלקיך וגו' – גדול מעשר-שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר-שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכווין ליראת-שמים ועוסק בתורה." עכ"ל.

כוונתם על פי מה שהעידו חז"ל במסכת אבות (פ"ג) "אם אין יראה אין חכמה", ואמרו (שם) שמי שאין יראתו קודמת לחכמתו – אין חכמתו מתקיימת. ומכיון שבבית-המקדש ספגו ביותר יראת-

בה יצאה מבית אביה. לכן ביקש המלך מחתנו: "קיתון אחד עשו לי שאדור אצלכם".

עד כאן למדנו מהנמשל אל המשל, אך עדין בנמשל הדברים סתומים וחתומים. על איזו פרישה ועל איזה פירוד מדובר כאן? וכי נפרד הקב"ה מן התורה כאשר נתן אותה לישראל? ואם אמנם ישנה כאן פרישה מסויימת, איך תאחד שכינתו ית' במקדש את הפירוד הזה?

ה. תחילת דבר היא בהסבר גמ' מפורשת במסכת ברכות (ה, א) (א) "בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר-ודם. מדת בשר ודם – אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח. אבל הקב"ה אינו כן – נתן תורה לישראל ושמח, שנא': כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו". עכ"ל.

וכבר תמחו המפרשים, הלא אין חלקי המשוואה דומים זה לזה, כי התורה לא יצאה, לכאורה, מידו של הקב"ה כאשר נתן אותה לישראל, ולמה יהיה עצב? ותירצו, לא היא, מאז שניתנה לישראל כן יצאה התורה מידו של הקב"ה, וכמ"ש: "לא בשמים היא". וכפי שמצינו בבב"א קול המכרז – "מה לכם אצל ר' אליעזר בני שהלכה כמותו בכל מקום", דר' יהושע לא התחשב בה, ונידו את ר' אליעזר שכיוון לדעת המקום, והקב"ה מסכים עמם ואומר: "נצחוני בני" (ב"מ נט, ב). עיין מה שהאריכו בענין זה דרשות הר"ן, הקדמת קצה"ה, בעל ה"נתיבות" בהקדמתו ל"נחלת יעקב" ועוד.

ומעתה על פי זה נבין היטב את חששו של המלך וטענתו: "לפרוש ממנה איני יכול". חושש הוא ששכלו הגס של ה"חתן", שהוא בשר-ודם (ומלאכים תמחו: "תורה שקדמה לעולם אתה מבקש ליתנה לבשר-ודם" – שבת פה, ב), עלול לשבש ולגשם את התורה האלקית "בת-המלך". הלא כאשר התייעץ הקב"ה עם ה"אמת" אם לברוך את האדם, טענה האמת "אל יבא, שהוא מלא שקרים" (ב"ר פר' ח'). ואם חלילה יגלו ישראל פנים שאין להם פנים בתורה – שלא כהלכה, ואעפ"כ תהיה ההלכה כמותם כי "לא בשמים היא", הרי נתעוותה ונשתבשה צורתה של בת-המלך לדורות עולם. וכדרכה של תורה שהגינותיה נבנים זה על גבי זה, הלוא שיבוש יוליד שיבוש; דבר ה' יתבזה ומצוותו תופר, ח"ו. מזה חרד ודאג המלך.

ו. ומה תיקון הוא "ושכנתי בתוכם"?

פשוט הדבר, אין אמת בדברי האומרים שאין בכח האדם לעמוד נגד גניעותיו, וכבר יצא החזו"א זצ"ל חוצץ נגד השיבוש הזה (אמונה ובטחון פ"ג, ל'). בודאי שיש בכח האדם לכוון את דעתו לדעת תורה, אלא שכאשר הוא רוצה לטעות, או לא איכפת לו לטעות, הוא אכן טועה. אבל בהימצאו נוכח פני ה', רואה את בעל השמועה כנגדו וזוכר שהתורה אינה חכמה ומדע כי אם "אנא נפשי כתבית היבית"; קוב"ה ואורייתא חד הוא, וכל סילוף ושיבוש בתורה הוא עיוות ה"אנכי", ח"ו, אז לא יטעה!

וכבר הבאנו שבית המקדש נתייחד ל"מורא",

וכמ"ש כ – "נורא אלקים ממקדשיך". ואמרו חז"ל: "לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממני שהזהיר על המקדש", ואעפ"כ הלכות "מורא מקדש" נוהגות רק במקדש (בהר הבית). ומדוע, הלא מי שהזהיר על המקדש "מלוא כל הארץ כבודו"? אכן, מקום התגלותו המסויי של הקב"ה – ברוך כבוד ה' ממקומו – הוא בבית המקדש. ובמקום בו הוא נראה (כדרך שבא ליראות כך בא לראות) בו הוא מתיירא, כי כמידת הראיה כך מידת היראה; "במורא גדול – זה גילוי שכינה".

ויש לנו להניח שכאשר ישבו הסנהדרין, אלו שבידם ניתנה הסמכות לגלות פנים בתורה, אצל המקדש הקרי "אורו של עולם" – לא ישרוט בהם חשך הנגיעות והסתר הרצונות, והם יכוונו את דעתם לדעת תורה. זוהי העצה אשר מצא המלך שתשתמר בתו התורה בצורתה האלקית.

ז. אחר הדברים האלה יובן ה"יהי רצון" הנ"ל באופן זה. [אך כמדומני שאין כאן כי אם שינוי סגנון, כי מה שכתבנו בתחילה, ודברי הגר"א זצוקל"ה, ומה שנאמר עתה – הם פנים שונים לאותו רעיון.] "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך". מהו "חלקנו בתורתך"? חידושי התורה אשר התלמידים חכמים מולידים מתוך התורה אשת-החיל. ["בינה" דומה ל"בנים"] והלא כאן הוא מקום הסכנה: פן יולידו ח"ו "מפלצות", "ממזרים"; ישימו אור לחשך וחשך לאור. אכן כאשר יבנה בית-המקדש במהרה בימינו וכבוד ה' ימלא את חללו יתקיים בנו האמור בדוד המלך: "וה' עמו – שהלכה כמותו בכל מקום", כי תחושת ה"שייכות" ה' לגדלי תמיד" שוללת כל טעות. התלמידים אשר השכינה כנגדם מבטלים לגמרי את רצונם לרצון רבם ואת דעתם לדעת רבם ומכוונים לאמיתות של תורה.

ח. ירמיהו פ"ט – "מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר. ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה". ע"כ.

על פי המדרש המובא לעיל, שבית המקדש הוא הקיתון בו דר המלך בבית חתנו מפני שנתן לו את בתו היחידה, את התורה, הלא יובן מאד ש"עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם" היא סיבה לחורבן בית-המקדש. כי אם יגרש חתן המלך את בת המלך או יעזבנה – אין שום סיבה שימשיך המלך לדור בקיתון שעשה לו חתנו. ויובן הדבר מאד, על פי דבריני, בהוספת מה שאמרו במסכת בבא-מציא דף פ"ה ש"על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם" פי' "שלא ברכו בתורה תחילה". כי כוונת הפסוק היא לומר שאמנם למדו ישראל את התורה אבל בלי הרגשת "אשר נתתי לפניהם", כחכמה שאין זה משנה מי חיבר אותה, ולא כ"דבר ה". לזה קראו בגמ' "לא בירכו בתורה תחילה", כי ברכת התורה נועדה להזכירנו שאנו לומדים

את התורה האלוקית, חוזים באור פני מלך, מלכו של עולם, המגלה לנו בה את דעתו ורצונו. כאשר חסרה הידיעה הזאת, כלומר – אין היא מושבת אל הלב, אין מה שימנע את שיבוש התורה. ומכיון שלא הועילה נוכחותו של המלך בבית חתנו, אשר התעלם ממנה ועשה בבתו כרצונו ההדיוטי, עזב המלך את ביתם, נסתלקה השכינה וחבר הבית, ולכן "אין אנו מקבלים שום דבר חדש בתורה כמו בזמן המקדש" (הגר"א) פן תסתלף על ידינו.

ט. ואם יטען הטוען: עירוב פרשיות שנו כאן, כי הפסוקים הללו מספר ירמיה, והגמ' ב"מ אשר פירשה אותם, איירו באובדן הארץ – על מה אבדה הארץ – ואילו המדרש הנ"ל וכל אשר דובר אודותיו איירי בחורבן בית המקדש, ולכאורה הם שני עניינים. לא כן הדבר, הלא תראה שחורבן בית המקדש וגלות ישראל מארצם שלובים זרוע. אין קיום לישראל בארץ ישראל אלא על ידי בית המקדש, וכמ"ש בספרי עה"פ "ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת – בזכות ויביאנו אל המקום הזה נתן לנו את הארץ הזאת". גם ב"שירת הים" לא מדובר על הביאה לארץ-ישראל אלא לבית המקדש: "נהלת בעזך אל נוח קדשך", "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך", כי כל ארץ ישראל נידונית כ"חצר" בית המקדש, כמו שאומרים אנו ב"מודים דרבנן" – "ותאסוף גלויותינו לחצרות קדשך". על כן נראה שאובדן הארץ וחורבן בית המקדש תלויים, וצדקו דבריני.

בשולי המאמר:

לשון המדרש יש בו דקדוק, לאיני טעם: ז"ל: "בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך לארצו וליטול את אשתו, אמר לו: בתי שנתתי לך יחידית היא וכו'". מה חשב המלך מעיקרה? האם מתחילה זו היתה "התכנית", שידור המלך בקיתון שיבנה לו חתנו בכל מקום שילך? מלשון המדרש אין נראה כן; כפי הנראה, מתחילה חשב המלך שידורו חתנו ובתו אצלו, בארמונו. כאשר דרש החתן לילך לארצו ובת-המלך עמו, לא נותרה ברירה כי אם "קיתון אחד עשה לי שאדור אצלכם". ובנמשל? בכמה מקומות בחז"ל מבואר שהמשכן הוא כפרה על חטא העגל, עיין רש"י פר' שמיי, ועוד. נראה מזה שקודם חטא העגל, אילולא חטא העגל, לא היה המשכן בצורתו ותפקידו כמו אחר חטא העגל. וכבר האריך בזה היטב בספר אהל-יהושע לגאון ר' יהושע העליר זצ"ל. על כל פנים, בלי להבין את הדברים כל הצורך, נראה שהתכנית המקורית היתה שידורו ישראל עם התורה בביתו של הקב"ה, כי במדרגת "אני אמרתי אלהים אתם ובני עלין כלכם" היתה קרבת אלקים באופן הנחשב כאילו הקב"ה עשה לנו קיתון אצלו. ורק כאשר "קמנו ללכת", וכמ"ש "ביקש לילך לארצו" – לרדת ממרומי שמים לתחתיות ארץ, אז לא נותרה הברירה אלא לעשות לקב"ה קיתון שידור אצלנו. וה' הטוב יכפר אם שגיתי. ■

הגאון רבי ברוך שרגא שליט"א

אב"ד ירושלים ורב שכונת הגבעה הצרפתית

דבר
הלכה
חקר סוגיות הלכה למעשה

בענין רפואה אלטרנטיבית

שאלה

ע"ד שאלתו, בקרובו החולה במחלה שיש בה סכנה, והוא אינו מעונין להתרפאות ברפואות הקונבנציונליות המקובלות, אלא ברפואות האלטרנטיביות, האם רשאי לעשות כן, ולא לטפל כלל ע"י רופא מומחה כדרך כל הארץ. ע"כ שאלתו. והנני להשיבו בס"ד.

תשובה

דין רפואה ידועה

א. פסק השו"ע או"ח (סי' שכח ס"ב) וז"ל: מי שיש חולי של סכנה, מצוה לחלל עליו את השבת, והזריז ה"ז משובח. וכתב המג"א (ס"ק א'): ועי' ביו"ד סי' קנ"ה דבעינן שתהא הרפואה ידועה, או עפ"י מומחה. עכ"ל. ורצונו לומר דאין מחללין את השבת עבור רפואה שאינה ידועה. וכמ"ש הרמ"א ביו"ד, ומקור דבריו המה מהאו"ה. ולפום ריהטא דבריו צע"ג, דהא קי"ל דאין הולכין בפקו"נ אחר הרוב, ואף בכמה ספיקות מחללין את השבת, וכמ"ש בשו"ע (סי' שכ"ט ס"ג). ומעתה, אם בא רופא שאינו מומחה לפנינו, או סתם אדם מהשוק ואומר שזאת הרפואה תועיל לרפואת החולה, אמאי אין מחללין שבת עבור זה, והא לא יהי' אלא ספק, הא חזינן דאף בכמה ספיקות מחללין את השבת. וכבר הק' כן כמה אחרונים. ומה שכ' ליישב הפמ"ג והמנורה הטהורה דהרמ"א ביו"ד איירי בחשאב"ס, ולהכי אין מתירין לו משום דאין בזה פקו"נ, דבריו תימה, דהא מקור דברי הרמ"א הנה הנם מדברי המהר"מ מרוטנבורג המובא בהגה"מ ובאיסור והיתר, והתם איירי בהדיא בחולה שיש בו סכנה, ועם כל זה כתב לאסור ברפואה שאינה ידועה, ועי' בתהלה לדוד שם שהעיר בזה.

ועי' בהגהות זר זהב שעל האו"ה (כלל נט, טז) שכ' לבאר דין זה, וזת"ד:

כוונת רבינו, דלא סמכינן על כל הדיוט הבא ואומר שיתנו לחולה רפואה זו מאיסור זה, כי ראה לאחד שג"כ היה לו חולי כזה ונרפא ע"י רפואה זו כדרך של הדייטות שאומרים תמיד כן ולא סמכינן עליהו, וע"כ קאמר הרמ"א אם לא שתהא הרפואה ידועה, היינו שנודע ומפורסם לרבים שאיסור זה מרפא. ע"כ. והיינו דר"ל דאין כוונת הרמ"א לשלול סתם רפואה שאינה ידועה, או סתם רופא שאינו מומחה, ורק כוונתו לאפוקי אדם מהשוק שבא ואומר סם פלוני מרפא בעוד שאין לזה שום שייכות לרפואה, ונראה הדבר כרחוק, ואין זה אלא פטומי מילי בעלמא, וקמ"ל דאין מתירין לעבור על איסור רק באופן שיש עכ"פ איזה סבירות מסוימת שיש כאן שייכות לרפואה. ובאמת שפירוש זה נראה מוכרח לכאן, דיעוין בהגהות מימוניות (פי"ד ממאכלות אסורות הי"ד), אשר שם הביא דברי האו"ה ומדבריו משמע כן. וכעת ראיתי שכ"כ בדעת הרמ"א בשו"ת עטרת חכמים (סי' ל). וע"פ האמור יש ליישב מה שתמה השואל במנחת שלמה תנינא (סי' ס' ס"ק טו). ע"ש.

דין רפואה סגולית

ב. והנה תנן ביומא (פג). מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ורמב"ח מתיר. ופרש"י: אין מאכילין, ואע"פ שנוהגין הרופאים ברפואה זו,

אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך. ורמב"ח מתיר, דקסבר רפואה גמורה היא. והאחרונים העירו על שיטת רש"י, דהא אף שאינה רפואה גמורה, מ"מ לא יהי' אלא ספק, ספק נפשות להקל ואמאי לרבנן אין מתירין, ומכח קושיא זו ועוד, פירשו דברי רש"י דמ"ש "שאינה רפואה גמורה" משום דהיא שאינה בדרכי הטבע כי אם על ידי סגולה, וכתבו דס"ל כשיטת הרמב"ם דרפואות שאינם בדרכי הטבע אין מתירין שום איסור בכדי להתרפאות בהם. וכמ"ש בשו"ת שמש צדקה (חיו"ד סי' כט), ובשו"ת מהר"ן יפה (סי' כ"ג), ועימש"כ בשו"ת יעלת חן (סי' יד). אכן מלבד דקשה לומר דרש"י סובר כהרמב"ם בדין זה אחר שכל הראשונים כולם פליגי בסכינא חריפא ע"ד הרמב"ם בזה וכמ"ש בשו"ת יבי"א ח"ח (סי' לז). ובפרט שבדברי רש"י אין כל רמז לביאור זה. ועי' בשד"ח (מע' יוה"כ סי' ג' אות כד), מה שהאריך בזה.

ג. כמו"כ יעוין בתוספת יום הכיפורים למהר"ם בן חביב שם שתמה על רש"י וז"ל: וק"ל, מ"ש רש"י בטעמא דרבנן סברי דאינה רפואה גמורה, דמשמעות הדברים הללו דרפואה זו לפעמים מעלה ארוכה ולפעמים אינה מעלה ארוכה, ונמצא דאינה רפואה גמורה לפיכך אסרוה חכמים, וזה תימה בעיני, דכיון דלפעמים מעלה ארוכה אמאי

לא נאכיל אותו משום ספק, והלא קיי"ל ספק נפשות דוחה שבת החמורה וכ"ש שאר איסורין. ולכן פי' המהרמב"ח מחלוקת רבנן ור"מ בן חרש, דרבנן סברי דאינה רפואה כלל ועיקר, ור"מ בן חרש ס"ל דהיא רפואה גמורה, ואפי' את"ל דאינה גמורה הא ספק נפשות נפשות להקל, עכ"ד.

והנה מש"כ המהרמב"ח דרפואה דלפעמים מעלה ארוכה ולפעמים אינה מעלה פשיטא דמחללין, הנה באמת שזה ברור בסברא, דהא אין כל וודאות על אף רפואה שבודאי תרפא, והו"ל ככל ספק פקו"נ, ומפורש בן בחי' הר"ן שבת (מ. מדפי הר"ף) אהא דתנן התם (קט.) מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקות ובין להברותו, וז"ל: ואין אומרים נמתי' לו שלא ניהם לו חמין בשבת עד שיאמרו הרופאים בודאי שאם ניהם לו חמין יתרפא, אבל אם היה ספק להם אם יתרפא אם לאו שלא נחלל עליו את השבת, קמ"ל דלא אמרינן הכי, עכ"ל. ומבואר דאף ברפואה שהיא בעצמותה ספק אם תרפא את החולה מחללין כיון דעכ"פ מרפאה לפעמים, וכנראה שדברי הר"ן הללו הם מקור דברי הגר"ז בשו"ע שלו (סעיף ב'), וז"ל: צריך שתהא הרפואה ידועה לכל או ע"פ מומחה. וכשהיא ידועה אע"פ שאין ידוע אם חולה זה יתרפא בה אם לאו מחללין מספק. עכ"ל. ועי' בשד"ח הנ"ל מש"כ לבאר דברי הגר"ז, ויותר נראה כמ"ש. וראיתי בספר שבילי דוד (או"ח ויר"ד שם) שכתב ע"ד הרמ"א והמג"א בזה"ל, ונראה שאין כוונתם שתהיה הרפואה ידועה שהיא מרפאה בודאי, דאטו כל הרפואות שהמומחין עושין מרפאין בודאי, אלא הכוונה שיהיה ידוע שיש ברפואה זו תועלת שעכ"פ לפעמים מרפאה. עכ"ל. והנה דבריו נכונים מצד עצמם וכמ"ש הר"ן הנ"ל, אבל מש"כ להעמיס כן בכוונת הרמ"א והמג"א, נראה שיש בזה מן הדוחק, וכדמוכח ממקור דבריו בהגהות מימוניות הנ"ל, ועוד שקשה לפרש לשון "רפואה שאינה ידועה" דהיינו רפואה שפעמים מרפאה ופעמים אינה מרפאה, דהא כל כה"ג הו"ל ספק נפשות להקל. והמעין בדברי כל הפוסקים יראה שכולם שווים בפרט זה דברפואה ידועה דרך ספק אם תועיל דלכו"ע מחללין עברה, עי' בשדי חמד הנ"ל מש"כ בזה, ושכ"כ בפתח הדביר ח"ב (סי' ר"כ). ע"ש.

ד. ולפע"ד נראה פשוט דמש"כ רש"י

דרבנן סברי "דאינה רפואה גמורה", רצונו לומר דעכ"פ מועילה רק קצת, אבל אין בכוחה לרפאות את החולה ולהחלימו לגמרי, וכיון שאין בזה כדי רפואתו, ועדיין נצטרך לסממנים ורפואות מובהקות אחרות בכדי לרפאותו, ס"ל לרבנן שאין לחלל שבת עבור זה, ורמב"ח ס"ל דאפי' משום זה יש להתיר. וכוונת רש"י במש"כ "דאינה רפואה גמורה", דרצונו לומר דמרפאה בודאי, אבל אין בזה כדי הצורך לרפאותו, ואין הרפואה מוציאה את החולה מכלל סכנה, ומשו"ה אין מתירין איסור בהמה טמאה, ודו"ק בזה. ושו"ר בס"ד אחר החיפוש שכ"כ בקיצור בדעת רש"י בספר תורת שבת (סי' שכ"ח ס"ק ב'). וע"ש. ועל דרך זה יש לפרש מש"כ רש"י להלן (פד.) ד"ה וחכמים. ע"ש. ועכ"פ אין מדברי רש"י סתירה כלל לדברי המג"א.

ויש לבאר עוד, דמש"כ רש"י ד"אינה רפואה גמורה" אין כוונתו דרפואה זאת לא תרפאהו לעולם אלא רק לחיי שעה, דהא הלכה רווחת דאף על חיי שעה מחללין את השבת ומתירין כל איסור, רק כוונת רש"י לומר דהכא אין בכחה של רפואה זאת להוציאו מכלל סכנה כלל, ורק להקל מהחולי, מהיסורים או מהכאבים, אבל אינה רפואה גמורה לרפאותו להיות בריא גמור. ואם אכן זו כוונת רש"י, א"כ לכאור' י"ל דהרב המגיד פליג עליו בדין זה, דהנה יעוין המ"מ (פ"ב משבת הי"ד) דכתב בדעת הרמב"ם, דעושין לחולה שיש בו סכנה בשבת אף דברים שאין במניעתן סכנה, ואף אם אפשר לחממו בבגדים דעת הרה"מ דעושין לו מדורה לחממו, ע"ש. ומבואר לכאור', דאף בזה שעושה איסור דאו' שמחממו לו מדורה אין בזה תועלת ישירה לרפאותו, דהא יכול לחממו בבגדים, מ"מ כיון דהוא חושיב"ס דשבת הותרה אצלו, מותר לעשות כל הדרוש לו כדרך שעושים בחול. ואף שלולי המדורה יצא מכלל סכנה, ואין בהדלקת המדורה הכרח גמור בכדי להחלימו, מ"מ שרי. ויש לפלפל הרבה בדעת הרה"מ בזה, והאחרונים האריכו בביאור דעתו, ולפמ"ש בשו"ת להורות נתן ח"ה (סי' כג), יש ליישב דברי הרה"מ עם דברי רש"י, ע"ש. וע"ע מש"כ בדעת רש"י בספר נזר הקודש יומא שם. אכן יעוין בב"י או"ח (ר"ס שכ"ח) שכתב דרש"י פליג ע"ד הרה"מ, ע"ש. ולפמ"ש

בס"ד, יש ראייה לדבריו בביאור דעת רש"י. ה. והנה יעוין להר"מ בפיה"מ שביאר מתני' דיומא, וז"ל: ואין הלכה כרמב"ח שמתיר להאכיל את האדם ביום צום כפור יותרת הכבד של כלב שוטה אם נשכו, מפני שזה אינו מועיל אלא בדרך סגולה, וחכ"א שאין לעבור על מצוה אלא ברפואה המרפא בדרך הטבע, שהריפוי הוא דבר ברור ואמיתי מתוך הסברא והנסיון הקרוב לאמת, אבל ריפוי שע"י סגולות אסור, לפי שענין חלוש, לא יחייבן ההגיון והסברא, ונסיון רחוק. עכ"ל. וכבר תמיהו בזה הרבה גדולים, דעכ"פ לא יהיה אלא ספק קיי"ל ספק נפשות להקל. וביותר קשה דהא אם חזינן שמרפאות למה לא נתיר עכ"פ, וצ"ע. ובפשוטו י"ל בדעת הרמב"ם, דאיהו לשיטתיה אזיל בכ"מ שאינו מאמין כלל בכל עניני הכשפים והסגולות והשדים וכיוצא בהן, וכמ"ש בחיבורו (פי"א מע"ז הל' טז). ע"ש. ולפ"ז צ"ל, דאף אם נתחזקה הסגולה כמה פעמים אסור, משום שדבר סגולי בעצמותו לא הותר. וכן ראיתי למן החיד"א בברכי יוסף (סי' ש"א ס"ק ו') שנקט בדעת הרמב"ם. וכ"כ עמוד ההוראה באג"מ ח"ח (או"ח סי' יח ס"ק כה).

והנה הרדב"ז (לשונות הרמב"ם ח"ב סי' קנ"ג) נשאל, לשיטת הרמב"ם שאין מתירין כל דבר שע"י סגולה, ממתני' (שבת טז.) יוצאין בביצת החרגול ובשן שועל ובמסמר מן הצלוב משום רפואה, והא להרמב"ם כל רפואה שע"י סגולה אסור. ותי' הרדב"ז דגם להרמב"ם י"ל דכל מה שאסרו ע"י סגולה, כל זה רק בדבר שאיסורו מן התורה, אבל בדבר שאיסורו מדרבנן שרי, ולכן התירו לצאת בכל אלו מפני שאינו מוציא כדרך המוציאין. ועי' עוד בשו"ת באר יצחק להגב"ד קאוונא (סי' טז). ותירוץ זה צע"ג לפע"ד, דמאחר ויש לנו לעשות כל טעדיק בכדי להציל נפש מישראל, ואין לך דבר העומד בפני פקו"נ, א"כ תימיה לומר דדבר שע"י סגולה שהותר משום רפואה אף במקום שאין פקו"נ כלל וכגון לצאת בשן של שועל יהיה אסור לעשות במקום שיש בו פקו"נ, וממ"נ, אם סגולה לא הותרה משום שאין זה דבר טבעי, א"כ מוכרח שמדיני התורה אין לזה יחס ומשמעות כלל, וא"כ מנ"ל להתיר איסור דרבנן, וא"נ דבאמת יש לרפואה

שע"י סגולה היתר מדרבנן והו"ל דבר שיש בו ממש, א"כ למה לא נציל נפש מישראל במקום סכנה, וצ"ע.

ביאור דעת הרמב"ם

ו. ואשר י"ל בדעת הרמב"ם, כמו שאמר בזה בני המופלג הרה"ג שי יצחק שיחי' מח"ס היקר אור שרגא, דס"ל להרמב"ם דהטעם שאסור לאכול מחצר כבד של הכלב, מפני שלא הוחזקה רפואה זאת שהיא מרפאה, ולא ראינו ולא שמענו מי שנתרפא ע"י זה, והו"ל כרפואה שאינה ידועה שאין מתירין איסור על פיה וכמ"ש הרמ"א והמג"א הנ"ל, ולעולם אם יתברר אמיתותה של הרפואה, וכגון שתתחזק כמה פעמים שהיא מרפאה בודאי, אה"נ דגם הרמב"ם יודה להתיר מן הדין, ולא בא הרמב"ם אלא לאפוקי רפואה שאינה ידועה, שהיא באה מההמון שאינם בקיאים ברפואות, ולא איתמחי גברא ולא אתמחי קמיעא. וזה מבואר ממ"ש הרמב"ם וז"ל: ריפוי שע"י סגולות אסור, לפי שענינן חלוש, לא יחייבן ההגיון והסברא, ונסיון רחוק. ומשמע, דאם יתאמת ויתברר כן בנסיון שוב הו"ל ככל רפואה טבעית דמותר לתרפאות בה, דהא לימדנו הרמב"ם את הטעם דמותר להתרפאות בדבר טבעי וז"ל: שהריפוי הוא דבר ברור ואמיתי מתוך הסברא והנסיון הקרוב לאמת, ומבואר דזה גופא החילוק בין רפואה טבעית לרפואה סגולית, ומעתה רפואה שע"י סגולה שנתברר אמיתותה הו"ל כרפואה טבעית ושרי מן הדין. וראיתי שכ"כ עוד בשו"ת שדה יצחק בעגון (ס"ס כג). וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ה (סי' נה).

והנה בביהגר"א יו"ד שם (ס"ק כג), כ' לבאר דמקור דברי הרמ"א דבעינן רפואה ידועה, ממתני' דיומא הנ"ל, והעיר בני הנ"ל שיחי', דהנה מבואר, דהגר"א מפרש סברת רבנן שאסרו לאכול מחצר כבד, משום שהיא רפואה שאינה ידועה. ומינה י"ל דזה כוונת הרמב"ם שאוסר רפואה סגולית משום שאינה רפואה ידועה. ודו"ק היטב בזה. ועפ"י דהגר"א יש לבאר מה שהשמיטו הפוסקים דין זה, ולא נזכר כלל בטוש"ע ונו"כ ממחלוקת רבנן ורמב"ח, והיינו טעמא משום די"ל כיון דהשתא נשתנו הטבעים, ונתאמתה

רפואה ע"י הנסיון, א"כ גם רבנן יודו להתיר, וכבר קיי"ל דאין לך דבר העומד בפני פקו"נ.

הלא מעתה נראה ליישב מה שהקשה הרדב"ז ממה שמצאנו במתני' דהתירו לצאת בשן של שועל, והא לדעת הרמב"ם לא התירו חז"ל רפואה שע"י סגולה. דלמשנ"ת דבסגולה שנתברר אמיתותה ונתחזקה כמה פעמים גם הרמב"ם מודה להתיר, וא"כ י"ל דמה שהתירו לצאת בקמיע ובמסמר הצלוב, משום שזאת הסגולה נתברר אמיתותה. וז"ב.

ז. ובעיקר גדר רפואה סגולית, יש להעיר דלכאור' דברי הרמב"ם סתומים מאד בענין זה. דהנה מש"כ הרמב"ם דהטעם שאין מאכילין חצר כבד למי שנשכו כלב שוטה משום שזה רפואה סגולית ולא טבעית צ"ע, דבשלמא קמיע מוכן היטיב שזה בגדר סגולה, משום שאין בזה כל הגיון והסבר טבעי, ואין לקמיע שיכות לרפואת חולה יותר מכל דבר אחר. אבל להאכיל חצר כבד למי שנשכו כלב שוטה צ"ע מדוע זה בגדר סגולה, ואטו משום שאין לנו ידיעה בדרכי הטבע כיצד זה פועל א"כ זה בגדר סגולה, וכמו שסם פלוני וצמח פלוני מרפא למחלה פלונית, ה"נ חצר כבד מרפא למי שנשכו כלב שוטה. ואפשר שיש רופא פלוני שיודע, אבל מדוע כל זה בגדר סגולה אתמחה. ובפרט שמצאתי בספר דברי תורה ממונקאטש ח"א (סי' סג) שכ' דבזמנו נתאמת דמי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו, וה"ז רפואה בדוקה. ומעתה צ"ב דברי הרמב"ם שחשב כל זה בגדר רפואה סגולית.

אשר נראה, דמוכח מזה כמ"ש בביאור דעת הרמב"ם לעיל. דגם להרמב"ם כל עיקר החסרון ברפואה סגולית הוא משום שלא נתאמת כן ע"י הנסיון, ולא נתחזק שזה מרפא, ואין לנו ידיעה ברורה ומוחלטת שיש בזה משום רפואה, והוי כרפואה שאינה ידועה. אבל אה"נ אם יתברר אמיתותה של הסגולה ע"י הנסיון שרי. וצ"ל לפ"ז דמ"ש הרמב"ם בטעם איסור רפואה סגולית "מפני שלא יחייבן ההגיון והסברא", אין זה עיקר הטעם משום דבשביל להתיר רפואה של איסור צריך להבין כיצד זה פועל ע"פ דרכי ההגיון והסברא, ורק כוונתו לומר דאה"נ אם היה לנו הבנה כיצד זה פועל לרפואת

היה לנו להתיר אף שזה איסור חמור של מאכלות אסורות, ואף בלא אתחזק שזה מרפא וכגון שלא נתאמת בנסיון, אבל השתא שלא ידענו בסברא כיצד זה פועל, וגם לא נתאמת ע"י הנסיון, אין להתיר בחינם אכילת איסור. ושו"ר בס"ד דהדברים מפורשים לכאור' בדברי הרמב"ם במו"נ ח"ג (סי' לו). ע"ש. ובאמת כבר הבין כן בדעתו הרשב"א בת' ח"א (סי' תיג). ולפלא שאף א' מן הפוסקים הנ"ל, לא הרגיש בדברי הרמב"ם הללו במו"נ. ושוב מצאתי שכ"כ מסברא כמה פוסקים, ועי' בשו"ת דמשק אליעזר (סי' לו), ובספר משנת פקוח נפש (סי' יב), ובספר זכר עשה (דף תמג) שהעירו קצת בזה, וכ' ליישב כמה קושיות עפ"י, ולא העירו שהדברים מפורשים לכאור' במו"נ הנ"ל. ושו"ר אחר זמן בספר שיח יצחק יומא שביאר דברי הרמב"ם עפ"י ד' במורה נבוכים הנ"ל. ושמא לפי האמור יש ליישב מה שהעיר הגר"א ביו"ד (סי' קעט) על שיטת הרמב"ם שהכחיש כל עניני הכשפים והשדים וכו', ודו"ק.

העולה לדינא

ח. ומעתה נלע"ד דכל הרפואות האלטרנטיביות שנתחדשו בזמנינו, וכגון "דיקור סיני", "הילינג", "תרופות הומופאטיות", "רפואה פיליפינית", וכל כיו"ב, כל שנתאמת ע"י הנסיון שאכן אנשים נתרפאו ע"י רפואות אלו, יש להתיר להשתמש בהם אף אם כרוך הדבר בחילול שבת ויוה"כ או אכילת איסור, ודינם כשאר רפואות טבעיות וגם לדעת הרמב"ם יש להתיר בזה כל שנתחזק הדבר ע"י כמה אנשים, ובפרט אם יש קבוצות גדולות של אנשים שנוהגים להשתמש ברפואות אלו לכתחילה, ומעדיפים זאת על פני הרפואות המקובלות. וכמו"כ בני"ד שאינו רוצה להתרפאות בדרכים המקובלות, אף שסוגיין דעלמא דחולה המסרב לקבלת טיפול רפואי בטענה שהוא בוטח בה' ומשליך על ה' יהבו, דאין שומעין לו ואסור לו בהחלט לסרב לדברי הרופאים, ועיין בספר הליכו"ע ח"ד (דף קמב), מ"מ בני"ד שאינו מסרב לקבלת טיפול רפואי ורק שהוא חפץ בטיפול שאינו מקובל כ"כ, י"ל דכל שנתחזקה הרפואה ע"י כמה בני"א, שרי. ■

רחוב הרב אגסי 1, הר נוף ירושלים

הופיע בס"ד הספר

הלכה ברורה

חלק עשירי

כולל כל הלכות ברכות הנהנין, והלכות זימון
האנציקלופדיה ההלכתית הגדולה

מאת מורנו הגאון הגדול

רבי

דוד יוסף

של"ח"א

ראש בית המדרש "יחווה דעת"
ורבה של הר נוף

כמו כן ניתן להשיג כרכים בודדים
מהחלקים הקודמים של הלכה ברורה

להשיג בתנויות הספרים

הפצה ראשית: יפה נוף י. פוזן בע"מ מוקד הזמנות: טל' 1599-581581

ממאמרי הגאון רבי

אברהם צבי קלוגער שליט"א

בעמח"ס "נזר ישראל" בית שמש

"השלך על ה' יהבך" (א')

לאחרונה נתפרסם מאמר זה ברבים (מאמרי "דברי חכמים בנחת") ועורר הד אדיר, כח עצום וחיוזק גדול באמונה, הסתכלות חדשה ונתינת כח ועידוד בקושי ההתמודדות בענייני פרנסה וכספים. לבקשת הרבים, מביאים אנו בזאת את המאמר, כפתיחה אל פרקי ההמשך של ענין זה, אשר טרם פורסמו ברבים ובע"ה יפורסמו לראשונה ע"ג בימה זו, בגליון הבא של "אסופות".

(נכתב ונערך ע"י השומעים ובאחריותם)

מאת קונו. "רבי אליעזר הגדול אומר, כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה" (סוטה מח).

ההתייצבות כ"בר יכולת", אשר הסדיר לחמו וממונו לימים רבים ואינו זקוק לתפילות ותחנונים - טעות אומללה, סמאון עינים. הן זו היא קללת הנחש "ועפר תאכל כל ימי חיך", כפי שאמרו בספה"ק שהעונש הוא שיהא לו את כל המצטרך ולא יזדקק לבוא לפני השי"ת. לא כשאר הברואים אשר "עיני כל אליך ישרורו", ונצרכים ל"יתן ויחזור ויתן" ובלבד יהיו נשענים על שולחנו של מקום.

הנחש נתקלל בעשירות, לאמור: הא לך את שלך וצא מלפני. אך האדם - שנתקלל באכילת לחם רק לאחר זיעת אפיים - לא נלקחה ממנו הברכה והזכות, להיראות תמיד לפני המלך ה', לבוא ביד פשוטה ולהתדפק שוב ושוב על פתחי שערי שמים - בכל יום, בכל עת ובכל שעה.

ב

משל ליהודי במדבר, שקיבל היום מן ואין לו מושג אם יקבל גם למחר. יכול רק לקוות, להתפלל, ולהודות. אילו יקח ממתנת היום, להצניע למחר - ירום תולעים ויבאש. "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה. אמר להם אמשול לכם משל, למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה

המאה, הביאתו לידי הפסדם. על אותו ספסל יושב כיום, עם כולם כאחת - וקורא עמם: מה אנו, מה חיינו, מה כוחנו, מה גבורתנו. הדעה לחי העולמים, הבינה לחי העולמים. להלן נתבונן בפנימיות הענינים, בדרך המיוסדת בספרי רבותינו וקדמונו. הם שלימדונו בקדשם, כי אלו החיים הכי טבעיים של הנברא, להיות תלוי ועומד על חסדי הבורא הנשפעים עליו ללא הרף.

כמו החלק במעי האדם, המרמז לו באופן טבעי את רעבונו ומודיעו כי באה שעת סעודה, בלי שיהא אדם עצמו מעורב בתהליך זה - גם לא ב'השתדלות'; כמרוצת הדמים בתוך הגוף ופעילות הלב - שנעשות בחסדי שמים בכל רגע, בלי עזרה מצד הנברא. כך גם שאר הצרכיוותיו של אדם, טבעיותן בהיותן נשפעות עליו מלמעלה - בלי שידע ויבין כיצד ומהיכן.

הן זו דרך תזונתם של שאר בריות, כבעלי חיים, אשר אינם יודעים היום מה יאכלו למחר - ובהרגישם כי זקוקים המה למזון, יקומו ויחפשו אחריו, לקבל את שהוכן להם להיום. "תתן להם ילקוטון תפתח ירך ישרעון טוב".

כהמון נבראים המתייצבים מידי בוקר להציע את עצמם לעבודה. לא ידעו אתמול, מה יאכלו מחר. מציעים עצמם לסבלות או למכירת מרכולתם וכל עמל אחר עדי ערב. בפרוטות אשר קבלו, יקנו מעט לחם להשקית רעבונם. הן זו ההנהגה הכי טבעית בבריאה - שמדי בוקר יפקח הנברא את עיניו וישא אותם השמימה לבקש מא' אכלו, לפשוט יד לקבל את שנקצב לו להיום

א

ימים חדשים הגיעו לעולם בענין הפרנסה. יותר ויותר עינים וידיים מוגבהות כלפי מעלה, בידיעה שאין עצה ואין תבונה אחרת. הבריות מתעסקים במעשי השתדלות, תורם כל אחד את חלקו לישובו של עולם, אבל ההתנהרות הולכת ומתפשטת, מתחוורת יותר ויותר: אין במלאכה כדי להחיות ולספק את ההצטרות. לברכת שמים זקוקים אנו, ל"מן" שירד וישלים את החסר. "עיני כל אליך ישרורו".

מבטחים רבים נתמוטטו תחתיהם ואינם. עד זה לא מכבר, היו לעמודים הנראים כביכול כבירי עוצמה לפרנסה ולכלכלה. אנשים התהלכו בעולם כאילו שלווים, כאילו "מסודרים" לדורם ולדורות הבאים, נטועים היטב במקומות עבודה - והנה גם הם מתהלכים רכים במחנה ישראל התלויים אך ורק בחסדו ית'. אין הפרוטה מצויה בכיסם, ביוקר המאמיר, ולבם הולך ונעשה רך ומייחל, נכמר ומצפה. מקבלים מידו הרחומה את החסד המושפע היום. אינם רעבים, ב"ה אינם מתים מרעב וצמא, "ואתה נותן להם את אכלם בעתו. פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון". אך חסד המחר, עלום, נסתר מהם, בלתי גלוי ואינו ידוע מאין יבוא וכיצד.

היו ימים שסבור היה בעל המאה כי הוא בעל הדעה, וההוכחה לכך היא הצלחתו הגדולה לעשות את המאה שאחרים אינם עושים. לפתע מתברר, כי לא חכמה ולא תבונה. אותה החלטה שגרמה לו בעבר להרויח את

וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב - נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים" (יומא עו.).

זה סוד ה"מן", שיהיה האדם נשען רק על השי"ת. "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן", היינו שזה אופי החיים הטבעי לעם התורה. זו דרגת אדה"ר קודם החטא, בה עמדו ישראל שקבלו תורה מהר סיני: חיי 'מן', הישענות רק על השי"ת, כמקור יחיד לחיים ואין בלתו.

טרם הכניסה אל ארץ ישראל, הראה השי"ת לבניו ברדת המן, כיצד תלויים בחסדו תמיד - למען ידעו שלא העבודה מפרנסת כי אם השי"ת. יטלו עמם ידיעה זאת, לעת שיוטל עליהם לעבוד בזיעת אפם. הלימוד הזה עובר על כל נברא, טרם צאתו לאויר העולם ובהיותו גמול עלי אמו, שעוברים עליו ימי טובה - בהם כל מזונו נשפע לו מאת ה' ללא טירחה - למען ידע לכל ימי חייו מהיכן נשפע עליו חיים.

זו תכלית כל היצירה, לכוון את הלב לאבינו שבשמים. לגלות בבריאה ובנפש שהשי"ת מנהג את העולם - ולא הנסיבות השונות שנבחרו על ידו ית' להיות כלים ואמצעים להנהגתו. אלא שהעולם נעטף בהסתר, כדי לתת אפשרות של בחירה, והנסיבות מטעות את הבריות ונראות לעיניהם כמקורות השפע. אלה קוראות לאדם להתלות בהן, לרדוף אחריהן, לחוש חסרים ורצוצים בלעדית.

והנה באו ימים בשנת תשס"ט ונמוג מעט ההסתר - ונעשתה האמת יותר גלויה, שהאנושות כולה הינה חלושה וחדלת כח, ואין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים. הארת גאולה היא זו, המתדפקת ומנסרת בחללו של עולם. זכות היא, לפקוח עינים אליה. מתעורר עלינו אור ה', היכול האחד, ומטה אליו עיני כל. האדם הגאה, ה"מסודר", אשר היה לו הכל להיום ולשנים יבואו - ולא הוא שצריך היה אל התפילה -

נתרסק ונשבר. מלכות שמים הולכת ומאירה את מציאותה על כולם. עת לקבלה בתשואות כבוד. להתייצב על חורבות הדמיונות ולהיבטל תחתיה בשמחה, בתפילה, בבקשה של ילד המתרפק על אמו ומבקש את הנצרך לו.

אדם המשלם אלף שקל תמורת רהיט, אינו מבכה את האלף כי אם שמח במקו. "לוקח שמח". יהודי המשלם את דמיון החוזק ש(כאילו) היה לו - תמורת הגילוי שאין חזק כאלוקנו, המבטח היחיד - יש בכוחו להתאושש מן הצער הטבעי על התרסקותו, ולהתרגל אל אור ה' שהנה עליו זרח. להעריך את אי היכולת ולהודות על שנכפתה עליו תלות נצחית באלוקי ישראל.

אם טעה בעבר, להשקיע ימיו ולילותיו בנסיבות המפרנסות - בלא להשית לב שאין כי אם צינורות ותו לא - ועתה זכה להכיר את האמת ולהרבות צקון לחשו לפני השי"ת, כלום לא כדאי המחיר. ומה בכך שכבר אין את הרווחה (המדומה) שפעם היתה - אם תמורתה מקבלים ענין נצחי, התהלכות לפני ה' בארצות החיים.

מה רב ערכה של תפילה בשעה של הצטרפות, "תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו", בלב דך ומך ונכנע. מה עוד נאה בעולם, כמו תפילה של יהודי לקונו - בבקשה פשוטה: אבא, אין לי. אנא, תן לי ולכל ישראל - וכיו"ב דיבורי אמונה וריצוי וכן כבן המתחטא על אביו.

בשעות של לחץ ודחק, במקום ריבוי שתדלנויות ויגיעות עצבון ומתח, כה יקר לצאת אל פינה תחת השמים ולראות איך השי"ת זן כל בריה בנבראיו - ומתוך כך להבין כי ידו ית' לא תקצר ואין בידו מעצור להושיע. אלא שחפץ להשפיע את פרנסתו - לחם לפי הטף, מזון טהור לפה טהור - דייקא מתוך צינור של תפילות ובקשות. נפתח אז הפה היהודי, העוצמה הגדולה ביותר בבריאה, ומתחילים להישמע דיבורים; לעלות מלמטה למעלה - ולהנחיל שפע מלמעלה למטה.

ג

השי"ת יצר את האדם באופן שיהא תלוי אך ורק בו ית', ללא שישליך ית' על מאומה. זו הדמות הטבעית של יציר כפיו של הקב"ה, שבכל צעד ושעל יהא תלוי ועומד אך ורק על השי"ת. "השלך על הוי"ה יהבך והוא יכלכלך". האדם נולד ערום. הבנת הענין - שאין לו מפלט, עליו להישען על השי"ת ולהגיע רק אליו כדי לספק לעצמו מחסה חיים.

בס"ד

יום בשורה הוא לעולם הדיינות בפרט וללומדי התורה בכלל

הופיעו ויצאו לאור בעריכה מחודשת ספריו המיוחדים

של הגאון הגדול כמוהר"ר **יצחק חזן** זצלה"ה

אב"ד חיפה וחבר ביה"ד הגדול
ומלפנים ראב"ד קזבלנקה - מרוקו

שאלות ותשובות

"יחווה דעת"

ג' כרכים

ובהם מאות תשובות אשר השיב לשואליו
מכל קצוות תבל

ונוסף עליו

"קונטרס"

מנהגי מרוקו"

ונוסף עליהם כרך רביעי
ובו ב' חיבורים

"ריח הגט"

"חכמת יצחק"

העוסקים בדיני גיטין
על כל פרטיהם

מחיר מיוחד

לבתי כנסת ובתי מדרש

ניתן להשיג

בחנויות הספרים המובחרות

וכן אצל המו"ל בטלפון: 052-7633190/290

נעדר מציאות אחרת להישען עליה ולפנות אליה בשעת צורך.

והנה כאשר האדם נח בלבו בידעו שכבר יש תחת ידו במה לשלם על הצטרותיו הקרובות, נחלשת בלבו ההישענות המוחלטת אך ורק על השי"ת. פונה אל דבר שהוא זולתו ית' ח"ו - וכ"כ החמירו בספה"ק בכך. בענין זה עלול ליפול גם מי שקיבל "מן" משמים, וחש עצמו שיש לו כבר די סיפוק עד יום המחרת - וא"כ כבר אינו זקוק לייחל להשי"ת בענין מזון יום זה. נשען על מה שקיבל - ולא על הנותן ית'.

[וכן אי' ב"אמרי פינחס" להרה"ק מקאריץ זי"ע: "שאפילו כשירד המן בחוש היה חילוק גדול בין בני מהימנותא ובין דלאו וכו' כמ"ש בזהר בשלח. ולכן עכשיו שאומרים פרשת המן, מובטח לו שלא יחסר לו מזונא, אבל עיקר צריך לצרף לזה האמונה. ולכן כתיב בב"י ובט"ז בש"ע או"ח להאמין שכל מזונותיו באים בהשגחה, כי עיקר אמירת פ' המן הוא אמונה כי אפילו בירידת המן גופא היה חילוק".]

הרי זה כבעל הון רב שיש בו די לשנים רבות, וחש סמוך ובטוח בלבו על כל הצטרותו עד זיבולא בתרייתא, עד כי אינו מתפלל על פרנסה - שמוכן לכל דהרי זה מקטני אמונה. המתבונן יבחיין שאין הבדל בין עשיר זה לבין אדם שיש לו מזון מועט, וחש סמוך ובטוח בלבו על מה שיאכל למחר - כי אף הוא אינו מרגיש את היותו סמוך על שולחנו של מקום, כפי שהיה ראוי להיות שהאדם יהיה תלוי ועומד אך ורק על רחמי השי"ת ללא הרף.

אך הקושי הגדול (שבא כתוצאה מחטא אדה"ר) שהאדם מטבעו אינו חפץ להיות תלוי - ולכן גם מתקשה להיות סמוך על המובטח לו מאת קונו. מבקש להיות בטוח על מה שענייני רואות, והרי אינו רואה עתה בעיניו את לחם המחר מאת ה'.

ללא החטא הקדמוני, יכול היה אדם להישען על השי"ת כפי שנברא וכביום היוולדו, ולא היה כה נפחד - כפי שאדם אינו חושש כ"כ על אבדן בריאותו, ולבו שלם על השי"ת שיחיהו ויקיימהו. אך בעיני פרנסה נתקלל האדם לאחר החטא, ועל כן בזה חסר לו כח עמידה ותמיד חש רעוע; מחפש ללא הרף בתי אחיזה ומשענות. העובדה שיש בכך נסיון ובלבול - וההיסמכות על השי"ת אינה מוטבעת בפשטות כטבע ראשון - היא הקללה. (אמנם יש ביד האדם יכולת לצאת ידי הגזירה בזעת אפיו, ועם זאת: להכיר את האמת שפרנסתו היא

מאת השי"ת ולהישאר תלוי אך ורק בו ית', בלא להניח לטעות לסמא את עיניו.)

מאז החטא - מה מאד קשה לאדם לקום בבוקר מתוך שאינו יודע מאין יבוא היום עזרו. רוצה מקור כל דהוא להישען עליו ולהרגיש 'מסודר', ללא דאגה לקראת הימים הבאים. אינו מבקש עושר, כל מבוקשו רק שיהא לו די פרנסתו - באופן שיהיה לכו נח ונקי מחוסר הידיעה מאין יחיה; מבקש רק משען ומבטח קטן שיהיה בו די להפיס דעתו מן הדאגה.

מוכן להתפלל בשבוע זה על השבוע הבא, אבל מבקש שלכה"פ לשבוע הנוכחי ידע מהיכן המקור שהימנו עומד ליטול ממנו כדי חייו. קשה לו לחיות את ההוה בלי אחיזה כל דהיא, בלי לידע מה מקור חיותו לרגע הבא. וזה היפך מה שהיה האדם צריך להישען רק על השי"ת כגמול עלי אמו - בלא לידע מאומה, בידעו שהשי"ת מחייהו וזולת זה אין לו משענת אחרת.

לעתים יש מוטל בחובות גדולים מאד, ועול זה מעיק עליו וטורד את שלוות חייו - אך עכ"ז יותר קל לו משא זה, מאשר אילו צריך היה לקום בבוקר בלי לדעת באיזה אופן יקבל היום את הצטרות חייו, וזקוק היה להשתטח בתחנונים להשי"ת שיעניק

לו היום לחם לפי הטף.

כתבו בספה"ק שמחמת טעות זו, גורם אדם לעצמו להסיר מעליו ר"ל את ההשגחה העליונה ח"ו. כפי שרואים בדרך העולם, שכל זמן שתינוק נזקק לאמו ואינו יודע להסדיר לעצמו את מזונו - מוטל על לב אמו הדואגת לו תדיר. ברם כאשר מתחיל לדעת היכן מונחים המאכלים ומסדר הצטרותו בכוחות עצמו, נחה מעליו דעת האם ומסירה מעליה את עולו - בידעה מעתה שזה כבר ידאג לעצמו. כך כאשר אסר השי"ת על האדם לאכול מעץ הדעת, וכאשר פעל על דעת עצמו ונטל ע"פ דעתו - נאמר לו "בזיעת אפך תאכל לחם", כלומר: רצונך, דאג לעצמך. מה גדול עונש זה, שאדם עמל לפרנסה וגם מצליח מאד - בלא שביקש על כך מהשי"ת. לרגעים נראה לו הדבר כהצלחה, אך ימים ידברו ויראה שאותה 'הצלחה' היתה לו פתח לשלון, עד שמוטב לה שלא נברא כלל. וכלל. (כאברך בן יומו שזרחה לו השמש והצליח בס"ד להביא שידוך או עיסקה אחרת לידי גמר. כיון שכן, שלח ידו בשנית, והנה ב"ה הצלחה שניה. מעתה, עלול להגיע ח"ו לבחי' "רם לבבך ושכחת את השם" ולדמות עצמו לסוחר או שדכן העיירה. מתחיל

פרינטינג

צריבה והדפסת דיסקים

צריבה והדפסת דיסקים

איכות גבוהה
עבודה זריזה
מהיום להיום!

1000 CD
צריבה והדפסה
1890 ₪ בלבד!
מחירים מיוחדים
למחיר גבוה ואיכות גבוהה

לפרטים ולהזמנות: 074-7014936
052-7656574 e-mail: moti2@enativ.com

להשקיע ימים ולילות, שעות וממונות, עד שלימים אינו מוצא את ידיו ורגליו מחובות והסתבכויות - כתוצאה מאותה "הצלחה" שלא שילב בה שפלות לב להשי"ת).

בספה"ק החמירו ב"תאוות שלוח" יותר מהתאוות האחרות כגון אכילה (וקראו לה "תאוות ממון" - שאינה תאוות להרבות ממון יתר על המדה, כי זה חולי בעלמא, אלא תאוות מנוחה ורצון לפרוק את עול ההישענות על השי"ת לבדו). ביארו חומרת הדבר, שבתאוות האחרות אין האדם זועק שיש בעולם מבטח זולתו ית', אלא מספק לעצמו צרכיו יתר על המדה, או נופל ח"ו אל תענוגי הגוף - ברם כאן הרי תולה ית' בזולתו ית'. אף המבקש אך ורק כדי פת חריבה ושלוח בה, בלא שידקק לדאוג אחריה, נתון בתאוות שלוח - שמשמעותה להישען על מבטח כל דהוא. אולם רצון השי"ת שישענו רק עליו. וזה הנסיון של האדם.

[לשון ספה"ק ליקוטי מוהר"ן כג: "ואלו בני אדם הנופלים בתאוות ממון, ואינם מאמינים שהקב"ה יכול לפרנס את האדם בסבה קלה ורודפים אחר פרנסתם ביגיעות גדולות... והם אוכלי לחם בעצבון כמו שכתוב "בעצבון תאכלנה"... אלו בני אדם נקשרים בפנים דסט"א. אבל אלו בני אדם שמשאם ומתנם באמונה, הם דבקים באור הפנים דקדושה"]
שכיר המקבל משכורת קבועה, אינו נושא בדאגת קיומו של העסק - כי עול כבד זה מוטל על הבעלים - והשכיר יודע שיקבל לחמו בקביעות. לכך ג"כ אינו מרגיש תלוי בהשי"ת. (לכן היו צדיקים שהדריכו את תלמידיהם, לצאת אמנם לעבוד לפרנסה - כפי הנדרש מהאיש הישראלי, לשאת ולתת באמונה ולהשתדל לפרנסת ביתו לבלתי יוטל בחובות ח"ו - אך הקדימו תנאי למעשה: לחפש אחר עבודה עצמאית, שתותיר אותם תלויים על השי"ת למרות משלח ידם - ולא יפלו להחשיב 'בוס' בשר ודם למעניק ומפרנס שאליו ישברו ח"ו)

אך לעומת זאת - כאשר האדם מוסר עצמו בידי השי"ת ויודע שאין לו מאומה - אזי למרות כל הקשיים והנסיונות, מ"מ יש לו אור גדול של ההישענות על ה'. וכמו ששומעים מאלה המתייגעים מאד בעבודת השי"ת או בפרנסה, אך מ"מ לאחר מכן אומרים שאינם מוכנים 'למכור' את הזמנים הקשים הללו - כי היו תלויים ללא הרף בחסדו ית', ללא היסח הדעת, והרי זה כל החיים וזה כל האדם.

ואכן מצינו ביותר אצל חסידים ואנשי מעשה שהיו זהירים כל ימיהם להיות נשענים ובטוחים אך ורק על השי"ת, ולכן היתה

מלאכתם ופרנסתם באופן של עראי ובטלנות וחוסר הצלחה, כי יראו מאד לבלתי ישימו ית' על ענין אחר ח"ו. יקר היה להם להיות תלויים ועומדים בהשי"ת, מתוך תפילות תמידיות, ולא להתרחק ח"ו אל בורות של הצלחה חשוכים ומשכיחים את אורו ית'.

ידעו ואמרו - שיש המשתדל יתר על המדה, ובנוסף גם...מתפלל. ממלא גם את ה'טופס' הזה, לבלתי יחסר המזג. אינו שוכח לבקש תמיד מהשי"ת, שלא יסיר הימנו טובו וחסדו - שיוכל הלאה להמשיך ולהשתדל ולהביא פרנסה הביתה, בעזרת השם. אכן, דרגות בתפילה, כל אחת וחשיבותה. אך מה שונה זו, מ"תפילה לעני" טבעית וכוה, מתחננת וזועקת מועקה - שהנברא אינו בא ככלי מלא, המייחל להמשיך להיות כזה, אלא כולו חסר וריק. אפילו כלי איננו. בטל ומבוטל ומציאותו נמוגה. "ושח גבהות האדם, ושפל רום אנשים, ונשגב ה' לבדו ביום ההוא".

ד

המבטח השגוי על ה'מונח בצד', בלי צירוף אמונה בהשי"ת, אינו דווקא על ממון. זה שנתברך בכשרון מסוים הנצרך לעולם - לבו נח עליו, כי יודע שתמיד כאשר יהא זקוק לכסף, ישתמש בכשרונו להרוויח את מזונו. אינו חש עצמו ערום וחסר כל - אלא מרגיש שהשי"ת עשאו איש 'מסודר' לכל ימיו. זו היא נפילה עמוקה לבור "תאוות שלוח" ובריחה מהצטרפות לבוא להשי"ת תמיד.

באותו ענין, יובן ג"כ שהן הן הדברים כלפי ההישענות על דרך הטבע ושגרת העולם. כי אף אם אמנם יש שפע תמידי המושפע מאיתו ית' ברציפות - כגון חיים ובריאות ושאר טבעי עולם - אך רציפותם היא חסד רצון מהשי"ת, חידוש חדש בכל רגע. ההישענות האדם צריכה להיות אך ורק עליו ית' ולא על השפע המתחדש בכל רגע.

וכמו"כ כלול בזה כל מה שהוא מעין הדבר, שהאדם מחפש 'לסדר' עצמו במקום שמובטח לו הטבה ללא דאגה ותפילה - ושהיו אנשים או בנים שידאגו לו בעת צרה ח"ו או בשנות זיקנה - בלא שיהא זקוק תמיד אך ורק להשי"ת. הרי בכך טמון בעומק ההרגש, רצון לפרוק מעל צוואר את ההישענות המוחלטת על השי"ת לבדו, ולסור מן הבטחון על השפע האלוקי שעתידי בלתי נראה לעיני האדם.

כך לגבי השכל אשר השי"ת חנן בו את האדם. יש בחיים דברים שהאדם חש עצמו חסר שכל כלפיהם, כמו עניי בריאות או שידוכים, בהם חש את מאה"כ "ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך". עיניו תלויות

ועומדות לרחמי השי"ת, כי יודע שאינו יכול להועיל בשכלו מאומה. ברם בעינינו שכלפיהם חש עצמו בעל שכל והבנה, אינו פונה באופן טבעי להישען על השי"ת - כי מרגיש שיכול להיושע ע"י שכלו.

חלוש השכל מתחנן ב"והערב נא" בכל לבו ונפשו - בידעו שאין לו כוחות עצמיים. אך בעל הכשרון, מרגיש שיש לו במה לבטוח, אינו משווע כ"כ לעזר השי"ת. הרי זה העונש הגדול ביותר, כשאומרים לאדם משמים - לך ורעה בשפע הבנתך הטובה כאוות נפשך, יגדל לבך בקרבך, ואל תקבל את חלקך מידי של הקב"ה. הא לך הצלחה בתורה - ללא "ברכת התורה".

כי עומק משמעות קללת "בזעת אפך", אינה דווקא עמל מפרך שניגרת הימנו זיעה - אלא אפי' כאשר אדם מתפרנס בקלות, כגון ע"י חכמתו וכשרונו או שזוכה לשפע רב, אך אם טועה להיסמך על זה ולא על השי"ת - בזה חלה עליו קללה זו. (כדאי ל"ט מלאכות כנגד ל"ט קללות).

בכך מתקרב אל הנחש - כי זה אוכל עפר, וזה אוכל חכמה וכשרון או כספים - ושניהם אינם באים להתדפק על שערי שמים כטבעיות של נברא. (אמרו בדרך רמז: הנחש נתקלל באכילת עפר. עפר בגימ' שכל - כמדובר לעיל, שהנשען על שכלו ולא על השי"ת, ומזה יש לו את השפע, ארור בקללת הנחש).

לזאת הזהירו כ"כ על התמימות, היינו הישענות והשלכת ית' על השי"ת - למרות קיומו של השכל הנראה כרב להושיע. כי מתנות השי"ת ניתנו לאדם כדי שבאמצעותם ישכיל להבין שאין מנוס מלבטוח אך ורק בהשי"ת. זה יסוד ועיקר, לבלתי שכוח את ה' אלוקינו מחמת רוב הטובה הבאה מאיתו ית' - אלא לקבלה ולהיות רב ובהכנעה.

ה

ישאל השואל: ומה אעשה וגמלני השי"ת כשרון או מקור פרנסה וכיו"ב. המענה על כך, שעליו לשאת עינים להשי"ת, כאיש אחר שלא קיבל משמים את שקיבל הוא - בידיעה ברורה שהכל מאת ה' ואין ביד האמצעי להושיעו ולהיסמך עליו.

[ז"ל שפ"א (פורים תרל"ד): "...

כי כן דרך הצדיק, על ידי שעזר לו השי"ת, מכניע עצמו ביותר על ידי הבושה מלפניו ית'... וזהו ההפרש בין הצדיק לרשע... כן דרך כל הצדיקים שאף שיודעין הישועה, מ"מ יכולין לצעוק

בלב שלם ממש כמו אם לא הי' יודע. ולמי שאינו כן אין מראין לו הישועה באמת. וזה תליא באמונה שלימה שמבטל כל השכל להשי"ת ויודע ומאמין שאין סתירה מכל זה, שהישועה בא ע"י צעקת האדם. אף כי השי"ת לא יעזוב בני ישראל בלי ספק, מ"מ צריכין לצעוק בעת צרה..."

חלושי הכשרון או אלה שאין להם משכורת קבועה - הם המצויים 'על המים' ואין להם משענת. תחינתם התמידית להשי"ת, שיעזרם להביא לחם אל פיהם ופי טפם - הוא להם ציר החיים ומתק טעמו. מהם ילמדו גם בעלי כשרון ומשכורת וכיו"ב - להבין שהאמת שאין להם מאומה, ולא ישליכו יתבם על דבר אחר, כי אם ישימו מבטחם בהשי"ת.

ואכן כאשר האדם שקוע וטובע בכוחות עצמיים - והולך ונופל לתקות שווא על מקורות הנראים כלפי חוץ כ'מסודרים' ומבוססים - מגיע למצבים שקשה לו לראות את עצמו כמנותק מהכל ותלוי על חסד השי"ת, אף כי זאת האמת.

אמנם כאשר מזדמן לאדם לצאת ממקום ישוב ולעצור במקום שומם שיש בו רק אדמה ועצים וכיו"ב - סביבה שטבעה להפיל על האדם רוך לבב - שם יכול להרהר מה יש בידו, הרי השי"ת יכול ליטול ממנו הכל ברגע אחד, כפי שכבר היה לעולמים. זו העת להזכיר לעצמו עת תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתונותיו. כמאמר צדיקים שגם כאשר אדם סבור שאין באפשרות ליטול את #הכסף ממנו#, אך הרי יכול השי"ת ליטול #אותו מן הכסף# - ועוד הרהורים כיו"ב המולידים את התפילה והבקשה בפה ובלשון. בזה מתקרב לרצון השי"ת שיהא האדם נשען ומשליך יתו בו רק עליו ית'.

בתוך תוכה של דרך היהדות הצרופה אשר יהודי זוכה ללכת בה - וכל מהותה לקשר את האדם להשי"ת במחשבה דיבור ומעשה - כמה יש לשמור את נטיית לב, לבלי להינתק מזכירת השי"ת ולהיכשל בהשכלת יתב בטבעיים או בשכל. נודע מאמר הבעש"ט הק' אשר הובא בספר "דגל מחנה אפרים" (פר' תרומה): "וזהו מה שאמר אא"ז זללה"ה 'וסרתם ועבדתם אלהים אחרים' כי תיכף כשסר עצמו מן הדביקות והתקשרות האמת בבורא יתברך - אזי עובד אלהים אחרים, יחשב שנתקשר בהם".

קשה זאת העבודה, בעולם הזועק את ההיפך - הן בעיניי ממון, והן בעיניי הטבע ובהבנת השכל - אך זו היא עבודת ה', להאיר מתוך חשיכה. הרבה יותר קל ומוכן - במציאות ההסתר - 'להפוך עולם' בהשתדלות גדולה, שיש בה ישות עצמית וכשרונות, ולברוח

מלעשות את הדבר הפשוט ביותר, הזול ביותר, הקל ביותר: לבוא אל אבינו שבשמים לבקש את הנצרך.

הרי לכא' באמת פלא, מה כ"כ קשה לעצור באמצע היום ולפנות לב ולשון אל מה שבאמת יכול לעזור. אל היעד הזה מגיעים כולם בסופו של דבר, בראות אדם שאינו מצליח ואינו יכול. מדוע אפוא לא להקדים ולעשות את מה שכל ילד מבין - שכאשר חסר, מבקשים מאמא. אין זאת אלא שיש כאן ציר שעליו סובב והולך המאבק העולמי הגדול בין המאפיל ומסתיר לבין ההכרה הכנה באור השי"ת.

תחת כל עץ רענן, מלמדים כיום - חוזק, עוצמה, מנהיגות, שליטה, בטחון עצמי, גילוי פונטיציאל, מיצוי והעצמה, יכולת. יבורכו כולם. אך את כל הסממנים האלה ויותר, אחת מהנה לא נעדרה, מקבל אדם בהיותו מתחבר נפשית אל העוצמה האלוהית החזקה מכל חוזק עלי אדמות. בבואו לשאוב כח ועידוד כנים ואמיתיים ממבועי היכולת האינוסופית של מלך העולם. מהיותו מקבל תעצומות נפש כבירים, הנדלים בשפע רב מבארות האמונה הטהורה בהשי"ת, והם מעיינות חיים מפכים לנפש ולבית, להורים ולילדים.

מה ערך כל הסיסמאות הללו, אם אינם נטועים על הסממן המרכזי העז והנועז ביותר בחיים: אמונה, תפילה, הישענות בוטחת בלתי על ה' לבדו. וי למשלם ומשתלם בכל השאר, ויותר חלול מן העיקר העיקר הזה - עליו נאמר: דא קנית, מה חסרת. דא חסרת, מה קנית.

ן

כאמור, האדם נברא מיסודו שיהא ערום וחסר כל - וכאשר יחפש תמיכה ומשענת, יכיר בזה שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים ולא על זולתו. לא ידע בבוקר מה יאכל לערב. כפי שראו אצל צדיקים שלא רצו לפנות ללון אם יש בביתם פרוטה - כי רצו שמזון המחר יהא שפע חדש שיושפע ע"י השי"ת עם היום החדש.

לא סופרו הדברים הללו כדי לבטא ריחוק מהצדיקים, אלא כדי לקרבנו אל הנהגתם ולכה"פ כדי נגיעה. כי "צדקות" אינה "דרגה" אלא "טבעיות" פשוטה. משמעות צדקותו של צדיק, שהינו אדם יותר טבעי, יותר קרוב לטבעיות הבריאה בטהרתה. זו אכן טבעיות יפה של איש מישראל - שכאשר יפנה ללון בלילה, וכבר אינו צריך כסף להיום, ינוח לבו בקרבו אף אם עדיין אינו יודע מנין לו לחם המחרת. למחר אם ישיב לו השי"ת את חייו, יעניק לו גם את מזונו כדי חייו. ואם זקוק למידה

מרובה של כספים, כגון שעומד לפני הוצאות גדולות, פשיטא לו שהשי"ת יסדר עניינו על הצד הטוב ביותר, באחת מדרכי השגחתו ית', כפי שאלפי נימי ענינו ומעיו ומוחו ניצבים על כנם.

הצדיקים - בגודל מבטחם בהשי"ת - היו רואים את הממון המובא להם מאת המתדפקים על פתחם, כלחם הניתן להם מאת השי"ת, ולא שמו יתבם כלל וכלל על מביאי הכספים. יש והיו פוטרם אותם ממש בשפה רפה. לא ראו בהם כי אם שלוחים, כנודע.

מסופר שכאשר הרה"ק ר' ברוך ממעז"יבז זי"ע הגיע בברכת המזון לתיבות "ונא אל תצריכנו ה"א לא לידי מתנת בשר ודם", היה כופל ומשלש בכוונה גדולה והתעוררות מיוחדת. פעם אחת שאלתו בתו לאחר ברכת המזון: אבי, הרי כל מזוננו בא לנו ממתנת בשר ודם, הן כל היום יושב אתה על התורה ועל העבודה, והאנשים מסדרים לפניך את כל ההצטרות - מדוע אפוא תתפלל ככה.

השיבה הר"ב: יש ג' בחינות בנתינת ממון לצדיק. יש האומרים 'אתן מתנה לצדיק'. איני רוצה ממון כזה. על כך בקשתי באמירת "אל תצריכנו ה"א לא לידי מתנת בשר ודם", שאין רצוני במתנה מאת הבריות. יש האומרים שמכיוון ותלמיד חכם וצדיק הוא, ע"כ אתן לו איזה רובל כסף ויהא לי לזכות שהחזקתי ת"ח, והרי זה כנותן מעות בהלוואה על מנת שלאחר מכן יהיה לו ריוח. לזה כוונתי באמרי "ולא לידי הלוואתם". גם בזה אין לי חפץ. אך יש בני אדם האומרים: הרי ממון זה שייך לצדיק, שלו הוא מאת השי"ת, ואני שליח להביא לו. לזה כוונתי באמרי "כי אם לידך המלאה הפתוחה וכו'", שתזמין לי ממון כזה שהוא שלי, עכתד"ק (וכע"ז אי' בספה"ק 'אור המאיר' פרשת שלח).

כמו"כ מסופר כה רבות על הצדיקים, כהרבי רבי זושא זי"ע ועוד, שהיו שוטחים תפילות ותחנונים להשי"ת שיתן להם די מחסורם אשר יחסר להם - ואיך שמדברים היו בפשטות לזן ומפרנס לכל העולם כולו בחן בחסד וברחמים שישלח להם מזונם כדרך שנותן לכל חי.

נאה לחזור כאן על אותה שאלה יהודית עתיקה - מהיכן יש לעשיר פרנסה. מילא העני, קם ומגביה עינו לשמים, מתפלל ומתחנן, והקב"ה זנו ומפרנסו. אך העשיר הבוטח על רוב עשרו - כיצד עובר את יומו, מנין לו לחם כדי חייו. היה החסיד (רבי נטע צייניוירט זצ"ל) מפטיר מענהו על השאלה: "הרי 'רחמיו על כל מעשיו', כתיב. הקב"ה רוב חסדיו מרחם גם על עשיר זה..."

בשורה טובה לשוחרי התורה וההלכה

יצא לאור עולם החלק החמישי מהספר החשוב

בנין אב

שו"ת ומחקרים בענינים אקטואליים
בארבעת חלקי השו"ע

מאת הר"ג רבי אליהו בקשי – דורון שליט"א
הראשל"צ והרב הראשי לישראל (לשעבר)

כמו"כ לאחר זמן
רב שאולו מן השוק,
ניתן להשיג את
שאר ספרי מרן
הראשל"צ שליט"א,
ה"ה:
שו"ת 'בנין אב' ד"כ,
'בנין אב'
על התורה ג"כ

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
הפצה ראשית (גם בדיוור ישיר): 052-7696622

הלב לגמרי מתאוות שלוה, בני מהיסמכות בלתי על ה' לבדו. הלחם אשר יאכילו את טפם וצאצאיהם אחר כור היתוך זה - לחם של דביקות הוא. אכן יש ביד איש מישראל להגיע לזאת הדביקות ונקיות הלב, גם מתוך הטוב הנראה והנגלה, וכן יעזור השי"ת לכל. בימינו כהיום, זוכים יהודים לשגר צאצאים מן החופה אל החיים, ומעניקים להם צידה יקרה לדרך, נדוניה גדולה וחשובה הכלולה במשפט אחד: "אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים". בני, בתי, לחמי שלי כולו 'מן' משמים, טבול תפילות ותחנונים. יהי רצון שתזכו גם אתם ללחם כזה מן השמים בשפע רב. יהלום מופלא, חצוב ממעמקי נשמת הורים - נתלה כאבן טובה בבית הזוג הצעיר, אבן פינה לדורות של אמונה בהשי"ת. ■

ח

בדורנו רואים בעליל את העומדים בשלב נישואי הצאצאים-המרגישים שהנהנבים לפני הוצאות שאין להם למי לפנות, כי אם להתחנן לרחמי שמים. אין להם ברירה זולת התבזות עד עפר לפשוט יד לקבל הלוואות מאחרים, ופניהם משתנות ככרום בהצטרכם לבני אדם. אך יש בזה הבנה - שבימים כאלה, לבם נקי מכל הישענות אחרת זולת על השי"ת. נפשם משוועת לקבל חיות והצטרכות מידו הרחבה והמלאה. מתוך כך רוכשים לצאצאיהם את הצטרכותם לקראת חתונתם. נמצא שע"י לב נקי כזה, הישענות על השי"ת, מכינים את הדרך לבנין בית נוסף בישראל. בית יהודי המקיים מתוכו דורות נצח להשי"ת, ראוי לו שיהא יסודו איתן, עשוי ע"י נקיות

השי"ת אינו נותן נסיונות - שהאמת שבהם מתבררת לאדם רק בהגיעו לעולם האמת, לאחר מאה ועשרים שנה. הבורא ית' ברוב רחמיו, מעניק את הפתרון לאדם כבר בהיותו חי, כדי לסייעו ב"טעמו וראו כי טוב ה' - ולאחר מכן, אעפ"י שכבר יודע האדם את האמת, יש לו נסיון בדבר.

כפי שמקשים על הפסוק "ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה", שלכאור מה בחירה היא אם אומרים לאדם שיש לפניו ברכה וקללה, הרי פשיטא שיבחר בברכה. בחירה, היא רק כאשר ב' הצדדים שהאדם עומד לפניהם, שוים כאחת, מחצה על מחצה - אך לא יתכן לומר 'בחירה' על ברירה בין סם מוות לסם חיים. אלא הבנת הדבר שאכן ידוע לאדם בבהירות שיש כאן ברכה וקללה, חיים מול מוות, אך עכ"ז נעשה המראה מטושטש ונסתר לנגד עיניו: הטוב אינו גלוי כטוב, גם הרע אינו נגלה כרע - אלא הטוב נראה כקשה, והרע כטוב, ע"כ. כמו"כ בנידון דידן - השי"ת מראה לאדם בעליל איזה תענוג יש לו כשאין לו מאומה וצריך להגיע להשי"ת - והרי בזמנים כאלה נעשה האדם רך לגמרי להשי"ת ומגיע להשגות רוחניות, בתפילה ובאמונה ובמבט נכון על העולם. לב ישראל יודע היטב, מתוך הרגשה ברורה, את האור הטוב של ההישענות בלתי על ה' לבדו - הרי יש לו אז את הטבעיות הפשוטה של הנברא.

הלב היהודי מכיר בכך שדאגת התינוק לעצמו, מביאתו לידי כך שאמו כבר לא תשאנה על דאגתה. כאשר טועה להגביר השתדלות יתר על המדה, מצלצלים אלף פעמוני אזוהרה מתוך הלב, שהנה עובר את הגבול הדק, נכשל בטעות - בנטלו על עצמו את עול החיים כולו, בלא להישען על השי"ת. הרי בזה מביא על עצמו במו ידיו, התנתקות מן השפע העליון שעליו. אך עכ"ז - הטוב הזה נסתר, ואין לאדם כח לעמוד במצב הנראה לו כחרפה.

האדם זוכה מאת השי"ת להרגיש בעוה"ז - טעם עוה"ב, כגמול על אמו, בחי' אדה"ר קודם החטא. ואעפ"כ יש לפניו נסיון אם להשליך עצמו בלתי על ה' או לבסס עצמו על תקוות ויהבים אחרים. אל נא יחשוב שכדי להתגבר על הנסיון הזה, עליו להיות בדרגה רוחנית גבוהה זוכה לחלוטין. מציאות זו, חיה וקיימת במעמקיו. "חיי עולם נטע בתוכנו". כל 'שכבה' אשר תקולף מתחושת 'כוחי ועוצם ידי' - תגרום יותר ויותר להארת האור הגנוז הזה.

הגאון רבי

משה גולדשטיין שליט"א

ראש ישיבת 'שערי יושר'

**בנינו
כנטיעים**
בשדה החינוך וההוראה

על החינוך

כיצד יהפוך טיפוש עורו ויהיה לחכם?

התשובה היא: על ידי חינוך!

חינוך הוא תהליך של יציאה מטיפשות לחכמה. מהות החינוך היא הובלת החניך ממצב של "טיפש" למצב של "חכם". זהו סוד החינוך והוא אינו משתנה. הדרכים, המצבים והאתגרים משתנים כאמור מדור לדור, אך ליבת העניין אחת היא: ליטול חניך המצוי בדרגת "טיפש" ולהובילו מעלה לדרגת "חכם".

פתגם עממי קובע ש"כל טיפוש חכם לעצמו". ושמו מקור הדברים הוא בדברי התנא דבי אליהו (תנ"כ"א זוטא פ"ד, הובא בילקו"ש ס"פ נצבים), שם מסופר על אליהו הנביא, "פעם אחת הייתי מהלך ומצאני אדם אחד היה מתלוצץ ומלעיג בדברי אמרתי לו מה תשיב ליוצרך ליום הדין, אמר לי בינה ודעה לא נתנה לי שאקרא ואשנה, אמרתי לו בני מה מלאכתך, א"ל צייד, ואני אמרתי לו מי למדך שתטול פשתן ותארגנו מצודות ותשליכה לים ותעלה הדגים מן הים, אמר לי בינה נתנו לי מן השמים, אמרתי לו מה ליטול פשתן ולארוג מצודות להשליכה לים להעלות בה דגים מן הים נתנו לך דעה ובינה מן השמים, לדברי תורה שכתוב בהם כי קרוב אליך הדבר מאד לא נתנו לך בינה ודעה מן השמים, מיד הרים קולו ובכה עד שאמרתי לו אל ירע לך שכל באי עולם משיבין תשובה זו אבל מעשיהם יהו מעידין בהם, 'ובושו עובדי פשתים שריקות ואורגים חורי' (ישעיהו יט, ט)."

אנו קוראים את דברי המדרש, ותמהים: הרי אנו מכירים כל כך הרבה אנשים שכל מה שיכול לצאת מהם זה מקסימום דיג טוב. נסתובב בשוק ונראה את כל הסוחרים המצליחים בעסקיהם - האם באמת כל אחד מהם יכול היה לצאת תלמיד חכם וגדול בתורה? האם כל ירקן מצליח יכול לצאת ראש ישיבה?

הדרך להבנה הזו, להנחלת הידיעה הברורה שהחיים הרוחניים זה "שלו", היא ההקדמה לכל מלאכת החינוך. על המחנך להוביל את החניך להבנה שבלמוד התורה, בעבודת התפילה ובהתגברות על היצר הרע, הוא לא עושה טובה לאף אחד. הוא פועל אך ורק למען האינטרס שלו עצמו. הוא עושה זאת בשבילו. זה "שלו"!

הרמב"ם שגם לטיפוש יש בחירה להיות חכם.

גם בספר משלי, מנסה שלמה המלך החכם מכל אדם ללמד פתאים עורמה, ואם דבר זה לא היה אפשרי, הרי ספר משלי לא היה בא לעולם. ברור הדבר כי יש דרך ללמד את הטיפוש חכמה ובכך להפכו לחכם. אם כן שבה התמיהה ומתעוררת: מהי אותה דרך?

אמנם נוכחנו לדעת כי לחכם יש בחירה להיות טיפוש. הן בעינינו ראינו אנשים חכמים המתנהגים בטיפשות רבה, ועד מהרה אכן הופכים לחכם, אפוא, יש אפשרות להפוך לטיפוש, אך מדברי הרמב"ם עולה כי גם האפשרות השנייה קיימת: לטיפוש יש בחירה להפוך לחכם!

חינוך הבנים, אשר היה מאז ומעולם תמצית דמה של האומה הישראלית, תופס מקום נכבד בספרות התורנית. עצות רבות ניתנו לחיזוק ושכלול דרכי החינוך, ובכל תקופה אף נוספו הבנות והערות חדשות שהזמן גרמן. הדברים הבאים אף הם תולדה של צרכים חדשים אשר לא שערום אבותינו, ושל הכורח להתמודד מול בעיות הדור - והמסקנות העולות ממנו הן תוצאה של ניסיון רב שנים של עיסוק בחינוך.

טרם גשתנו אל הקודש, מן הראוי להקדים עניין אחד שהוא סוד ויסוד החינוך, ואשר הוא אינו משתנה למרות כל התהפוכות והשינויים העוברים על העולם, ועל כן, גם אם הדרכים להשיג אותו משתנות מדור לדור, הוא ביסודו ובעצמותו שריר וקיים ואינו ניתן לשינוי.

הרמב"ם (בפרק ה' מהלכות תשובה) קובע, כי הבחירה מסורה ביד כל אדם לעשות מה שליבו חפץ. ולא זו בלבד, אלא שיש לאדם בחירה האם להיות חכם או טיפוש.

והדברים צריכים ביאור: אמנם נוכחנו לדעת כי לחכם יש בחירה להיות טיפוש. הן בעינינו ראינו אנשים חכמים המתנהגים בטיפשות רבה, ועד מהרה אכן הופכים לטיפשים. לחכם, אפוא, יש אפשרות להפוך לטיפוש, אך מדברי הרמב"ם עולה כי גם האפשרות השנייה קיימת: לטיפוש יש בחירה להפוך לחכם!

דבר זה אינו מובן כלל, שהרי מביטים אנו סביבנו ורואים כי אנשים טיפשים נותרים טיפשים כל ימיהם עד זקנה ושיבה. יש מהם שאפילו תורת ה' המחכימה פתי לא החכימה אותם. שהרי ידוע מאמר חז"ל "תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו" - כלומר שיש אפשרות שאדם יהיה תלמיד חכם ובכל זאת ייחשב לטיפוש שאין בו דעת. אם כן מתעוררת השאלה מה פשר דברי

החניך להבנה שבלימוד התורה, בעבודת התפילה ובהתגברות על היצר הרע, הוא לא עושה טובה לאף אחד. הוא פועל אך ורק למען האינטרס שלו עצמו. הוא עושה זאת בשבילו. זה "שלו"!

אך כיצד מקנים תחושה זו? כיצד מחנכים את האדם שלימוד התורה ושיפור המידות זה "לעצמו" כאשר בחוץ אורבות כל הנאות העולם ופיתוייו?

השיטה לכך היא ע"י העמדת סולם ערכים בצורה נכונה ואמיתית. לדעת מה חשוב יותר ומה פחות.

פעמים רבות קיימים בלב האדם רצונות המנוגדים זה לזה. למשל: אנשים רבים מבקשים להיות עשירים, אך מאידך הם אינם רוצים לעבוד קשה. אלו שתי תאוות המנוגדות זו לזו: תאוות הממון ותאוות העצלות, ומה שיקבע איזו מהן תגבר, הוא סדר העדיפויות של האדם. יש מי שתאוות הממון שלו גדולה, אך תאוות העצלות שלו גדולה יותר, ולכן הוא יישאר עני. ולעומתו, יש מי שתאוות הממון שלו גדולה מתאוות העצלות, ולכן הוא יעבוד קשה ויתעשר.

הטיפשות היא למעשה מעין חולי, שבו מתעוות ומשתבש אצל האדם סדר העדיפויות הנכון. הטיפש מעמיד בראש סדר העדיפויות את הדברים מעוטי החשיבות, וממעט בערכם של הדברים החשובים באמת.

בראשית דרכו של החניך, הוא מצוי במצב של טיפשות. הוא מעדיף לנוח, להתעצל ולבזבז את זמנו לריק. עמל התורה והתקדמות רוחנית הם מושגים שאינם זרים לו, אך מצויים במקום השני אם לא למטה מכך. על המחנך מוטלת המשימה לגרום לו לשינוי סדר העדיפויות השגוי שלו. עליו להביא אותו למצב של "חכמה", כאשר הוא יבין שהתקדמותו הרוחנית היא היא הדבר החשוב ביותר בחייו.

נמצאנו למדים שעבודת החינוך הינה בראש ובראשונה מסע המוביל את האדם בצורה שיטתית, יסודית ועקבית – מן הטיפשות אל החכמה. מסדר עדיפויות שגוי ומעוות לסולם ערכים נכון ואמיתי. ■

[מאמר פתיחה לספר העוסק בסוגיות חינוך, העתיד לראות אור בקרוב ע"י ארגון "שמע בני", בראשות הגר"מ גולדשטיין שליט"א, ראש ישיבת 'שערי יושר'.]

חינוך הוא תהליך של יציאה מטיפשות לחכמה. מהות החינוך היא הובלת החניך ממצב של "טיפש" למצב של "חכם". זהו סוד החינוך והוא אינו משתנה. הדרכים, המצבים והאתגרים משתנים כאמור מדור לדור, אך ליבת העניין אחת היא: ליטול חניך המצוי בדרגת "טיפש" ולהובילו מעלה לדרגת "חכם".

יותר על הנאות ובילויים בלי סיבה. רק כאשר יגיע להבנה כי הוא עושה זאת בשבילו, שזה "שלו" לא פחות מכל אותם ענייני עולם הזה שהוא שקוע בהם, הוא יהיה מוכן להתאמץ רבות ולהשקיע עבודה נכבדה.

וזהו עבודת החינוך!

הדרך להבנה הזו, להנחלת הידיעה הברורה שהחיים הרוחניים זה "שלו", היא ההקדמה לכל מלאכת החינוך. על המחנך להוביל את

התשובה טמונה בפתגם העממי הנ"ל, שכל טיפש חכם לעצמו. הסיבה שאותו אדם אשר לא למד ולא שנה ולא רכש השכלה מימיו ידע לקלוע רשתות ולדוג דגים, היתה התחושה והידיעה הברורה כי חייו תלויים בכך. זו פרנסתו, בכך הוא מביא לחם לביתו. וראה זה פלא: טיפשותו נעלמה כלא הייתה. כאן הוא חכם. לעצמו - הוא חכם.

אחד הסיפורים היותר מאלפים ששמענו מאחד המחנכים, היה על אדם שעמד בחלון בית, נטל שטרות כסף, קרע אותם ופיזר לרוח. עוברים ושבים התגודדו סביב האיש וניסו לעמוד על טיבו, אך אותו מחנך הביט בו ואמר: "אינני יודע אם הוא נורמלי או לא, אך דבר אחד בטוח: זה לא הכסף שלו..."

כי זה הכלל: אדם לא זורק כסף שלו. שוטה ככל שיהיה, עדיין יש לו את החכמה הקטנה הזו, לא להשליך את מה ששייך לו. ואולי ניתן להמליץ על כך את מה שאמרו חז"ל כי אחד מסימניו של השוטה הוא "מאבד מה שנותנים לו". את מה ששלו הוא לא מאבד, אלא רק את מה שנותנים לו.

זהו סודו הגדול של החינוך. נקודת ההבנה שזה "שלו", היא ראשית דרכו של האדם להתקדמות. אדם לעולם לא ישקיע זמן ומאמצים ללא תכלית נראית לעין. הוא לא

אותות ומופתים

הקלדה • עימוד • הוצאה לאור

מכתב היד אל הספר, הכל במקום אחד
הקלדה מקצועית עם נסיון גם לכתבים קשים,
סריקת חומר מודפס ופיענוח לקובץ וורד,
עימוד מקצועי עם נסיון רב בכל סוגי העימוד.

✓ אמינות

✓ מקצועיות

✓ מהירים נוחים

טלפון: 050-4111781

otiot10@orange.net.il

בין שבחיה של ארץ ישראל מציינת התורה גם את אוצרות הטבע החבויים בה – "ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחושת" • במאמר זה, ננסה לברר: האם נשתבחה הארץ גם באוצרות הזהב? • נחשוף, כי בירור עובדה זו במחלוקת קדמונים שנוי; נגלה, כי קיומו של זהב אינו בהכרח מעלה למקום המצא; נעמוד על מקור עושרו של כלבא שבו, ואף נצא עם מוסר השכל מאלף • ארץ זבת זהב?

זהב הארץ ההיא

אוצרות טבע בארץ ישראל

רק לאחרונה ממש סערה הארץ אודות התגלית המרשימה לפיה נמצאו בגבולות הארץ מרבצים ענקיים של גז טבעי, כמויות מסחריות המוערכות בשווי עצום של מיליוני דולרים. תגלית זו העלתה לדיון את השאלה עתיקת היום: האם קיימים בארץ ישראל אוצרות טבע נוספים שעדיין לא התגלו? במאמר זה נתמקד בפן אחד מתוך ההיבטים השונים הקיימים לשאלה רחבה זו, והוא: קיומו של הזהב בארץ ישראל – האם נמצא בעבר זהב בארץ ישראל, והאם קיים פוטנציאל למצוא זהב בעתיד?

ברור שבסיס היציאה לשאלת הזהב בארץ ישראל הוא דברי הפסוק בו משבחת התורה את ארץ ישראל ומפליאה באוצרות הנמצאים בה (דברים ח ט): **"לא תחסר כל בָּה אָרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנֶּיהָ בְּרֶזֶל וּמַהֲרִיָּה תַחצֹב נְחוֹשֶׁת"**.

על פניו נראה שדברי התורה נאמרו בצורה גורפת ומוחלטת: ארץ אשר לא תחסר כל בה! בארץ ישראל ישנם את כל סוגי אוצרות הטבע ואחת מהנה לא נעדרה. התורה אכן ממשיכה ומפרטת שתי מתכות ספציפיות: ברזל ונחושת, אך יש לומר שאין אלו אלא דוגמאות מתוך שלל אוצרות הטבע הקיימים בה. ועוד ייתכן שהתורה הדגישה דווקא את מתכות אלו עקב הריבוי העצום שבו הם מצויים בארץ ישראל – כמות יחסית גדולה יותר משאר המתכות. כך שאין זה שולל קיומם של מתכות אחרים כמו הזהב.

וכעין ראייה לדבר הוא מהמציאות שבה אנו פוגשים בארץ ישראל סוגים שונים ונוספים של אוצרות טבע, מינרלים ופוספטנים ועוד, ולמרות שהדבר אינו מפורט בכתוב במפורש. כך שקרוב לומר שבתוך שלל אוצרות הטבע שבארץ ישראל גם יכול להימצא מתכת הזהב. מצד שני ייתכן כי אכן לא חסר בארץ ישראל כל דבר שהוא הכרחי לחיים פשוטים ורגילים, אולם מתכת הזהב שהיא בבחינת מותרות וצרכי תפנוקים – אין מקומה בארץ ישראל.

– לא חפץ הכתוב לפאר ולקלס את ארץ ישראל בדבר שאינו זקוק במישרין לחיים פשוטים וטובים.

ייבוא הזהב מארצות אחרות

ראייה נוספת על אי קיום הזהב בארץ ישראל מביא הרד"ל מהייבוא המאסיבי של הזהב אותו אנו מוצאים אצל שלמה המלך, מה שמעיד לכאורה כי מתכת זו לא הייתה מצויה בארץ ישראל; וכן מכך שלאורך ההיסטוריה הזהב אינו מוזכר בקשר ליישוב הארצישראלי:

"וכן בשלמה לבניין הבית מזכיר שהיו מביאים לו זהב מאופיר באניות תרשיש, ומה שהביאה לו מלכת שבא ואנשי התרים וסוחרים ופחות ומלכים (מלכים א' י, ודה"ב ט) ולא הוזכר דבר מה שהוציא זהב מארץ ישראל עצמה.

וכן ביחזקאל [נאמר (כז יב-כב): "תְּרִשִׁישׁ סְחֹרְתָךְ מֵרֵב כָּל הוֹן בְּכֶסֶף בְּרָזֶל בְּדִיל וְעוֹפֶרֶת נָתַנוּ עֲזָבוֹנֶיךָ... יְהוּדָה וְאַרְץ יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וְכָלֶיךָ בְּחֹטִי מְנִית וּפְגַם וּדְבַשׁ וְשֶׁמֶן וְצִירֵי נֶתָנוּ מֵעֶרְבְּךָ... רָכְלִי שְׂבָא וְרַעְמָה הֵמָּה וְכָלֶיךָ בְּרֹאשׁ כָּל בָּשָׂם וְכָל אֶבֶן יָקָרָה וְזָהָב נָתַנוּ עֲזָבוֹנֶיךָ", ונמצא כי] הזכיר תרשיש סחורתך בכסף, ורכלי שבא וזהב נתנו בעזבוניך, וביהודה וארץ ישראל הזכיר 'חטי מנית' ולא כסף וזהב".

ואת ראייה זו הרד"ל עצמו מסייג שכן ניתן לומר שמעט זהב עדיין היה בארץ ישראל, אך לא היו מהזהב כמויות כה גדולות באופן שיכלו לאפשר מסחר רחב היקף, מה שגם לא איפשר לשלמה המלך להסתמך על ייצור הזהב המקומי לצורך בניין בית המקדש, ולכן הוא חייב לפנות אל עבר ייבוא זהב מארצות אחרות.

מעט זהב בוודאי היה

אך מצד שני מוכיח הרד"ל שמוכרחים אנו לומר בוודאות שמעט זהב היה מצוי בארץ ישראל, שכן המדרש (קהלת רבה ב ב) מספר על הקיסר אדריינוס שחיק טמיא שהציק לרבי יהושע בן חנינא בשאלות מטרידות: התורה הרי מעידה על ארץ ישראל שהיא ארץ אשר לא תחסר כל בה – האם אתה יכול להביא לי מתוצרת הארץ פלפל, פסיון – עוף משובח, וסוג

מדוע מכונות אלו לא נספרו כמניינים אלא לפי השטח אותו הם תפסו – 'בית ארבע כורין'.

לא ראיתי מוזכר בשום מקום

וכלפי כל שלשת ההצעות, שהצד השווה שבהם הוא קיומם של עפרות זהב בבעלותו של כלבא שבוע, מעיר הרד"ל: "ועל כי לא ראיתי מוזכר בשום מקום עוד שהיו נמצאים בארץ ישראל מחצבי זהב וכסף, ונצטרך לדחוק שהיה לו זה (לנקדימון) [לכלבא שבוע] בחוף לארץ". למרות שתמיד אנו תופסים בדינו את הכלל שכל 'לא שמענו אינו ראייה', הרי שכאן הרד"ל מכוח זה שהוא לא שמע על קיום מחצבי זהב בארץ ישראל הוא מעדיף לדחוק את עצמו ולומר שכלבא שבוע שהיה איש ירושלים מובהק היה לו את עשרו בחוף לארץ.

נראה שהדבר היה ברור לרד"ל כי לא ייתכן לומר שמרבצי הזהב של כלבא שבוע היו בארץ ישראל, עד כי הוא מעדיף על פני כך את הדוחק המובהק לומר שכלבא שבוע היה רחוק מרכושו הרב.

מדוע הפסוק שותק

בהערה אותה כותב הרד"ל בשולי הגיליון הוא מרחיב את הדיבור כלפי השאלה האם קיימים מחצבי זהב בארץ ישראל, והוא מביא לכך ראיות מעניינות כשהראשונה שבהם היא: "ולא הוזכר בתורה בשבח הארץ כי אם אשר 'אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחושת' וכן 'ברזל ונחושת מנעלך' ע"ש בפירוש רש"י, ואלמלי היה נמצא בה מחצבי זהב וכסף לא היה שתיק קרא מלשבח בה".

הצורה שבה מציג הרד"ל את שאלתו אינה מאפשרת לתרץ שהפסוק הזכיר שתי דוגמאות מני רבים נוספים הקיימים בארץ ישראל, כי אם אכן היה זהב וכסף בארץ ישראל – הרי שדווקא את מתכות חשובים אלו היה על הפסוק להזכיר. אך עדיין ניתן לומר שהפסוק הזכיר דווקא את מתכות הברזל והנחושת משום הכמות הגדולה הקיימת מהם יותר משאר סוגי המתכות.

גם ייתכן לומר כעין הסברה שהוזכרה מקודם שהזהב הוא מצרך מותרות, כך שגם אם אכן הזהב מצוי בארץ ישראל

שאלה זו עמומה ביותר, ועד כדי כך שהגאון הנודע בבקיאיותו הרחבה רבי דוד לוריא – הרד"ל מביחב כותב: "כי לא ראיתי מוזכר בשום מקום עוד שהיו נמצאים בארץ ישראל מחצבי זהב". כך שמעניין לגלות שרבותינו הראשונים חלוקים בעניין זה, זה אומר בכה וזה אומר בכה, וכפי שנפרט בהמשך המאמר.

גנות טוחנין בזהב

התייחסותו של הגאון הרד"ל לשאלה זו באה בניסיונו לפענח פיסקא תמוהה וחסרת פשר בה משתמשים חז"ל בחפצם לתאר את רוב עושרו של כלבא שבוע הנודע (פרקי דרבי אליעזר פ"ב): "אמרו עליו על בן כלבא שבוע: שהיה לו בית ארבע כורין של גנות טוחנין בזהב".

אין צורך להסביר כי אין אנו יודעים מה הכוונה של שבח זה ומה פשר 'גנות טוחנין בזהב' שעל זה אומרים חז"ל שהיה לו לכלבא שבוע בית ארבע כורין של דבר זה. הגאון הרד"ל בהגהותיו על הפרדר"א מתחבט בזה רבות והוא מציע פירושים שונים לטיבם של אותם 'גנות טוחנין בזהב':

הראשון – שהכוונה היא לקרקעות שבהם עפרות זהב, מחצבי זהב כלשון ימינו, ו'טוחנין בזהב' היינו שהיו טוחנין את העפר להוציא מזה את הזהב; והוא מיד מסתייג מפירוש זה מחמת היות הלשון מגומגם, שהרי הטחינה היא עניין נפרד מהגינה בה נמצאת הזהב, ומדוע איפוא המדרש כרכם יחד.

השני – שהגירסא הנכונה היא: 'צומחות בזהב' דהיינו שירקות הגינה היו צומחות בתוך עפרות זהב; ויש להעיר על כך שאם בגינה זו היו מרבצי זהב הרי שאין כל משמעות וחשיבות לירקות הצומחים שם, וקם ליה בדבריה מיניה, כך שההדגשה של 'צמיחה' אינה ברורה לשם מה היא באה (במקום אחר הארכנו בחקר תופעת 'זהב הצומח על העצים' וייתכן להוסיף שלזו הכוונה כאן, ואכ"מ).

השלישי – שהגירסא הנכונה היא 'מנגנות טוחנות בזהב' וההסבר הוא: "מנגנות היא כלי תחבולות באופנים וגלגלים שהמציאו למלאכת טחינת עפרות הזהב, כעין הנמצאים בדורותינו בזה"; ואם כי זהו פירוש מרתק בחדשנותו לומר שכלבא שבוע היו מכונות שכאלה, עדיין לא ברור

וזה לשון הרמב"ן בבואו לפרש את הבשורה שנתבשרו בני ישראל במעלות הארץ המובטחת "אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִינָהּ בְּרָזָל וּמִהֶרְרִיָּה תִּחְצֹב נְחֹשֶׁת": "וטעם אשר אבניה ברזל - כי במקום אשר תחשוב ששם אבנים שם תמצא ברזל, כי מעפרה יוקח. ובשרם כי בארץ ישראל מחצב נחושת וברזל, שהם צורך גדול ליושבי הארץ, ולא תחסר כל בה. אבל מוצא הכסף והזהב איננו חסרון בארץ.

ובתרגום ירושלמי ראיתי, דאבנהא ברירן היך פרזלא וכו', ר"ל שהכתוב משבח הארץ שימצאו בה מחצבים מן אבנים גדולות אבנים יקרות אבני גזית לבנות מהם בתים וחומות ומגדלים, לא כארץ מצרים וארצות רבות שהם שוכני בתי חומר ונעשים ליושביהם קבריהם".

אתה הראת לדעת כי דעת הרמב"ן היא שדווקא נחושת וברזל שהם נצרכים לבני ישראל - הם שיהיו בארץ ישראל, ואילו הזהב והכסף לא יהיו כי העדרם 'איננו חיסרון בארץ'.

היתרונות הדוחים בעליה

ומן הראוי להשלים את דברי הרמב"ן עם דברי רבינו יצחק עראמה בספרו 'עקידת יצחק' (שער עז) המסביר שבארץ ישראל קיימים בדווקא רק אותם הדברים ההכרחיים והנחוצים לאדם, ולא כל דבר מדברי המותרות שסכנתם מרובה להתרחק בהם מהתורה והיראה:

"ארץ חטה ושעורה גפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש - הייתכן שתהיה ארץ נושבת זולת הדברים האלה ההכרחיים. אלא שרצה לומר כי ימצאו שם מכל המינים האלה די ספוקם לכדי חיותם המשוער והמוגבל, לא בשפע רב לעשות בו סחורות ולהתעמל בסחורותיהם ולהטריד בעסקיהם, והוא מה שביאר באומרו 'ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה' שהכוונה העצמית היא לסלק המסכנות ולהסיר חרפת רעב, לא אל היתרונות הדוחים בעליה מעל התורה והיראה האלה".

ואכן שבחה של ארץ ישראל - לדברי הרמב"ן והעקידת יצחק - היא לא רק במה שיש בה אלא גם ובמיוחד במה שאין בה: בארץ ישראל אין מרבצי זהב! וזוהי מעלתה לבל יבוא האדם להתפתות אחרי הממון שאחריתו מי ישורנה.

"אף מחצב הזהב והאבנים טובות ומרגליות היו בארץ ישראל".

צילום הקדמת מחבר ספר "תורת המנחה" (כת"י המבורג. מספר תורת המנחה, הוצאת הר"ב חפץ, צפת תשנ"א)

מחצבי זהב בארץ ישראל, ואף זהו משבחה של ארץ ישראל שהכול מצוי בה!

העדר הזהב אינו חיסרון

הרד"ל עצמו לא היה יכול לראות את הספר מפני שהוא יצא לאור עולם רק בימינו בשנת תשנ"א, ואם כי כתב יד הספר היה ידוע (שהרי רבינו החיד"א מזכיר את הספר בערכו בספר 'שם הגדולים' ומספר כי נהנה ממנו, ואכן בספריו השונים הוא מעתיק ממנו דברי חפץ) הרי שכפי הנראה הרד"ל לא ראה זאת, ודין גרמא שלא ידע מדבריו המפורשים בזה.

מעניין לציין שלמרות שרבינו בעל 'תורת המנחה' שאב רבות מתורתו של רבינו הרמב"ן כידוע להוגים בספרו, הרי שבעניין זה של קיום הזהב בארץ ישראל - חלוקה עליו דעת הרמב"ן הסובר שלא היה קיים זהב בארץ ישראל.

ואף זאת ייפלא, כיצד הרד"ל שכל רז לא הוה אניס ליה לא הזכיר כלום מדברי הרמב"ן הערוכים בנידון זה שבארץ ישראל אין מחצבי זהב; ועד שכתב כי לא שמע על קיום מחצבי זהב בארץ ישראל היה לו לכתוב כי דברי הרמב"ן ברור מללו כי אין זהב בארץ ישראל.

משי יקר. ועלתה בידו של רבי יהושע להביא זאת לקיסר הרשע.

טוען הרד"ל שמוכרח איפוא מדברי המדרש כי היה קיים זהב בארץ ישראל, שהרי אדריינוס הרשע ביקש לקנטר את רבי יהושע על כך שלא כל דבר קיים בארץ ישראל, ואם אכן לא היה בארץ ישראל מן הזהב - היה לו לבקש ממנו שיביא לו זהב. אלא בוודאי ששניהם ידעו שמעט זהב עדיין יש בארץ ישראל.

והשוה גם לדברי הגמרא במסכת ברכות (דף לו ב): "וללמדך שאין ארץ ישראל חסרה כלום, שנאמר 'ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה'".

ולפיכך מסקנת הרד"ל היא שאכן יש בארץ ישראל גם מחצבי זהב אלא שהכמות של הזהב בהם היא מועטת. אולם למרות מסקנתו זו הוא מעדיף לפרש את הגנות טוחנין בזהב' באופנים אחרים שאין בהם אמירה שיש זהב בארץ ישראל: או שהגירסא היא 'קירות טוחות בזהב' והכוונה היא שהיה לו ארמון ענק של ארבעה כורין שקירותיו מצופים בזהב, או שהגירסא היא 'גנזיות טמונות בזהב' ופירושו שהאוצר שלו הכיל גודל של ארבעה קבין.

כי אף מחצב הזהב

אם כי אכן הרד"ל מעיד על עצמו: "כי לא ראיתי מוזכר בשום מקום עוד שהיו נמצאים בארץ ישראל מחצבי זהב וכסף" הרי שבימינו כבר זכינו לראות דברים מפורשים יוצאים מפי אחד מרבותינו הראשונים - רבינו יעקב בן רבי חננאל סקילי, מחכמי ספרד בסוף המאה ה"ד, ומתלמידיו החשובים של רבינו הרשב"א - כי בארץ ישראל קיימים מחצבי זהב!

בחיבורו 'תורת המנחה' (המכיל את דרשותיו שנאמרו ביום השבת לעת המנחה, ומכאן שמו 'תורת המנחה', ושם בפרשת עקב - דרשה סח) מאריך רבינו בשבחה של ארץ ישראל ובמעלותיה הרבים, ובין הדברים הוא כותב: "ומהרריה תחצוב נחושת ולא הנחושת בלבד נמצא בה, כי אף מחצב הזהב והאבנים טובות ומרגליות היו בארץ ישראל דכתיב (איוב כח ו): 'מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו' ופסוק זה על ארץ ישראל נאמר". דברים ברורים וחד משמעיים: קיימים

תשובתו של הגר"י אייבשיץ

וראה זה חדש אשר מצאנו לרבינו יהונתן אייבשיץ המספר על אחד מחכמי האומות שהתווכח עימו ולגלג עליו בעניין זה שבארץ ישראל אין מרבצי זהב, והוא השיב לו עם אותו הרעיון המובא ברמב"ן ובעקידת יצחק, כי אדרבה העדר הזהב בארץ ישראל הוא זה שיביא את תושביה לחיים טובים ומאושרים.

את הדברים כותב רבי יהונתן אייבשיץ בספרו 'תפארת יהונתן' (פרשת עקב) על דברי הפסוק הנזכר: "אַרְץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנֹת תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תִחְסֹר כָּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִינָה בְרָזַל וּמִהֲרָיָה תִחְצַב נְחֹשֶׁת", אותם הוא מסביר: "היינו כי שארי הארצות לפעמים יקרה להם שנת בצורת, רק הם חיים כי אצרו התבואה בערי מסכנות ואז יפתחו לכלכל, אבל בארץ ישראל אינו צריך מסכנות כי תמיד ברכ' ה' לברכם. ומכל מקום אין בו זהב וכסף ואבני סוגלה, ושלמה הוצרך לאניות אופיר לזהב וכסף, ומהררי ארץ ישראל לא תחצוב רק נחושת וברזל שהוא צורך העולם לכלי תשישי, וזהו שאין הריבוי צורך לאדם והם רק למותרות".

ואגב אורחא מספר לנו רבי יהונתן אייבשיץ על עימות שנתקיים בינו לבין אחד מחכמי האומות בעניין זה, תוך כדי שהוא מפרט את חילופי הדברים שהיו ביניהם: "והנה התווכח עמי אחד מחכמי האומות: מה זה דמצאנו כתוב בספריכם דדי הסיפוק, היינו פת וקיתון של מים הם דבר שהם מקיימין את האדם ואמרתם שיש בזה רמז בתורה ששיבח ארץ ישראל ארץ נחלי מים וארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם. ולגלג על זה דמה שבח יש בזה כי מצינו בטבעים כמה דברים הטובים לאדם לקיים בריאתו, ואלו השבחים הם גרועים מכולם.

וגם כיוון שהכסף והזהב הוא דבר המעמיד את האדם למה לא נמצאו בארץ ישראל הרים שחוצבין ממנו זהב וכסף".

וענהו רבי יהונתן בתשובה כהלכה, בדברים של טעם: "והשבתי לו דשלמה המלך אמר 'אוהב כסף לא ישבע כסף' ובן אדם רודף אחר המותרות להשיג הון רב מה דלא יועיל ולא יגיע כל ימיו להשיג כל חמדתו, וסייג לדבר זה הוא השמח בחלקו מבלתי לרדוף אחרי המותרות לשמוח בחלקו בפת ובקיתון של מים, וזה רמזה

אלא שרצה לומר
כי ימצאו שם מכל
המינים האלה דיי
ספוקם לכדי חיותם
המשוער והמוגבל,
לא בשפע רב לעשות
בו סחורות ולהתעמל
בסחורותיהם
ולהטריד בעסקיהם

(עקידת יצחק)

בתורתנו וזהו שמקיימין את העולם וזולת זה המתאווה לדברים אחרים אחרים ולא ישיגם ויבחר מחנק נפשו ויפול בדאגה וירד שחת ולכך לא מצאנו משבח ארץ ישראל ברוב זהב וכסף רק בדגן ובפירות המקיימין את האדם בבריאתו".

רבינו יהונתן אייבשיץ זיע"א

להתרחק מן המותרות

זהו איפוא הרעיון המצוי ברמב"ן בקיצור ובעקידת יצחק בהרחבה, אלא שאם העקידת יצחק רק כתב כי ריבוי הממון יכול להרחיק את האדם מדרך התורה והיראה, בא רבי יהונתן אייבשיץ ומסביר כי הרודף אחר הממון גם חייו הגשמיים מעטים ורעים הם.

ודבר נאה ומתקבל לפרש עם רעיון זה ולתת את קושיית המפרשים על כך שהפסוק הכניס את עניין זה שארץ ישראל היא ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחושת בתוך עניין לא לו, שהרי המקרא מדבר שם על אכילת לחם ולאחר מכן הוא כותב את חובת ברכת המזון, וכיצד איפוא מתקשר הברזל והנחושת באמצע עניין זה, וכבר עמדו על כך המפרשים.

אלא באה התורה ללמדנו כאן מוסר השכל נאה שלעת בוא האדם לקבוע את סעודתו יש לו לדעת כי חובה עליו להתרחק מן המותרות המזיקים בגשמיות וברוחניות, וזה מרמזת לנו התורה כשהיא כותבת בדיוק כאן שארץ ישראל היא ארץ אשר לא תחסר כל בה, אלא שיש בה ברזל ונחושת ואילו זהב אין בה מפני שאין מקום למותרות כאלו בארץ ישראל, ומזה ייקח האדם וייתן אל ליבו גם לאכילתו להתנזר מן המותרות.

סיכום מחלוקת הראשונים

נמצאנו למדים ששאלת קיום מרבצי זהב בארץ ישראל תלויה במחלוקת רבותינו הראשונים אותה הבאנו בהרחבה, שלדעת בעל 'תורת המנחה' קיים זהב בארץ ישראל, ואילו הרמב"ן סובר כי אין זהב בנמצא בארץ ישראל. ואף ראינו שבימי הרה"ק רבי יהונתן אייבשיץ היה הדבר ידוע בעולם ומפורסם בפי כל כי בארץ ישראל אין הרים שחוצבים מהם זהב.

אלא שנראה לומר שאף הרמב"ן יודה שמעט זהב עדיין ניתן למצוא בארץ ישראל, וזאת מכוח הראיה שהביא הרד"ל מאותו מעשה עם אדריינוס הקיסר, שמכלל זה שהוא לא קנטרו על הזהב מוכח שמעט זהב היה בודאי מצוי בארץ ישראל.

וכלפי זה יש מן הנכון לציין שלדעת

אבק הסלעים לעיניים והוא סותם את דרכי הנשימה.

ולא זו אף זו, מכרות הזהב גבו ועדיין גובות מחיר יקר ביותר של חיי אדם במפולות הסלעים הנוראות המתרחשות שם חדשים לבקרים, ושם תהא קבורתם של אלפי עלובי החיים העובדים בפרך במכרות אלו.

כך שעל דברי ההסבר אותם הבאנו לעיל לסיבות מדוע אין מצוי זהב בארץ ישראל, ניתן להוסיף השערה לפיה רצה הקב"ה לזכות את ישראל ולהצילם מסכנות איומות אלו האורבות במכרות הזהב, ובפרט שבגלויות השונות – שלטו בארצנו הקדושה אומות העולם חסרי הלב והרחמים, שאילו היו קיימים מכרות שכאלה היו בוודאי מסכנים את שלום אחינו בני ישראל וכופים אותם לעבוד בזה, ולא טמן באוצרות האדמה שבארץ ישראל את מרבצי הזהב, ובכך ניצלנו מצרה זו ושלום על ישראל.

סיכומו של דבר הוא: לדעת הרמב"ן אין ולא היה זהב בארץ ישראל, ואף יעלה ביד מי למצוא זהב הרי שאלו כמויות קטנות ולא משמעותיות. ואילו לדעת בעל 'תורת המנחה' קיימים בארץ מרבצי זהב בדומה לברזל ולנחושת, מה שמשאיר את האופציה למצוא זהב בארץ ישראל פתוחה לכל מאן דבעי. ■

עמקי הערבה. האם שם אכן קיים זהב?

זהב ארץ ישראל. אך מאידך גיסא יש להתפלא על רבינו בעל 'תורת המנחה' שבנה את קביעתו על קיום זהב בארץ ישראל על בסיס דברי הפסוק בספר איוב (כח ו): **"מִקּוֹם סִפִּיר אֲבִינִי וְעִפְרָת זָהָב לוֹ"** כשהוא מניח בוודאות שפסוק זה נאמר על ארץ ישראל. וממיעוט בקיאותי לא מצאתי לרבינו אח בזה שיפרש את פסוק זה על ארץ ישראל, ודומני שמהפסוק שלאחריו המתאר את תעלומת אותו מקום נידח בהגדרה: **"נִתִּיב לֹא יָדְעוּ עֵיט וְלֹא שִׁזְפְּתוּ עֵינֵי אִיָּה"** לא נראה כי הכוונה לארץ ישראל.

הצרות של העשירים בזהב

נקודה מעניינת נוספת הראויה לציון כלפי הדיון האם היה קיים זהב בארץ ישראל לנוכח ההבטחה שלא יחסר כל בארץ ישראל, היא העובדה כי מרבצי הזהב הגדולים ביותר קיימים באפריקה הדרומית, וצא ולמד מכך שכיום המקור העיקרי של הזהב בעולם (כשני שלישים) הוא בדרום אפריקה.

והמציאות היא זו שלמרות עושרה הטבעי של המדינה היא מהמדינות הנחשלות ביותר עלי תבל. ויש מההיסטוריונים הטוענים שדווקא מפני הזהב הנמצא בה – דואגים השלטונות למנוע מהם כל השכלה, כדי לשאוב מהאוכלוסייה הנבערת כוח עבודה זול וממושע.

כך שניתן לראות בחוש כי שפע הזהב לא הביא כל תקווה ואושר לבני המקום שבו הוא קיים בטבע, ואדרבה רק נזק היה בעטיו.

עוד חשוב לדעת כי הפקת הזהב מהמכרות מביאה להתפרצות מחלת הסיליקוזיס, מחלה הנובעת מהצטברות הזהב בריאות, והיא חשוכת מרפא. בכריית הזהב נדבק

החוקרים נמצאו בארץ ישראל בעבר הרחוק מרבצי זהב, וזאת באיזור עמק הערבה הדרומי – בתוך סלעי הקוורץ שבנחלים המצויים דרומית למכרות הנחושת בתמנע, החוקרים אף מציינים כי הזהב הופק בטכניקה מיוחדת של טחינה באבני רחיים ושימוש במתכת הכספית הממיס את הזהב; ובחימום התמיסה, הייתה הכספית מתאדה והזהב נשאר.

במידה שיש לסמוך על 'חכמה בגויים' זו נראה כי זהב בקנה מידה נרחב – ודאי שלא היה בארץ ישראל, וזאת בהתאם לדברי הרמב"ן; אולם בכל זאת – מעט זהב עדיין היה ניתן למצוא בארץ ישראל, לבל יחסר המזג מארץ זו אשר לא תחסר כל בה.

השאלה בראי הפסוקים

ואם כי אין ראייה לדבר זכר לדבר יש להביא כדמות ראייה לדעת רבינו בעל 'תורת המנחה' על קיום זהב בארץ ישראל, מכך שנכון אמנם שהפסוק לא כותב במפורש שמשבחי ארץ ישראל הוא שיהיה בזה זהב, אולם כשהפסוק שם מתריע בבני ישראל שלא ישכחו את שם ה' כבר כן מוזכר קיומו של הזהב (דברים פרק ח יא-יג): **"הַשֶּׁמֶר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ... פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבִתִּים טִבִּים תִּבְנֶה וְיִשְׁבְּתָּ. וּבִקְרָךְ וְצִאֲנֶךָ יִרְבֶּיךָ וְכִסְף וְזָהָב יִרְבֶּה לָךְ"**, ונראה שהזהב היה נפוץ בארץ ישראל.

עוד זאת יצוין שעל הפסוק (בראשית ב יב): **"וְזָהָב הָאָרֶץ הוּא טוֹב שֶׁם הַבְּדֵלַח וְאֶרֶץ הַשָּׁהִם"** דורשים חז"ל במדרש (בראשית רבה טז ד): **"וזהב הארץ היא טוב – מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל"**, ונראה שהבינו שהכוונה ב'הארץ היא' זה על ארץ ישראל, והפסוק מהלל את

בבית שלך,
אתה מעוניין לקרוא את הדברים המעניינים אותך.
לבית שלך,
אתה רוצה שיכנסו חומרים בעלי תוכן תורני איכותי.

גריןפול

אסופות

זה מגיע לך, לבית שלך.

וגליון 'אסופות'
אצלך בתיבת הדואר

ועכשיו מתנה לכל מצטרף!

לוח המוקצה
אינדקס מפורט על הלכות מוקצה
או

עדות ליוסף
שיעורי מרן הגר"ד לייבאוויץ זצוק"ל

ועוד מגוון ספרים לבחירה

רבים הצטרפו לתכנית המנניים

טלפון: 050-4111773 פקס: 02-5605830

ירחון מאסף לתורה והלכה, מחקר וספרות

אסופות

אבא מאיר

הגאון הגדול
רבי מאיר ברנדסדורפר זצוק"ל

במלאות שלשה חודשים להסתלקות בעל ה"קנה בושם" הגאון האדיר רבי מאיר ברנדסדורפר זצוק"ל, משוחח בנו, הגאון רבי משה שליט"א עם 'אסופות', וחושף טפח מחיי המאור הגדול שכבה, על הבית בו גדל ועל הנהגתו עם בניו • על דרכי הפסיקה, ההתמדה המופלאה, הקנאות מחד והאהבה והיחס לכל אדם מאידך • מי הכריע את 'פולמוס הריאה'; מדוע חבש רבי מאיר כובע מיוחד בשעת הוראה; ומה חיפש ביער רמות • חזיתיה לרבי מאיר

ואנו ניצבים, ממתינים לשמוע, להתרשם ולרשום. "אריין", נשמע הקול מבפנים, "אפשר להיכנס", מוכרז שוב, בעברית. במרכז היכל ההוראה, ישוב הג"ר משה ברנדסדורפר, סביבו ספרים למכביר, לפניו – איך לא, שו"ת "קנה בושם" בלוי משימוש, וסמוך לו, 'פנקס קנה בושם' (ראה מסגרת). השיחה המיוחדת הזו, תיקטע לכל אורכה בצלולים; מימין מכשיר הטלפון, ומשמאל הטלפון הנייד. רובן של השאלות יעסקו,

ערש"ק פר' דברים, שבת חזון. רחובות מאה שערים מלאים ביהודים בעלי צורה, אנשי ירושלים הצועדים בזריזות אנה ואנה, זה בחלתו וזה ביינו, כולם כאחד טרודים לכבוד שבת המלכה הממששת ובאה. אנו, פנינו מועדות לבית "היכל ההוראה", שם יקבל את פנינו הגאון רבי משה ברנדסדורפר שליט"א, רבו של היכל ההוראה המפורסם בירושלים. את מבוא "היכל ההוראה" עוזבים אחרוני השואלים אשר באו לדרוש את ה',

הרב ח. צבי שפירא
הרב יוסף פרץ

הג"ר משה ברנאנדסדורפר בשיחה לאסופות'

משה. "לאחר מספר דקות, מצלצל שוב הטלפון. על הקו – אשתו של האיש הנ"ל. 'כבוד הרב – היא פותחת – אם אכן כך הורה הרב, קודש הוא לי, ונמתין לשובו. רק זאת שידע כבוד הרב, הוא צלצל אליכם, לארץ ישראל, רק בשביל לספר שאפילו רב גדול כהרב ברנאנדסדורפר מתיר.... כשמוע אבי זצ"ל כך, לקח את שפופרת הטלפון, וציוה על האשה להגיד לבעלה כי 'הרב ברנאנדסדורפר' פסק כי עליו לשוב תיכף ומיד לביתו".

הרי לנו דוגמא מאלפת להוראת השולחן

ערוך החמישי, מסיים הג"ר משה. "לכאורה,

ולאור נתוני השאלה פסקתי כהלכה וכנדרש.

אלא שאבא למדנו לראות את כל פני השאלה

וזוויותיה, ורק מתוך כך לפסוק את ההלכה".

הטריפה בעין העוף. וכים המרה שנמצא

מקרה אחר ארע, ובו נלוו להג"ר מ' לומדי הלכות שחיטה אשר עשו אצלו שימוש בהלכה. הג"ר מ' כדרכו, נלווה עמם בעצמו לחנויות העופות והבהמות, להראותם את ההלכות בחוש. הג"ר מ' נכנס לבית המטבחים פנימה כשאחריו תלמידיו, הוא נוטל בידו ראש של עוף ומבקש מהם לחוות את דעתם עליו. התלמידים נפנו לבדוק ולפשפש, תרו כה וכה, ומבין כולם עלתה הפסיקה: טהור. אלא שהג"ר מ' הפנה את תשומת ליבם לעינו של העוף, שהיתה נפוחה הרבה מכדי הרגיל. נענו ואמרו כולם – אין טריפה בעין, כן הוא דינא דשולחן ערוך.

חייך הג"ר מ', נטל סכין חדה, הוציא את העין, קילף עוד שכבת עור, שכבת בשר, וכך היה הולך וחושף עד שהגיע למוחו של העוף. קריאת הפתעה פרצה מפי כולם: המוח היה רקוב וחולה – טריפה הפוסלת בודאי את העוף, וכיון שכך נתנפח וגדל עד שבקע לו אצל מקום העין. "לא רוח הקודש היא", הדריכם הג"ר מ', "בבואכם

לביתו מייד, או שמא רשאי הוא להישאר בעסקיו ולסיים. לרגל חולשת אבי, קיבלתי אני את השאלה, ולאחר בירור כמה פרטים הנוגעים בדבר, וכן לאחר שביררתי שבני ביתו אכן מוכנים להמתין עד שובו, השבתיו שע"פ ההלכה רשאי הוא להישאר ולסיים את עסקיו, ולשוב במועד שנקבע.

עם תום השיחה, פונה אלי אבי זצ"ל ומברר מה היתה השאלה. למשמע השאלה והתשובה – חרץ הוא את דינו: לא טוב פסקת משה! היית חייב לצוות עליו לשוב לביתו מייד! שטחתי בפני אבי את נימוקי – מהם לכאורה עולה כי פסקתי ע"פ ההלכה, אך הוא השיבני כזאת: "ראה, האיש מצלצל ממקום עסקיו במדינה פלונית, בעוד הוא עצמו גר במקום אחר. כלום בכל המקומות הללו אין רבנים ומורי הוראה, עד שהיה צריך הוא להפנות את שאלתו להרב ברנאנדסדורפר היושב בארץ ישראל? אין זאת, אלא כי לבני ביתו חשוב שובו כעת, ולזאת ראה הוא לנכון לנופף בכך ש'אפילו הרב ברנאנדסדורפר, מארץ ישראל, מתיר' ולתרץ את עיכובו. היה עליך לצוות עליו שישוב מיד לביתו! "בזאת לא תם הסיפור", ממשיך הג"ר

מטבע הדברים והזמן, בהיתרי הרחצה המיוחדים לשבת חזון, אך ביניהם גם יעלו על שולחנו של הג"ר משה ענינים חמורים של איסור היתר, טומאה וטהרה. בהמשך, אף נזכה להתייחסותו גם לטלפונים שאינם פוסקים מלצלצל.

השולחן ערוך החמישי של מורה ההוראה

ביושבנו מול הג"ר משה כפוסק הלכה, הרי ששיחתנו עוסקת ממילא בדרכי פסיקתו של אביו הג"ר מ' זצ"ל. אנו מבקשים מהג"ר משה לשמוע על דרכו של אביו כפוסק הלכה. על בקיאותו של הג"ר מ' ורוב תקפו בהוראה, כמעט ומיותר לדבר, מה לנו, הקטנים, להעריך את פוסק ההלכה ששמעו יוצא והולך מסוף העולם ועד סופו, ולהוראותיו חרדו הכל כתורה מסיני, אנו מבקשים, איפוא, לשמוע על פנים שונים בתורת הוראתו של הג"ר מ'.

"אצל אבי זצ"ל", פותח הג"ר משה, "היה כלל גדול בהוראה, כלל יסוד שליווה בכל פסק וכל שאלה שהועלתה על שולחנו: אל לו למורה ההוראה לראות לפניו את השאלה אך ורק כמקרה הדורש את התייחסות השולחן ערוך, עליו לראות את המקרה כולו בראייה רחבה, להתייחס למאורעות שגרמו את השאלה, לסוג השאלה, לשואל, להשלכות שיצאו מהשאלה, ועפ"ז לפסוק".

אנו מבקשים המחשה להוראות הנגזרות מ'חמשת' חלקי השו"ע גם יחד – והג"ר משה מתחיל בסיפורים, וכמעט שאינו פוסק. כלל יסוד זה לווה כאמור את הג"ר מ' בכל פסק ופסק שיצא מפיו, ומכאן שפע הדוגמאות "בזמן שאבי זצ"ל הוצרך לצאת להליכות רגליות במצוות רופאיו, נלוויתי אליו גם אני. פעם בעודנו יושבים ברכב שהחזיר אותנו מההליכה צלצל הטלפון, ועל הקו היה איש עסקים מארה"ב. האיש גר במדינה פלונית, ולרגלי עסקיו נסע למדינה אחרת. בביתו התעוררה שאלה שמצריכה לכאורה את חזרתו, והוא בשאלתו – האם לחזור

בדיקת הסכינים בבית השחיטה באורגוואי עם בנו הרה"ג ר' שמואל

דוחה שבת – הרי שכך יש לקום ולעשות!" מקרה נוסף, כעין זה, עולה בזכרוננו. בשעת ליל מאוחרת של י"ט דסוכות הקיץ הג"ר משה משנתו, ולחרדתו הבחין ממרחק כמה רחובות בעשן מיתמר. מי יודע, הרהר, אם לא מדובר ח"ו בסוכת עץ בה נמים אנשים את שנתם, והיא עולה באש?! היות והמקום נראה רק מרחוק, על אתר חייג למכבי האש ודיווח להם על שריפה הנראית ברחוב פלוני. התברר, כי למכבי האש כבר ידוע היה על המקרה, ונמצא, לכאורה, כי בשוגג עבר על חילול י"ט, כיון שקריאתו לא היתה נצרכת.

הוא פנה לאביו בשאלה זו, אך הוא הרגיעו שעשה כשורה. ואדרבה, מתשובת מכבי האש התברר כי בעצם כן מדובר היה בסכנה המחייבת חילול י"ט, ומנין לו לדעת שכבר קדמו משהו בדיווח על כך. נמצא איפוא, שכיון שעל פי ההלכה היה מחוייב הוא לצלצל, וא"כ אין לו לחשוש לאיסור בשוגג.

בדיקת מקוה טהרה

כשריבי מאיר צלצל בעצמו לאמבולנס בשבת

הג"ר משה מצביע על נקודה נוספת, והיא מדת הזריזות: "בכל ענין ונושא שהגיע לשולחנו, היתה דרכו לטפל בזה מיד עד להשגת התוצאה, בלא דחיות ועיכובים, ובכל הכוחות העומדים לרשותו". ברוח ענינא דיומא – תשעת הימים – מספר לנו הג"ר משה על יהודי שהגיע לגר"מ זצ"ל, ובפיו טענה על שכנו. הלה, מכוונה טובה וחשש הלכתי, נמנע מלשטוף את ביתו בתשעת הימים, ואף בני הבית עצמם נכללים באיסור זה – הרחצה אסורה מכל וכל. עד כאן טוב ויפה. אלא שהגיעו הדברים לכדי כך שמפתח ביתם עולה צחנה איומה, והדבר מהווה נזק ישיר לכל השכנים. יהודי זה הגיע לברר את ההלכה, האם יש בכה"ג מקום להקל ולרחוץ את הבית ויושבו.

הגר"מ הורה לו שבודאי במצב זה מותרת הרחצה האמורה, אך בחושי העדינים הבחין כי יקשה על היהודי המתלונן לעדכן

סמך דיוק לשון ברמב"ם, והוא אחז שאין זו כוונת הרמב"ם, והתיר את פתיחת שקית הלחם.

"הסכיתו ושמעו מעשה שהיה". שח לנו הג"ר משה, "באחד מלילות השבת נעדרה ילדה, וקיים היה חשש לחייה. פנינו למשטרה, ואלו אמרו שעל פי כלליהם טרם חלפו מספר שעות מסויימות מאז ההיעדרות, שאז פותחת המשטרה בחיפושים. עם זאת, מפקד המשטרה אמר לי, שאם נרצה, נוכל להתחיל בפעילות מטעמנו ובכוחותינו ע"פ הנחיות המשטרה".

"ניגשתי לאבי, והוא פסק בנחרצות: כעת, איש המשטרה הוא המומחה, ועליכם לעשות ככל אשר יורה, לא להפיל דבר מדבריו ארצה! הוא חזר על הוראתו זו בנחישות, היות ומדובר היה בחשש פיקוח נפש".

"עד מהרה", נזכר הג"ר משה, "פשטה מאה שערים את לבוש השבת, וכל רחובותיה מלאו תכונה מהסוג השמור לימי החולין: פנסים נדלקו, רכבים הוזעקו על נהגיהם, ורמקולים רבי עצמה הוצבו על גגותיהם עם קריאות דחופות. ברחבי מא"ש הסתובבה אז הלצה, כי רק סיגריה היתה חסרה... על כל ה'חילול שבת' הזה פיקדתי אני, נשען וסמוך על הוראתו של אבי. בסופו של דבר אכן הועילו הרמקולים, ובאמצעותם נמצאה הילדה".

"במוצאי שבת, באו לביתי כמה תלמידי חכמים בעלי צורה, ותמיהו אם אכן היה ראוי לחלל כך את השבת, בפרהסיא שכזו, ובכזו רמה של 'לכתחילה'. למרות שחזקה עלי הוראתו של אבי הנ"ל, ניגשתי אליו ושטחתי בפניו את טענותיהם. את תשובתו לא אשכח, והיא נר לרגלי: 'משה', אמר לי, 'הלכות שבת יש ללמוד בכל ימות השבוע. בשבת, בהגיע עת שאלה והוראה, אזי אין לו לרב להתחיל לפתוח את ספרי ההלכה ולבדוק, בשבת יש לפסוק! כיון שעל פניו מדובר היה בפיקוח נפש, והלכה שפיקו"נ

לפסוק, עליכם לבדוק את מכלול הפרטים, ואז להוציא את הפסק כשר או טרף. עין נפוחה אינה טריפה מצד עצמה, אך פוסק ראוי לשמו צריך לחשוש שמא צופנת היא מתחתיה ריעותא".

במקרה אחר הגיעה אליו אשה, ובידה עוף שלא נמצא כיס המרה שלו, וחשש טריפה הוא. ע"פ ההלכה בודקים את מקום הכבד בפה, ואם הוא מר – אות הוא שהיה כיס ואבד. אלא שהגר"מ חשש לשיטות מחמירות, וניסה לתור אחר הכיס. אחר חיפוש מדוקדק שערך במקום הכבד מצא חתיכת עור זעירה ובקושי נראית. הוא נטל בידו מכסה של עט העשוי כמו צינור חלול, נפח בפיו על חתיכת העור כמו היה בלון הזקוק לניפוח, ולעינינו הלך ותפח לו הכיס 'האבוד'. שוב, הרי לנו דוגמא מאלפת כיצד בעינו, עין הבדולח, היה בוחן את כל הפרטים, ורק אז מתוך הראיה הכוללת, פסק את ההלכה.

רכבים, פנסים ורמקולים בליל שבת

הוא היה 'מחמיר'? אנחנו שואלים. "חד משמעית, לא", עונה הג"ר משה. "בכל פעם שהיה ניגש לפסוק את ההלכה, הוא למד את כל הסוגיא היטב, לאורכה לרוחבה ולעומקה. אז ורק אז היה מתיישב לפסוק את ההלכה. כשהיה פוסק כהמחמירים, לא היה זה משום שסבר כי ראוי להחמיר, אלא משום שכשיטתם יצא לו גם הוא בלימודה של הסוגיא. באותה המידה, אם מסקנתו היתה כשיטת המקלים, פסק הוא לקולא", הוא מבאר.

כדוגמא לכך מביא הוא את שיטתו של אביו אשר התיר לפתוח את חוטי המתכת שלפפו את שקיות הלחם הפרוס בשבת. רבים החמירו בזה על

כתב יד קדשו בפנקס הבריתות בו תיעד 3000 בריתות שערך

הנופש בצרפת לאחר הארוע המוחי

הג"ר משה נזכר באותו יהודי, שאחיו החורג (בנו של בעל אמו) נפטר, ומתוך בורותו חשב שעליו לשבת עליו שבעה. הוא הגיע עם שאלה זו להגר"מ, והוא הביא את כרך השולחן ערוך מהארון, 'חיפש' את ההלכה, הרהר כמה רגעים, ובסוף 'פסק' ליהודי זה כי ע"פ הלכה פטור הוא מלשבת שבעה...

"לאחר מעשה" מספר לנו הג"ר משה, "הבהיר לנו את פשר מעשיו, ובכך למדנו לקח מאלף. כשיהודי בא לשאול בהלכה – ביאר, עלינו לכבדו ולהתייחס לשאלתו במלוא כובד הראש. אם כעת נזלזל בשאלתו – יותר לא יבוא הוא לשאול, ויצא שכרנו בהפסד".

ואם ב'שאלות' הדורשות 'עיון' מעמיק בשולחן ערוך עסקינו, נזכר הג"ר משה במעשה נוסף. היה היה בחור שהוצעה לו הצעת שידוך. המדוברת נשאה חן בעיניו, דא עקא שחסרון אחד היה לה – היא היתה נמוכת קומה. הלה התלבט מספר חודשים, ולא ידע את נפשו, עד שיעץ לו משהו לילך ולשאול את פיו של הגר"מ.

הגר"מ תחקר ותשאל את הבחור היטב, ומשבא לידי מסקנה כי אכן ראוייה היא לו והוא לה, עצם את עיניו, חכך בזקנו מספר דקות ועשה עצמו כחושב ומהרהר בדבר, וכה ענה לבחור: "סרקתי כעת במוחי את כל חלקי השולחן ערוך. מצאתי כי לאתרוג צריכים שיעור. שיעור לכלה – לא מצאתי..." הלה הבין את התשובה היטב, ועד היום נשוי הוא למדוברת באושר.

הרכב שהיה לבית מדרש

השיחה גולשת מדרכי הפסיקה של הגר"מ, לשיחה אודות אישיותו הגדולה. אנו מבקשים מהגר"ר משה את אבחנתו, כבן הקרוב אצל אביו, מה היתה התכונה המרכזית של בעל ה"קנה בושם".

הגר"ר משה לא חושב אפילו; "התמדה",

פסיקת ההלכה - יעוד

השיחה הולכת ומתארכת – מתאחרת, וזמן הדלקת הנרות הולך וקר. לנו קשה לעזוב, ונדמה כי הג"ר משה אף הוא מתקשה לעצור את שטף דיבורו. הסיפורים שגולשים, העובדות המאלפות, המתיקות הנפלאה הניבטת מהם, הוד קדומים של קדושה, מי יאמר די.

כפי שציינו בראש הדברים, שיחתנו זו זכתה לכל אורכה לרקע של צלצולי טלפונים הדורשים מענה מרבו של היכל ההוראה. והוא, עונה לכולם בניחות, בהירות ופסקנות.

אנחנו מגששים בעדינות – כך זה כל הזמן? זה לא מפריע? גם לשאלה זו תשובה בפיו של הג"ר משה מבית מדרשו של אביו. "כשהתחלתי לעסוק בהוראה, פניתי לאבי זצ"ל וטענתי בפניו כי העיסוק בהוראה גוזל מזמני, דבר שממילא מפריע ללימודי. הוא לא קיבל את הטענה, ואמר לי כי אם משמים מייעדים אדם להורות הלכה לשואלים, הרי שזה הוא תפקידו, ויתירה מזו, זוכה הוא לסייעתא דשמיא גם בלימודיו הוא!"

ללמדנו, שהגר"מ ראה בהוראה ובתשובות לשואלי את תפקידו, וייחס לכך חשיבות מרובה.

נובע מיוחד ללימוד והוראה

הגר"ר משה גם מפנה את תשומת לבנו לתמונה התלויה בקרן היכל ההוראה, בה נראה אביו חבוש בכובע מיוחד. לשאלתנו, סיפר הגר"מ, כי אביו הגדול החמיר על עצמו, וגם בעת עסקו בלימוד נהג לחבוש שני כיסויים. לשם כך, ביקש שייצרו עבורו כובע מיוחד, אותו חבש לראשו בעת עסקו בתורת ה'. אלא שלא רק בלימוד חבש הגר"מ את הכובע, גם בעת שענה לשואלים הקפיד הוא לחבוש את הכובע. צא ולמד את חשיבותה של ההוראה בעיניו.

את שכנו בהיתר ההלכתי... הוא לא התמהמה, ביקש את מספר הטלפון של השכן המדובר, ומשנענה מעבר לקו פתח ואמר: "מדבר כאן מאיר ברנדסדורפר. שמעתי כי הנכם מתנזרים מרחיצת הבית ויושביו. ובכן, דעו לכם, כי במצב זה בו הנהגתכם גורמת נזק ומפגע לשכנים, עליכם להימנע ממנהג זה". כך, ללא כל גינוני כבוד, צלצל בעצמו והביא את הבעיה על פתרונה. כך נהג אף כשנודע לו על אחת מבנות ירושלים העוברת סבל מסויים, על אתר ביקש לקוראה לביתו, והודיע לה כי החל מרגע זה ביתו הוא ביתה. לבקשתו, תוך שעה קלה התכנסה בביתו ועדת עסקנים אשר הוסמכה על ידו לטפל בכל פרטי המקרה. הכל, בזריזות ובלא שהייה של רגע אחד.

עוד מוסיף הג"ר משה לספר, על אשה שפגשה באביו תול"ד הילוכו בליל שבת, וסיפרה כי בעלה שוכב על מיטתו ומתייסר בכאבו. [כאן תורנו לעצור את שטף המעשה בתמיהה - כלום רופא היה רבי מאיר עד שבאה לספר לו על מיחושי בעלה? הג"ר משה נענה בחיך: "לאבא הגיעו טלפונים ובעיות מכל הסוגים. פעם צלצל הטלפון, וכך התנהלה לה השיחה בין היהודי המטלפן לבעל ה"קנה בושם": - לילה טוב, כבוד הרב. אינני מצליח להירדם, החום מעיק עלי. - נסה נא, ידיד, לפתוח את המאורר ומשב רוחו יקל מעליך את החום. - זהו, כבודו, שאין לי מאורר. - אני שומע. אמור לי, חלון יש לך בחדר? - כן. - עשה זאת איפוא, קח את המזרון עליו הנך שוכב, והניחו מתחת לחלון וכך תשכב עליו, והרוח הנושבת תיטיב עמך. - תודה, כבוד הרב. עזרת לי מאד. "פלא הוא", מסיים הג"ר משה בחיך, "אם באה אשה לספר על מיחושי בעלה"?]

הגר"מ זצ"ל בירר ובדק את מצבו של הבעל, והגיע למסקנה כי במצבו זה מוכרח הוא להתפנות לבית החולים. עד שהוא מעדכן את האשה במסקנתו, כבר היתה שפופרת הטלפון בידו, והרי הוא מזמין את האמבולנס לבית החולה.

שני מוחין יש לאיש הישראלי והוא נגד ב' בחינות יראה עילאה ויראה תתאה על כן הקפיד מרן ללבוש ב' כיסויים בכל עת וזה תואר צורת פניו הקדושה כשעסק בתורה והורה הוראה בישראל במעונו

"הקנאי חייב לאהוב כל יהודי, ואח"כ ינהג בקנאות!"

אנו מבררים אצל הג"ר משה אודות מידת קנאותו של אביו הגדול, כאיש ירושלים, וכחבר ביד"צ העדה החרדית. "זאת מוכרחים לדעת", הוא מבהיר, "אצל אבי זצ"ל היתה החלוקה ברורה, השקפה והנהגה לחוד, ו'בין אדם לחברו' לחוד. בין באי ביתו יכולת לפגוש אנשים מכל החוגים והדעות. כאדם הוא נתן להם את מלוא הכבוד והתייחס אליהם בשיוון גמור, אף כי בהשקפה היתה תהום פעורה ביניהם. ומרגל בפומיה: "הקנאי חייב לאהוב כל יהודי, ואח"כ ינהג בקנאות"! הוא סבר, כי כפוסק הלכה עליו לכבד כל שואל באשר הוא, למרות מוצאו והשקפותיו.

ר' משה שולף ממדף סמוך אלבום, בו הוא נראה על מרומי הר מושלג, מפקח על העמסת שלג לכלים. הג"ר משה, על אזניו מתבדרות פאות ירושלמיות עבות ולגופו 'כתונת פסים', עומד שם וסביבו אנשים עם כיפות סרוגות לראשיהם, והוא מספר לנו על הרקע לצילומים:

"לאחר ה'התנתקות', התיישבו חלק מהעקורים ביישוב מרוחק סמוך לגבול מצרים, שם, כפי שמוזכר כבר ברש"י על התורה, לא יורד גשם, כך שנוצר מחסור במים כשרים למקוה טהרה. הללו פנו לאבי זצ"ל, ונפשם בשאלתם, רוצים הם מקוה טהרה. לאור הנסיבות המיוחדות וקושי המצב, ייעץ אבי – בניגוד לדעתו בסתמא – לסמוך בשעת הדחק על שיטה המכשירה מי שלג למקוה, וייעץ להם לייבא שלג מהחרמון, כשאני נוכח במקום בשליחותי". [כאמור, 'הוראת שעה' היתה זו – מדגיש הג"ר משה. מבלי להיכנס לסוגיא ההלכתית הוא מציין, כי לכתחילה לא היתה נוחה דעתו של אביו ממי שלג, ואף במקרה מסויים זה הכביר עליהם תנאים שונים (כלים מיוחדים, כמות גדולה מאד, ודוקא ממרומי הר החרמון

עם הגאב"ד הגר"ט ווייס שליט"א

עם מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשמחת אחד מצאצאיו

או של לילה: "פשוט מאד, התשובות שנכתבו בלילה, מצוי בהם שהאות האחרונה במילה 'נמרחת' על הנייר, שכן לרוב עייפותו, פעמים היה מנמנם קלות תוכ"ד כתיבת התשובה, והעט היתה ממשיכה מאליה".

ככלל, כל ימיו חינך הגר"מ את בניו להתמדה. "בעלי כשרונות שלא גדלו – ראיתי גם ראיתי", אמר, "מתמידים שלא גדלו – טרם ראיתי".

חמש וחצי דקות של שינה...

כאשר היה חש בעייפות, היה הגר"מ מבקש מבני ביתו: העירוני נא בעוד חמש וחצי דקות. לא שעה, ואף לא חצי ממנה. ואף השניות היו ספורות, לא חמש דקות אלא חמש דקות וחצי... גם בשעות בהם פורשים הכל למנוחה, כמו לאחר סעודת השבת בבוקר וכד', לא היה נותן לעצמו יותר מדקות ספורות.

לילדיו נהג לומר, שבמיטה ישנים ותו לא. לכן, שלל קריאת עיתונים או ספרי קריאה על המטה. יתירה מזו, אף מלימוד בשכיבה ע"ג המיטה לא נחה דעתו. "ממה נפשך, אם אתם רוצים לישון – בבקשה, אך אם זמן מיותר יש לכם, עליכם לשבת ולעסוק בלימוד התורה", כך דרש ותבע מילדיו, ובדרישה זו הטמיע בהם את אהבת הלימוד וחשיבות ההתמדה. גם במקרים בהם חש בעייפות אך לא הצליח להירדם – מספר לנו הג"ר משה, נתבע ע"י אביו הגר"מ זצ"ל שלא לכלות את זמנו בשכיבה בטלה במיטה, אלא לקום וללמוד. "אבא זצ"ל הקפיד לא ללון חוץ לירושלים", משחזר הג"ר משה, "הוא סבר, שכמורה הוראה אשר רבים זקוקים לו, אסור לו לזנוח את משמרתו. ברם מקרה חד פעמי ארע בשנותיו המאוחרות כאשר הוצרך לבסס את מערך השחיטה באיזור ארגנטינה, אז נאות הוא לצאת באופן חד פעמי ע"מ להעמיד את המערכת על תילה באופן הראוי ביותר, ומאז כבר ניתן היה לראותו יוצא חוצה לארץ לעסקי צבור ומצוה".

"היה זה לאחר אירוע מוחי שעבר, ולכן דאגנו כי בהזדמנות זו יובא אבא לאוניה אשר שייטה באחד מהאגמים היפים באיזור, שם היה אויר צח אשר חשבנו שיהיה לו לתועלת. אלא שאבא לא בזז זמן, עם עלותו לאוניה נכנס הוא לאחד החדרים בירכתיה, פתח את ספר הלימוד שנשא עמו ושקע בתלמודו. אמי שתחי' נכנסה אצלו בטרוניה: מדוע לא תנצל מעט את הנוף והאוויר הצח? אלא שהוא השיבה בפשטות, כי עבורו ההנאה הכי גדולה היא לשבת מול הספר ולהגות בתורה. לאחמ"כ שטח את תמיהתו בפנינו הלמאי טרחנו להביאו לשם, "מה לי חדר באניה או חדר באכסניה – תמה".

כך, דבק הגר"מ כל כולו בתורה הקדושה, המית את הוויתו הגשמית והפכה לתורה. לא יפלא איפוא, שכאשר חלה הגר"מ ואושפז, ושרוי היה בתרדמה, לא פסק פיו מלמלמל "כשר, כשר, כשר".

התמונה האחרונה מכתובת אותיות בס"ת שעתיים לפני התמוטטותו

מפקח על בדיקת מקוה טהרה בברדיטשוב שבאוקראינה

הוא חורץ. "התמדתו היתה מופלאה, ולמעלה מכל מושג. לא היה שייך אצלו מושג של בטלה, וכל רגע בו לא עסק בהוראה, תפילה או שאר צרכים – היה קודש ללימוד".

ברכבו של הגר"מ בו הוסע לאלפי הבריתות בהם שימש כמוהל, הונחו ספרי לימוד רבים. שכן מנסיונו של הגר"מ, זמני הבריתות חרגו תמיד מהשעה שנקבעה להם, לפיכך כשהיה מגיע לברית שכזו היה מבקש מנהגו להסיעו למקום שקט הנמצא בסמוך, (בבריתות שנערכו בשכונת רמות וסביבותיה, היה מבקש להגיע ליער רמות הסמוך), שם היו נפתחים הספרים, נשלפת העט, ותשובה נוספת ב"קנה בושם" קרמה לה עור וגידים.

בהקשר זה מספר לנו הג"ר משה, כי כאשר החל אביו לעסוק במצות מילה, היה מי שפנה לגאב"ד דאז, הגר"י וייס זצ"ל בעל ה'מנחת יצחק', בדרישה לאסור על הגר"מ למול, היות וזה יגזול מזמנו כמורה הוראה. ה'מנחת יצחק' לא קיבל את הפניה, בהתבטאו: יהיה לו זמן לזה ולזה..

"עד היום", אומר הג"ר משה, "אין לנו מושג מהיכן שאב את כוחותיו". בשעת בוקר מוקדמת כבר ניצב הוא על משמרתו, ועד השעה שתיים בלילה עדיין ענה לשאלות בהלכה. אז, היה מנהגו להתיישב ולסדר את התשובות לשר"ת קנה בושם, עד השעה חמש לפנות בוקר, צא ולמד כמה שעות נותרו לו לשנת הלילה.

הגר"ר משה נזכר בחיך, כי בחוגי המשפחה יודעים לזהות על התשובות בכתב היד של הגר"מ, אם משל בוקר הם

משה להסביר: "סבתי ע"ה, נוהגת היתה להדליק נרות בער"ש לא רק כמנין בניה, אלא כמנין כל צאצאיה. לאחר פטירתה, המשיך סבי במנהג זה. צא וחשוב איך נראה היה הקיר שסמוך לו דלקו מדי שבת למעלה מ-120 נרות... ואכן, פניתי פעם לסבי זצ"ל בטענה כי אין זה כבוד התורה כאשר בביתו קיר מפויח מעשן הנרות".

- "אין לך כבוד התורה גדול מזה!" ענה רבי שלמה, "אם הגמרא אומרת שהרגיל בנר היוין ליה בנים תלמידי חכמים, הרי זהו כבוד התורה. ואכן, סיים רבי שלמה את תשובתו לנכדו, "זכיתי, וב"ה בְּנֵי ובניהם תלמידי חכמים".

אבא, מאיר

את השאלה הבאה אנו קצת מהססים אם לשאול, אך בסוף אוזרים עוז: "איך זה להיות בנו של רבי מאיר? אבא כל היום עסוק בהוראה, הבית עמוס בשואלים; דמות ה'אבא' אינה חסרה, ולו במעט?"

חיוך רחב פושט על פניו של הג"ר משה, ונראה כי בדמינו הוא מתרפק על הילדות שחוה בבית בשבטי ישראל 37. "אתן לכם תשובה קצרה – אך ממצה: עלי, ועל כל אחי, עברה ילדות מאושרת במלוא מובן המילה!" וכמו להסביר את תשובתו, הוא מעניק לנו עוד סיפור נאה מאוצרו: "אף שאבא זצ"ל היה בקשר תדיר עם המלמדים שלנו בת"ת, והקפיד לשנן איתנו את אשר למדנו – עם זאת, לא חווינו את חווית הלימוד עם האבא בשבת וכד' כמו שאר הילדים האחרים ב'חידור', כי אם מעט פחות מהם. כילד תמים, פנה פעם אחד מאחי לאבא ב'טרוניה' על כך, מדוע הוא לא זוכה ללמוד עם אבא כמו פלוני".

"על פניו של אבא זצ"ל ניכר היה כי כואב הוא את כאבו של בנו, אך השיבו ברוך: התדע, מהי תכלית הלימוד עם האבא בשבת? לימוד זה, יותר מאשר הוא בא לדאוג לשינון תלמודו של הילד, הוא בא לטעת בילד את ההבנה כי עליו לגדול בתורה, וכי אבא מצפה ממנו שיגדל לתפארת. במקרה שלך", סיים הגר"מ את תשובתו המאלפת, "אביך, שאין לו את די הזמן לשבת עימך כאשר אבותיהם של חבריך, יען כי עסוק הוא בתלמוד ובמתן הוראה לכל בית ישראל – הרי בעצם זאת משמש לך הוא כדוגמא אישית לכל הנ"ל, ונוטע בך את ההבנות והתחושות הרצויות בצורה מעמיקה עשרת מונים!"

אנחנו נפרדים מרבי משה, ונפנים לצאת. מולנו, מזדקרת תמונתו ההדורה של בעל ה"קנה בושם" זצוק"ל, אשר על דרכיו למדנו מעט בשיחה האחרונה, לקצה גדולתו נחשפנו, ועל רום השגותיו שמענו. ובלבנו מייחלים: לוואי, ותוך כדי הדברים, ספגנו אל תוכנו מטהרתו, תורתו וארחותיו. זכותו תגן עלינו, ועל כל בית ישראל, אמן.

מלכים, ויהי לפלא. אחר כך הסביר, שאף אם כי כשוחט אינו ראוי לשמש, אך בשל כך לא יגרע חלקו וכבודו כאדם, ואדרבה, חשוב היה לו להגר"מ להדגיש ענין זה כי ברמה האישית אין לו ולא כלום נגדו, ולכן יצא מכליו לכבדו.

מזקנים אתבונן

מהיכן גדל האילן רב הפארות הזה? מי היה רבי שלמה זצ"ל - אביו של רבי מאיר? "בואו ושמעו, מי היה סבי, רבי שלמה זצ"ל", אומר לנו הגר"מ משה. "תלמיד חכם גדול היה, ועובד ה' אמיני. שש זוגות תפילין (רש"י) היו לו. וכל כך למה? היות ותפילתו היתה בהתלהבות כה רבה, נרטבות היו התפילין, ולא היו ראויות לשימוש עד השבוע הבא! לכן נצרך הוא לשש זוגות, כמנין ימי השבוע בהם מניחים תפילין, כאשר פעם בכמה שנים מחליף הוא את כל הסדרה מחשש לכשרותן".

גם את פשר זכיותו של רבי שלמה בבן שהאיר את עיניהם של ישראל – יודע הגר"ר

במקום בו לא דורכת רגל אדם), ודרש את נוכחותו של הגר"ר משה לכל אורך המבצע. ובאמת, לאור המעשה הנ"ל רצו בני קהילה חסידית הגרים במקום מרוחק להקים מקוה בשיטה זו, והגר"מ שלל זאת מכל וכל.

"למעלה מיממה אך המבצע, כאשר לכל אורכו קשורים היינו בקשר טלפוני עם בית אבי לקבלת הוראות. ולהזכירכם, מדובר היה באנשים הרחוקים בהשקפתם מהשקפת ה'עדה החרדית', דבר שלא מנע מאבי לתת להם מענה הלכתי, ולשגר עימם שליח מטעמו. הרי, כי השקפה לחוד, ו'אדם' לחוד".

הוא נזכר בשוחט מסויים שלא הקפיד על ההלכות הנדרשות והכשיל את הציבור, ולאחר שלא שעה לאזהרות הגר"מ זצ"ל, יצא נגדו הגר"מ בכל התוקף והחומרא, ולא נח עד כי הועבר מאכיל הטרופות משחיטתו. באותה העת, חיתן הגר"מ את אחד מצאצאיו ושיגר הזמנה לאותו שוחט. כאילו לא די בכך, משבא השוחט בשערי אולם השמחות, רץ אליו הגר"מ, ובחביבות מופלאה הושיבו בסמוך לו, וכבדו בכבוד

שיבה על קברו

"היכל הוראה"

כפי שציינו, שיחתנו זו התקיימה ב"היכל הוראה", בראשו עומד הגאון רבי משה ברנדסדורפר שליט"א. מוניטין רבים יצאו להיכל הוראה זה, השוכן כעת מעל ביהמ"ד סטראפקוב במאה שערים, וכל הדורש לדעת דבר ה' ה' הלכה מוצא שם את הכתובת עבורו. בימים אלו, הולך ונבנה בנין הקבע של היכל ההוראה בסמוך לשיבת מיר, אשר אבן פינתו עוד הונחה בחיי חיותו של בעל 'קנה בושם' זצ"ל ועל ידו.

מלבד מתן תשובות והוראות - בכל עת - ע"י הגר"ר משה שליט"א, פועל היכל ההוראה בעוד מגוון מישורים. הסמכת אברכים כרבנים פוסקים לכל קהילות ישראל, לצד מתן שיעורים מיוחדים להכשרת בתי הוראה. היכל ההוראה פועל ויוזם להקמת מקואות טהרה לישושים ושכונות הנתקלים בקשיים, לצד שאר פעילויות בתחום הטהרה, הן פעילויות הכרוכות במימון והן במתן מענה הלכתי מיידי.

אף גרים המבקשים להסתפח לנחלת ה' מוצאים את כל הדרוש בהיכל ההוראה, אם בהכנתם והכשרתם לגרות וקבלת מצוות, ואם בסידור מילה וטבילה כהלכה. עבור זוגות אשר טרם נפקדו בזש"ק, קיים מענה מיוחד הכולל יעוץ רפואי והלכתי.

בהיכל ההוראה חושבים גם על מצבים ואירועים מיוחדים, ונערכים לכך. כך, גם בימי שלג, יצא מו"צ על רכב מיוחד להורות את דבר ה', ובמידת הצורך, תוכשר גם גישה למקואות טהרה. בימי ערב חג סוכות, מעמיד היכל ההוראה צוות מתוגבר של רבנים ומו"צים העונים במקום לשאלות כשרות בד' מינים.

בהנחת אבן הפינה לבנין הקבע של 'היכל הוראה'. מימין, נושא דבריו בנו הגר"ר משה שליט"א רב היכל ההוראה

כזה ריאה וקדש - פולמוס ה'ריאה'

שיפסול הגר"מ - יישא הגר"י עדס בהוצאה מכיסו, וזאת הכשרים ירכוש ממנו הקצב. לזאת נעתר הקצב, והחל בפירוק אלף העופות, כאשר ריאותיהם מועברים לבדיקת אבי זצ"ל.

"התוצאות מבדיקה זו הדהימו אף את אבי: 997 עופות מתוך האלף - התבררו כבעלי ריאה נקובה! [עוד מוסיף הוא ומספר, כי באותה העת, ניגש הגר"י עדס לאחד מגדולי ירושלים זצ"ל והריאה בידו. הנ"ל חשב לתומו שהגר"י בא לשואל את דין הריאה, ופלט לו על אתר 'כשר'. אלא שהגר"י הבהיר לו כי לא 'שאלה' היא בידו, אלא לבוא ולדון לפניו חפץ הוא. 'לכך, אין לי זמן' ענה לו הגדול הנ"ל. ללמדנו, על מידת היחס לה זכתה השאלה]. אלא שעדיין לא זכה הגר"מ, ופסיקתו טרם הפכה למוסכמת. כך, כמה שנים חלפו, הוא בשלו - מתריע וזועק, והקצבים, וכאמור אף פוסקי ההוראה בשלהם - אינם מוכנים לקבל את דבריו.

הגר"מ עמד לפני יאוש. הוא עשה ככל שביכולתו ואף יותר מכך, ותוצאות אין. עד שבא הוא אצל קצב אחד, והלה, שכבר תכפו עליו 'ביקוריו' של הגר"מ ותביעותיו עם הריאה, הציע לו פשרה לסיום הענין: ילך נא הגר"מ אצל הגאון רבי חנוך דב פדווא זצ"ל, מגדולי רבני ירושלים, ומה שיאמר הוא יהא מקובל על שניהם, לאמור; היה ומכשיר הוא את הריאה, יחדל הגר"מ מתביעתו, ואם מטריף הוא אותה, מקבל קצב זה על עצמו לבדוק את ריאות העוף. "לא בחינם בחר הקצב בהגר"מ ד פדווא זצ"ל, שח הגר"מ משה, "הגר"מ ד ידוע היה כ'מיקל' גדול בעניני טריפות, ולכן בחר בו הקצב כמפשר ביניהם".

"אף אבי זצ"ל, ממשיך הגר"מ משה, "לאור מפח הנפש שנחל, והזמן והכוחות שנגזלו ממנו, החליט כי פסיקתו של הגר"מ ד תהא אבן בוחן עבורו. וכך, בעודו מחזיק בידית דלתו של הגר"מ ד פדווא, נשא הוא תפילה חרישית: רבש"ע, מיטב זמני

וכוחותי הקדשתי למען הצל את בניך - כפי הנראה לי - מאכילת טריפות. אנא, אם נכוננו דברי בזה, עשה שיסכים עמי. ואם לא צדקתי בדברי, ישכיר הוא את הריאה, וגם אני אחלל מהשתדלותי בנדון. סיים תפלתו, ובא לו אצל הרב פדווא זצ"ל.

"בידו החזיק הוא שלוש ריאות של עופות, ורצתה יד ההשגחה, ובריאות הללו ניכרה במיוחד הריעותא הנ"ל. הגר"מ ד פדווא רק הביט בריאות, ונזעק: מי ישכיר ריאה שכזו? טריפה הם!". למותר לציין, שאבי קיבל את האות כי רצויה דרכו, ואף הקצב הנ"ל, החל בבדיקת הריאות. החל מאז, חלה התעוררות מסויימת לענין, ואף רבני ירושלים לא יכלו לפטור את הנושא בלא כלום, אך עדיין, לא התקבלה הוראתו של אבי זצ"ל באופן גורף, כך שקצבי ירושלים נחלקו לשנים; אלו שקבלו עליהם את הוראתו של אבי זצ"ל ואלו שלא. עם הזמן, הלכה הוראה זו וחלחלה בקרב כל שכבות הציבור, והיום, אין לך ועד כשרות שלא קיבל עליו הוראה זו".

את אקורד הסיום לפרשה, נתן הגר"מ בעצמו, מספר שנים אחר כך. וכה מספר לנו בנו: "שנים רבות לאחר מכן, שוב ניסה אבי זצ"ל לקדם הוראה מסויימת בעניני כשרות סת"ם, אלא שהוראתו זו נתקלה בזלזול בשדרות הציבור ומורי ההוראה. נגשתי אליו, ואמרתי לו - אבא, צוחקים עליך בחוץ, מזלזלים בך ובהוראתך זו. אלא שאבי כלל לא נבהל מכך, הזדקף כארי ונתן בי את עיניו, ואלפני לקח נוקב: "דע לך משה" אמר ברצינות, "הליצנות והזלזול - אין סופם להתקיים. יעמדו הם יום או יומיים, וישכחו מלב. מה שיעמוד לנצח נצחים - הם חידושי התורה, ההוראות וההלכות, המה, לנצח יעמדו! ומה חושב אתה, משה, בשנים עברו כשלחמתי על בדיקת הריאה, כלום לא נתקלתי בזלזול וליצנות? אלא כי ידעתי, כי הללו יעברו ויבטלו מן העולם, אך אמיתתה של תורה לנצח תעמוד!"

בירושלים של אז מסתובב לו אברך צעיר בין הקצבים ודורש - מתריע: **ריאות העופות טעונות בדיקה** • התגובות שקיבל לא היו חמות ומעודדות, ואף זה בלשון המעטה • כיום, אין לך ועד כשרות ראוי לשמו שאינו מקפיד על בדיקת הריאה • הפרטים, ההתלבטות וההכרעה, מובאים בזאת לראשונה • **מיוחד**

"כדרכו בקודש", פותח הגר"מ משה כהקדמה להשתלשלות הפולמוס הגדול, "אף כשלמד הלכות טריפות בשולחן ערוך, הקפיד לאחר לימודו ללכת ולראות את הפרטים בעיניו. כך היתה דרכו כשלמד הלכות עירובין, כך היתה דרכו כשלמד הל' מקואות, סת"ם וכך בכל הלכה אחרת שלמד".

"והנה הלכה פסוקה בשולחן ערוך, שריאת בהמה צריכה בדיקה אם אין בה נקב, ודבר זה עלול להטריף את הבהמה כולה. בעוף, לעומת זאת, ההלכה היא כי ריאתו אין צריכה בדיקה, אמנם, אם ישנו נקב ודאי שפוסל הוא את העוף, אך כל עוד לא מצאנו ריעותא או סיבה אחרת לחשוש - הריאה אינה צריכה בדיקה. כך הוא עיקר דינא בשולחן ערוך".

"מבדיקה שערך אבי זצ"ל, עלה, כי עקב צורת הגידול של העופות היום, לפיה כבר בגיל צעיר מאד, שאינו עולה על שבועות ספורים,

העופות מואבסים ומפוטמים ע"מ להביאם למשקל ראוי, ומיד נשלחים הם לשחיטה - קיים חשש סביר ואמיתי לריעותא המחייבת בדיקה. שכן גילם הצעיר של העופות מחד, והאבסתם מאידך - מביאים לכך שבריאותיהם מצויים נקבים המטריפים אותם. וממילא, אף שלעינינו לא נראה נקב, מ"מ מחויבים אנו לבדוק את הריאה עקב החשש הנ"ל. זאת ועוד, מוסיף לנו הגר"מ משה, "בבהמה, הדין הוא כי אם בשר מחפה על הנקב הרי שבכה"ג אין הנקב מטריף. בעופות, טען אבי זצ"ל, היות בשרם דל וכחוש, א"כ אין בשרם ראוי לחפות עליו, ושוב באנו לחשש טריפה".

"כאמור", הוא ממשיך, "בפשטות, טענתו של אבי בדבר בדיקת הריאות היא לכאורה 'נגד' הלכה מפורשת בשולחן ערוך - אם לא שנקבל כמובן את טענתו הנזכרת. שערך בנפשכם איפוא, אברך צעיר שזה עתה למד הלכות טריפות, מסתובב לו בירושלים בין הקצבים ומשמיע את טענתו, בתוקף: ריאות העופות טעונות בדיקה. הקצבים, אשר לא שמעו על הוראה זו מעולם, מה עוד ש'גזירה' זו עלולה היתה להביא לפגיעה בפרנסתם הודות להטרפת העופות - לא קבלו טענה זו, ושלחו אותו מעל פניהם בבושת פנים". [באמרו המוסגר מסביר לנו הגר"מ משה, כי בירושלים של אז טרם התקבלו באופן גורף - כהיום - החלטות ועדי הכשרות והבד"צים, והקצבים עצמם היו 'בעלי הבתים' על השחיטה].

הגר"מ משה ממשיך ומספר על תלואותיו של אביו: "לא מצד הקצבים בלבד נחל אבי יחס זה, אף גדולי פוסקי ההוראה בעת ההיא לא הסכימו לקבל את חידושו המחייב את בדיקת הריאה, בהסתמך על פסק השו"ע הנ"ל".

כאן נזכר הוא בעידוד שקיבל אביו מכיוון אחר: "היה זה הגאון רבי יהודה עדס שליט"א, ראש ישיבת 'קול יעקב' בבית וגן, אשר חשש זה ניקר גם במוחו. משחל לגשש בנושא, הפנהו לאבי זצ"ל אשר משנתו כבר היתה סדורה בענין, והוא מצא לו חבר ושותף לדבר מצוה, להציל את ישראל כשרים ממכשול.

מששמע הגר"י עדס את דבריו של אבי, קם ועשה מעשה לבדוק את הדברים במציאות. הוא פנה לקצב מסויים, וביקש ממנו להתחיל בבדיקת הריאות. הלה נענה כי חושש הוא לפרנסתו עקב הטרירות שעלולים להימצא. הציע לו הגר"י עדס 'עיסקה': הגר"י יקנה 1000 עופות על חשבון, ואת הריאות יעבירו לבדיקה אצל אבי זצ"ל. מה

בבדיקת ריאה של בהמה.

מתורתו

מה שיש להסתפק בנידון זה אם יש לדון בזה לחייבו בחמישים אלף שקלים משום שאמר חמישים סתם כמו הגבאי ואם זה תלוי בהא דבנדרים בעינן שיהיו פיו ולבו שווין וכן יש להסתפק אם יש לחייבו לשלם מחמת גרם הפסד להקדש ולצדקה דמחמת מה שהוא עלה לחמישים לא עלה מי שהוא אחר על המחיר.

והנלע"ד דבלאו הא דבנדרים בעינן פיו ולבו שווין יש לפוטרו בנידון דידן שהרי לא נתקל כלל בלשונו רק אמר חמישים ולא גמר דבריו ומכיון שטוען שכוונתו היה חמישים אלף לירות הרי לפי דבריו היה בזה פיו ולבו שווין ואדרבה אם משמעות דבריו היו על חמישים אלף שקלים נראה דלא היה כאן מקום לפוטרו משום הא דבעינן שיהיו פיו ולבו שווין משום דבכה"ג דלא נתקל רק שבלבו חשב אחרת ממה שאמר לאו כל כמיניה לפוטרו משום זה דזה נחשב דפיו ולבו שווין וכמו שהארכתי בנידון זה בספרי שו"ת קנה בשם (סי') אלא בפשיטות יש לפוטרו משום דפיו ולבו היו שווין לחמישים אלף לירות

כמש"כ בס"ד - וגם משום הפסד הקדש וצדקה נלע"ד דאין לחייבו משום דאין זה בגדר גרמי רק גרמא (ואולי אין לחייבו רק מצד לצאת ידי שמים) אלא דמ"מ אמרתי לו דהמחיר הרגיל של עליה כזו החיוב עליו לשלם דלא גרע זה ממי שקנה איזה חפץ וטעה בהמחיר דאעפ"י שטוען דאם היה יודע את המחיר לא היה קונה מ"מ פשוט הוא שהחיוב עליו לשלם והכי נמי בזה ופשוט הוא - וכן הוריתי לו בס"ד.

הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי מאיר בראנדסדארפרער

יום ג' וירא י"ג חשון תשמ"ו לפ"ק. (תס) נשאלתי על דבר מי שהוא שכיר לעבוד באיזה חנות והיה שם מי שהוא שלא היה מוכר לו שקנה קניה גדולה מחפצים שונים מרובים שעלה לסכום גדול ונתן לו סכום גדול ממעות ישראליות והלך לו ואח"כ כשספר את הכסף מצא ביניהם שטר של מאה דאלאר אמרעיקאית שהיה מונח ביניהם ונתן לו את זה בטעות והוא אינו יודע ומכירו ואינו למי להחזירו ועתה הוא נפשו בשאלתו מה לעשות עם המאה דאלאר ולמי הם שייכים לו או לבעל החנות - והנלע"ד בזה דכיון שנראה מענינו של נתן לו את זה מרצונו אלא שבטעות נשתררב המאה דאלאר בין המעות שנתן לו וא"כ הדבר פשוט שהחיוב מוטל עליו להחזירו לבעליו אלא מכיון שלא ידוע לו מי הם הבעלים א"כ הדין בזה שיהא מונח עד שיבוא אליהו וביני ביני נעשה הוא שומר אבידה עליהם - אלא דמ"מ

נראה שיש לסמוך בזה על הפוסקים דביני ביני יש לו רשות השתמשות עמהם וכשיבוא אליהו ויעיד מי הם בעליהם ישלמם לבעליו - וממילא הדבר פשוט שהזכות של השתמשות בזה להשכיר הוא ולא לבעל החנות כי הוא הוא השומר ועליה ידידה רמיה להחזירו לבעליו לכשיבוא אליהו ואין לו לבעל החנות שום שייכות אליהם - גם בלא"ה נלע"ד פשוט דלו יהא דאין חיוב להחזיר את המעות לבעליו הדבר פשוט דבכה"ג שייך הכסף להשליח ולא להמשלח כמבואר בשו"ע חו"מ סי' קפ"ג סע"ז ובשו"ע הרב הלכות מכירה ומתנה סע"ב ובפתחי חשן פ"א סע"ז -

הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי מאיר בראנדסדארפרער

יום ושנת ה"נ"ל (קכ) נשאלתי אם מותר ללוות שיק ממעות דולאר על מנת שישלם לו דולאר מזומנים כפי אותו הסכום של השיק.

והנלע"ד בזה דכיון שהשיק של הדולאר לא שווה כל כך בשוק כמו מזומנים, אעפ"י שהבנק משלם יותר על השיק מלמזומנים, מ"מ למי שרוצה מזומנים מוכרח הוא ע"כ להחליף את השיק בשוק ולא בבנק נמצא ע"כ שהוא משלם לו יותר ממה שהלווה, ואפילו היכא שהלוה היה צריך אז למעות א"י וקיבל מהבנק לפי חשבון הדולאר יותר מעל מזומנים, מ"מ כיון שהתנה בזה יש בזה לאיסור רבית.

הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי מאיר בראנדסדארפרער

יום ושנת ה"נ"ל (קמ) נשאלתי על דבר אחד ששותה שמן פשתן לרפואה אם צריך לברך על זה או לא. והנלע"ד בזה דלפי מש"כ בשו"ע אור"ח

(סי' ר"ד סי"ח) דכל האוכלין והמשקין שאדם אוכל ושותה לרפואה אם טעמן טוב והחזק נהנה מהם מברך עליהם תחילה וסוף, אבל בלא"ה אינו מברך עליהם ולא כלום, וא"כ לכאורה היה נראה שלא לברך על זה, אמנם ראיתי בשו"ע הרב (שם סע"ד) מובא בכף החיים (שם ס"ק מ"ח) שכתב בשם י"א דאם אמנם טובים ולא רעים לגמרי יש מי שאומר שלעולם מברך עליהם שהכל, וכעין זה כתוב גם בשער הציון (שם אות ל"ז) דאף אם טעמא אינו טוב כל כך כיון שעכ"פ אינם רעים והחזק נהנה מהם משמע ממג"א (ס"ק כ"ד) דמברך יעו"ש, ולפי"ז נראה דשפיר דמי לברך על זה שהכל דלפי הנשמע אין זה מגדר רעים וכש"כ שאינו בגדר רעים לגמרי, ואינו דומה לשמן זית דמבואר בשו"ע (שם סי' ר"ב סע"ד) דאם שתו כמות שהוא אינו מברך עליו כלל משום דאזוקי מזיק ליה, ואף בזה הוי דעת הרמב"ם דמברך על זה שהכל, אלא דלא קיי"ל כן להלכה.

ומ"מ בנידון דידן נראה דכיון שאינו מזיקים כמו שמן זית וגם אינם רעים ולתועלת רפואתו הוא שישתה אותו בעין להדיא בלי שום תערובות מדבר אחר וגם לא ביחד עם דבר אחר, שפיר דמי לברך עליו שהכל.

הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי מאיר בראנדסדארפרער

יום ב' וירא י"ג חשון תשמ"ו לפ"ק. (תנט) נשאלתי על דבר גבאי ביהכ"ס שמכר העליות לתורה ורצה אחד לקנות בסך שלושים וקפץ השני וקנה בחמישים

כדרך הקופצים לקנות העליות בבית הכנסת - אמנם נפלה טענה ביניהם כי הגבאי טען שכוונתו היה על חמישים אלף שקלים ובודאי דהכי מסתבר כדבריו - אמנם הקונה טוען דבדעתו לא היה רק על חמישים אלף לירות דכידוע זה הרבה פחות מחמישים אלף שקלים - ואף כי הדבר תמוה דאין עלה על דעתו על חמישים אלף לירות בו בזמן ששם לירות כבר נשתקע ונשכח כמעט לגמרי מן השוק - אמנם דרשתי וחקרתי על הדבר ונתברר לי כי הוא הקונה הזה אינו מעורב כל כך עם אנשי השוק ועדיין רגיל הוא במטבע הלירות ומסתבר שכדבריו כן הוא כי לא על השקלים היתה כוונתו רק על הלירות - וגם בלא"ה נראה לענ"ד פשוט דמכיון שהוא טוען כך לאו כל כמיניו לטעון נגדו ולהחזיקו לשקר כי המוציא מחבירו עליו הראיה - אמנם

בין המשפתיים

ימי 'בין הזמנים' בעיצומם; יש שכר, הנושא בעול התורה, יוצא לפוש, להחליף כח ולהעלות אבר כנשר • את בית המדרש מחליף דשא ירוק, החופים והימים מלאים בעמלי תורה וצוללי ים התלמוד • במאמר שלפנינו נגלה, כי ימי 'בין הזמנים' אינם פרי המצאת הדורות האחרונים, ומקורות להם מצויים בספרי קהילות ומנהגים קדמונים, לצד ספרי שו"ת והלכה • פרק מתוך הספר "מועדים לשמחה" (חלק שמיני) העתיד לראות אור בקרוב אי"ה •

להם, ואין המנהג ללמוד תוספות בבין הזמנים ובמקומם ילמד להם עשרים וארבע ספרים". עוד הביא בספר מנהגי וורמיישא עמוד ק"פ. שהיה נהוג בישיבות לערוך בחינות דווקא בתוך ה"זמן" אבל לא בבין הזמנים וכה נכתב שם: גם דבר זה מוטל על הרב, דהיינו לאסוף לביתו, ביום ה' אחרי חצות, כל התלמידים נערים הלומדים אצל רבם. והרב חוקר ודורש ותוהא בקנקנו של כל אחד, נערו ונערו ופשטי"ה, ומי שאינו מבין מכה אותו, ולפי צרך השעה עושה לו חרפה, ומשים על ראשו מצנפת השוטים, או צובע לו בפניו צבע שחור, וכה"ג, כדי ליראם. כך הוא מנהג הרב ב'זמן', אבל לא בבין הזמנים'.

לימודי כתיבה בבין הזמנים

עוד מובא בספר מנהגי וורמיישא עמוד קע"ה. ש"בבין הזמנים אחר חצות כל יום יצווה עליהם שיכתבו כל אחד דף אחד מאגרת שלום, וכה"ג, כדי שירגילו לאמן ידיהם לכתוב. וכל דבר תועלת לתלמידים יצווה לעשותם לעצמם, אם יוכלו לעשות, ואם לאו, המלמד יודע להם הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו".

ימי בין הזמנים בניסן ותשרי

על ימי 'בין הזמנים' בחודשים ניסן ותשרי כבר שנינו במסכת ברכות דף ל"ה ע"ב: אמר ליה רבא לרבנן במטותא מייניכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולא שותא. וברש"י שם ביומי ניסן: ימי הקציר, וביומי תשרי דריכת הגתות והבדים.

סיום הזמן בט"ז אב ובט"ז בשבט

בספר יון מצולה להגאון רבי נתן נטע הנובר, מתאר את סדר הלימוד במדינת פולין: בשנות הת' הזמן היה מה שהבחורים והנערים היו מחויבים ללמוד אצל ראש הישיבה בקיץ

ובספר "דברי זכרון" אמשטרדם תס"ה, ח"א, דף ל"א טור א: "ראיתי בישובים הנהגות איזו מלמדים... שמקדשי זמנים הם, ראשי חדשים, ושבתות, וי"ט, וחנוכה, ופורים, ימים שאין אומרים בהם תחנה, וערבי שבתות וי"ט, ותענית צבור, ושלשת ימי אפלה קודם ט' באב... אותן הימים חרות על הלוחות, ואל תקרי"י אלא חרות". הרי לפנינו שהמנהג הקדום היה לקבוע ימי חופשה רק שלושה ימים וקודם תשעה באב בעוד שגם בימי החופשה הללו היו לימודים סדירים "חצי קצבתם" (עכ"פ בקצת קהילות).

מרנן הגר"ע גראדז'נסקי זצ"ל והגר"ש שקאפ זצ"ל בדאצ'ה

סדר הלימוד בבין הזמנים

בנוסף לימי החופשה שבתוך ה"זמן" היה מקובל בימיהם גם חופשת "בין הזמנים". וכה כתב רבי יוזפא שמש במנהגי וורמיישא ח"ב עמוד קע"ה: "ובבין הזמנים ילמד להם הלכה ממסכת בין הזמנים כל יום הלכה אחת, עשרים וארבע, ושאר ספרי אשר נפש התלמידים חשק

בשו"ע יו"ד סימן רמ"ה סעיף י"ב פסק, "לא יבטלו התינוקות כלל חוץ מערב שבת וערב יום טוב בסוף היום". ובט"ז וש"ך שם כתבו שמדברי הרמב"ם נראה שגם ביום טוב מבטלין לימוד התינוקות.

להאמור מדברי השו"ע והרמב"ם, הרי שיש לשלול בהחלטיות כל הנהגת "בין הזמנים" שכן 'לא יבטלו התינוקות כלל חוץ מערב שבת וערב יום טוב'.

אמנם, כפי הנראה עם ירידת הדורות, החלו להשתרש ימי חופשה נוספים כדוגמת ראש חודש וחנוכה, ובהמשך הדורות גם ימי חמשה עשר באב, ט"ו בשבט, ול"ג בעומר ופסח קטן שנקבעו כימי חופשה. ימי החופשה הנוספים הללו קיבלו כפי הנראה אישור בדיעבד בדברי כמה מגדולי הדורות וראה בספר מנהגי וורמיישא עמוד קע"ג-קע"ה.

וראה גם בערוך השולחן יו"ד סי' רמ"ה סעי' י"ב "לא יבטלו התינוקות כלל, חוץ מע"ש ועיו"ט בסוף היום, וגם בר"ח המנהג להניחם בסוף היום, וכן בחנוכה, וכפי המנהג כן יעשו".

שלשת ימי אפילה ואבילה

בספר מנהגים דק"ק וורמיישא מובא מנהג קדום לקבוע שלשת ימי חופשה מלימודים באותם שלשה ימים שקודם תשעה באב וזתו"ד: "ושלשה ימי הגבלה קודם שבועת, ושלשה ימי אבילה קודם ט' באב, לומדים עם הנערים חצי קצבתם. ומ"מ אל יסיח דעתו מהם אפי' באותן הימים להוכיחם ולהדריכם וללמדם לצאת ידי שמים, על זה וכיוצא בזה נאמר, ויראת מאלקיך".

נציין, כי גם המהרש"א בחידושי אגדות עמ"ס שבת דף קי"ט ע"ב מזהיר על כך שגם בימי בין הזמנים יש לשקוד על לימוד התורה וכה הם דבריו: "ביטול תינוקות של בית רבן הוא מצוי בכל קהילה. גם הבחורים מבטלין רוב הימים בבין הזמנים והלכים ברחובות בביטולים וטיוולים".

כ"ק האדמו"ר מסאדיגורא זצ"ל בנופש, הנער משמאל הוא האדמו"ר שליט"א

שיגר במכתב להג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן כמובא לפנינו:

"ב"ה יום י"ג ניסן תרע"א ווארשא.

לכבוד הגאון המפורסם סוע"ה כו' כו' כש"ת מוהר"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן נ"י ויופיע.

אחדשה"ט ושלוש תורתו כל"ס ידוע לכבוד מעלת"ה המבוכה הגדולה הנעשה בין כל ישראל שבמדינת פולין מסכת הפקודה שיצאה מכבוד נציב המדינה להנהיג שבייתה מלמודים ערך שני חדשים וחצי בכל החדדים ונחוצה השתדלות גדולה, וכאשר שמענו כי לכמעלת"ה התודעות והיכרות גדולה עם הדירעקטור של נציב המדינה השר חערלאמאוו ע"כ נבקש לכ"ת להודיעני, מפני נחיצות הדבר, חיש מהר, איך להשתדל ולהתקרב אליו, כי בלי תפוגה בידו חלק גדול בפתרון השאלה הזאת, ואם יש לאל ידו לנסוע הנה ולהתראות עם השר הנ"ל, יודיעני כ"ת הכל באר היטב, המכבדו ומוקירו כערכו ומכרכו בשמחת וכשרות החג והדושה"ת באה"ר ובלו"ח.

שלמה דוד כהנא מו"צ דפה".

בנוסף להג"ר שלמה דוד כהנא התוועדו ביום של ערב פסח תרע"א קבוצת עסקנים חשובים ואף הם פנו להג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן בבקשה דחופה לבוא עוד באמצע חול המועד לעיר הבירה וורשא לטכס עצות להעביר רוע הגזירה וכדלהלן:

"ב"ה אור י"ד ניסן התרע"א, "חברת עזרה" ווארשא.

כבוד הרב הגאון כו' כו' אבד"ק פלונסק נ"י.

נשען על מכתבו של הרה"ג המו"צ ר' שלמה דוד נ"י כהנא, הננו מבקשים בזה, יען שלענין כללי אחד נחוץ מאוד לבקש את כתוה"ר לבוא לפה, ואפשר שלהדבר הזה מוכרח יהי' ביאתו עוד בחוהמ"פ הבע"ל, לא נעלם מאתנו עד כמה הדבר כבד בעדו להטריח עצמו בחוהמ"פ, אמנם אם נשקול את צורך הענין א"א לנו

ובשכר זה תזכו לגמר חתימה טובה מתוך כ"ט, ולשנת גאולה וישועה בביאת משיח צדקינו.

הכו"ח שלהי אלול תשכ"ח.

על הכרוז חתומים חברי "הביד"צ דפה עיר הקודש ירושלים תובב"א", ה"ה הגאונים רבי פנחס עפשטיין - הראב"ד, רבי ישראל יצחק הלוי רייזמן, רבי דוד הלוי יונגרייז

גזירת ה"חופש הגדול" בשנת תרע"א

הגאון רבי צבי יחיאל מיכלזאהן זצ"ל גאב"ד פלונסק בהקדמתו לספרו בית יחזקאל מספר בארוכה אודות "חופשת בין הזמנים" שגזרה ממשלת רוסיה על התת"ם בכל ימי הקיץ חודשיים וחצי. וכך מספר:

בשנת תרע"א, כד הוינא עוד תחת ממשלת רוסיה, רגזו עמודי בתי-אולפנא מקול הגזרה טמאת-השם (יחזקאל כ"ב ה') ורבת המהומה אשר יצאה אז מנציב המדינה "סקלון", גם החדדים של החרדים מוכרחים לשבתות ככל קיץ שני חדשים ומחצה כמו בבתי ספר החצונים, אשר בכח הפקודה הזאת להביא אופל ולא סדרים בבתי מדרשו של שם ועבר ולהפוך הקערה על פיה. והחרדים הנלהבים רחפו עצמותיהם מפחד, לבל תשתכח על ידי זאת התורה מישראל, והבטלה בעשרה שבועות רצופים תביא את צעירי צאן קדשים לידי שעמום ויאבדו דרך. ועוד היא משנה שברון להכרית אוכל מפי המלמדים אשר המחסור הוא מתמיד כמועקה במתניהם, ולכן התאספו כמה פעמים בחברת "עזרה" לטכס עצה ולמצוא תחבולה להעביר את רוע הגזרה בעוד מועד, ולא הצליחו להציל צאן עלות מיד אדונים קשה, ושמי ישראל לבשו קדרות חושך ועלטה.

גם הגאון רבי שלמה דוד כהנא שהיה מרבני וורשא נזעק לבטל גזירה זו וביום בדיקת חמץ,

מר"ח אייר עד ט"ו באב, ובחורף מר"ח חשון עד ט"ו בשבט. ואחר ט"ו בשבט או ט"ו באב, היתה רשות ביד הבחורים או הנערים שילכו ללמוד בכל מקומות שירצו.

הרי שימי "בין הזמנים" התחילו בט"ו באב. אף בוורמיישא, כמו בפולין, היו רגילים היו המלמדים להפסיק יחד עם הישיבה את לימודים הלכה ותוספות בחמשה עשר באב ושבט.

בין הזמנים קודם חודש אלול

בדורות האחרונים הנהיגו הרבה ישיבות במדינות ליטא לקבוע בין הזמנים מיום ערב תשעה באב עד ראש חודש אלול. במשך השנים התפשט מנהג זה בהרבה ישיבות קטנות וגדולות, כאשר בהמשך התפשט המנהג גם בתלמודי התורה.

נציין, כי בשנת תשכ"ח החליטו הבד"ץ של העדה החרדית שבירושלים שיש לפעול לביטול החופש, ובאמצעות כרוז מיוחד שנשלח לכל ראשי ומנהיגי הישיבות נכתב: פניה"ק ירושלים ת"ו. יום כ"ה לחדש אלול שנת תשכ"ח.

למע"כ ראשי ומנהיגי הישיבות ולכל מי שיש בידו למחות. – הי"ו.

בעוה"ר התפשטה מזמן בארצינו הק' "חופש" בישיבות – התחיל בישיבות וגרר אחריו גם ישיבות קטנות ולילדים מגיל 13.

חוץ מביטול תורה שענשו ידוע, הרי הרחוב של היום מלא פריצות.

מי שהולך ברחובות בלי הכרח הרי"ז כמי שהולך בדרך הנהר. (ב"ב נ"ז) ואולי יותר גרוע ממנו. וימי "החופש" הללו גורמים הילוך ובטלה ברחובות ובמקומות רחיצה – אי לנו שכך עלתה בימינו! ובזמן האחרון עוד פשה הנגע גם בהבל תינוקות של בית רבן, ומלמדים מת"ת מקבלים "חופש", (וזהו חוץ מימי החגים ובין הזמנים והימים שבמשך ימות השנה המסתכמים לערך של 6 שבועות) ומושיבים ממלאי מקומות כביכול, וברור כשמש שהתלמידים מאבדים בימי ה"חופש" הרבה תורה וקדושה. (הכוונה על החופש באמצע זמן הלימודים שזוהי פירצה חמורה בגדרי החינוך בארה"ק).

ע"כ הננו פונים בזה בבקשה ואזהרה בימי חשבון הנפש הללו, להתעורר ולראות את גודל האחריות שבדבר, ולהיות מאלו שעליהם נאמר: ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

ועליהם לדעת שכל התוצאות הנגרמים לכל בחור וילד, מימי "החופש" הללו חלים על כל האחראים או על כל מי שבידו למחות.

תקוותינו כי תעשו בכל מאמצים לביטול חופש מסוכן זה מהישיבות והת"ת.

תהיה ביכולתה להאריך הנהגתה על פי העצות השכליות והטובות.

בימים אלו היה מכתב פרישת שלום זה אישור לא רשמי על ביטול הגזירה. וזה תרגום המכתב שנשלח רשמית לראש הקהל דק"ק פלונסק:

"אדון נכבד! איך אנכי לתת לכם תודה עמוקה על פרישתכם בשלומי וברכותיכם הטובות, אשר נגעו בעומק נשמותי, ואנכי מצדי שולח לכם פרישת שלום אמתית, וכאשר מכיר אנכי אתכם לאדם המעלה ופועל תועלת, המביא תמיד, בכל העניינים הנוגעים להיהדות ושאלותיה, תועליות גדולות לרגלי המדות הטובות והשכל הבהיר אשר לכם, מברך אני אתכם להיות בריא אולם לאורך ימים, אשר הקהלה העברית בפלונסק תהיה ביכולתה להאריך הנהגתה על פי העצות השכליות והטובות של מורה הדרך המומחה ויקר הערך שלהם: "כארלאמאוו".

נציין כי ההשתדלות בענין עד קבלת הבשורה הסופית והרשמית נמשכה מספר חודשים ולאחר האישור הסופי של ביטול הגזירה שיגר אחד מחשובי העסקנים בוורשא הרב יואל וועגמייסטר מכתב תודה להג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן:

"ב"ה עש"ק נשא התרע"א ווארשא

כבוד הרב הגאון הגדול כו"אבד"ק פלונסק נ"י לשמחת לבבנו אוכל להודיעהו מישועת ה' אשר גמל אתנו כי הצליח כ"ת בשליחותו שמאת הגינראל גוברנאטור נתן צו אל כל נובערנאטארי המדינה לבלי להנהיג מעתה את הוואקאציע [חופש] בהחרדים, כן נזכה לבשר ולהבשר מישועת ה' לישראל עמו, בתקות ידידו הדוש"ת: יואל וועגמייסטר"

נסיון לקבוע בין הזמנים בימי "ניטל"

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סימן פ"ה הביא על אחרים בקהילות ישראל בחו"ל שבישו לעקור עוד ימי לימודים מתינוקות של בית רבן ולקבוע "בין הזמנים נוסף" בימי הניטל מיום 25 בדצמבר ועד תחילת חודש ינואר למספרם. וכתב על כך הגר"מ פיינשטיין: "פשוט וברור שאין לעשות כן אף שכוונתם הוא שלא לשמוח בחגיהם אלא משום שהאבות הם בטלים ממלאכתם ורוצים ליסע לאיזה מקומות יחד עם בניהם, שעכ"פ הוא מעשה איסור ואין הכוונה מסלקת האיסור. ולא סגי במה שיום כ"ה דעצעמבער שהוא יום החג ממש ילמדו ורק אחר יום ראשון יניחום שעכ"פ עושה זה שיתחשבו ימים אלו שזה אסור. וגם הוא דבר מכוער בעצם לעשות ימי חופשה בימים שחוגגים לעבודה זרה שלהם אשר צררו ומררו קרוב לאלפיים שנה את עם ישראל ועדיין ידם נטויה. ולכן ח"ו מלעשות זה." ע"כ תוכן דברי בעל האגרות משה.

הגר"ד ליבאוויץ זצ"ל בדאצ'ה מוקף בתלמידים

חפץ ה' מצליח בידם

כפי הנראה הרי שבני ישראל הלכו בדרכו של יעקב אבינו וכדי להעביר רוע הגזירה פעלו בדרך של דורון תפילה ומלחמה ולאחר מתן דורון נאה ומכובד ל"חלונות הגבוהים" והמתאימים וכן בתפילה וכן במלחמה בדרכי השתדלות הצליח הגאון בעל שו"ת בית יחזקאל להעביר רוע הגזירה וכה כותב הג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן זצ"ל:

עדי הצליח בידי חפץ ה' ושמעתי הבטחתו העלזה מפורשת יוצאה מפיו, שאף שאין להשיב גזרה מוחלטת אשר המלמדים מרוב ערי המדינה כבר חתמו את ידם להוציאה לפעולות, וחתימת נציב המדינה עליה, בכל זאת אהבתו אותי, ושענותי הצודקות אשר הצעתי לפניו, מקלקלת השורה המזויפת שלו, והוא ידון הפקודה ההיא בגניזה עולמית, והוא שמר מוצא שפתיו ולא אחר לצוות לכל שרי המלך להסיר ידם התקופה מחדרי התורה ולבטל מלכותא דארעא מפני מלכותא דרקיעא, וכל עצמותי תאמרנה תודה לה' שזכני במצוה גדולה כזאת.

בהמשך הביא גם תרגום ממכתבו של השר "כארלאמאוו" מתאריך 22.5.1910 כמובן שבמכתב זה לא מופיע במפורש ביטול הגזירה של החופש הגדול ובעצם המכתב אינו אלא מכתב של "פרישת שלום".

באותו מכתב פרישת שלום שטמונה בו כוונה של תודה על הדורון הנכבד שקיבל כותב השר כארלאמאוו... "תודה עמוקה על ברכותיהם הטובות אשר נגעו בעומק נשמותי".

כפי הנראה היה המדובר ב"ברכת בקשיש" משמעותית שנגעה בעומק נשמתו.

באותו מכתב גם נרמז בצורה בהירה על "פועל תולעתי המביא תמיד בכל העניינים תועליות גדולות... אשר הקהילה העברית

מבלי להטריחהו, וע"כ הננו בבקשתנו שימחול להיות מוכן לעת נבקשהו ע"י טעלעגראמא, סמוך לבנו בטוח בכתוה"ר שימלא מבוקשנו, והננו חותמים ברגשי כבוד ויקר עם ברכת החג כשריתו נועמו טיבו.

ועל כך באו על החתום

יואל וועגמייסטר, אלכסנדר זיסקינד ביאלער, צבי הירש גראהמאן, מנלי רוצענשטראך, אהרן פיבל טראקענהיים, מנחם מענדיל וועגמייסטר, נחום יהודא ליב וויינגארט, אברהם וועגמייסטר."

[נודה מאוד למי מהקוראים שידוע לנו על מעמדם ותפקידם של העסקנים החשובים שחתמו על מכתב זה].

הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזאהן מספר:

והנה הקרה הקב"ה אז לפני בביתי בעיר פלונסק, את הרה"ג מ' משה מיכל חתן ש"ב הרב הגאון מ' אברהם צבי פערלמוטר שליט"א מפה, ובשיחתנו נתגלגל הדבר להגיד לו, שהמשגיח הראשי (דירעקטור) בלשכת נציב המדינה, הידוע בשמו ההולך מסוף המדינה ועד סופה. "כארלאמוב", אשר כל ענייני הממשלה הפנימיים מלבד ענייני הצבא היו מסורים בידו, נגיד ומצוה זה יודע להוקיר אותי וחשוב נכבד ומאד נעלה אנכי בעיניו, וביתו פתוח לפני בכל עת מצוא, וכשמוע הרמ"מ הנ"ל שיחתי זאת שנזרקה אז מפני לפי תומי, התעוררה שמחה עזה בלבו ותאורנה עיניו, באמרו שיש תקוה לבטל הגזרה המרה הזאת, ובשובו לווארשא מהר לגלות מזה אזני פני העיר הגבירים וחרדים בחברת עזרה, והם האיצו בי לדפוק על דלתי המשגיח הראשי הנז', לבקש ולחנן מלפניו להסיר את הרחב אשר נעץ בבתי מדרשנו, ואנכי מהרתי ואל החמצתי המצוה רבת הערך זאת אשר כל בית ישראל נשען עליה, ושפכתי לפניו את מרי שיחי בשטף דמעות רותחות.

כמסמרות נטועים

קוראי 'אסופת' מגיבים, שואלים ועונים

כמסמרות נטועים,
מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה
פרין ורבין (חגיגה ג.ב.)

שואלין ודורשין

ברכה על דבר שנתקן מפני סכנה

לכ' מדור "שואלין ודורשין", בירחון המופלא אסופות, המחבר (בסימן קפ"א סעיף ז) כתב שאין מברכים שום ברכה על מים אחרונים, והטעם, דתקנו מים אחרונים בגלל מלח סדומית והרי אינה מצויה בינינו. ולהטעם שתקנו מים אחרונים משום שהידים מזוהמות הן מן האכילה, וסמכו חז"ל אקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים אלו מים אחרונים, לכאורה היה צריך לברך על הנטילה, אבל עכשיו שאין אנו עושים המצווה כתיקונה שהרי חכמים היו נוהגים למשוך הידים גם בשמן ערב אחר הנטילה, להעביר הזוהמא וכיון שאין אנו עושים המצווה כתיקונה נהגו שלא לברך בכל גוונא. ובתוס' (חולין דף ק"ה ד"ה מים) כותב שעל דברים שתקנום להצלה ומפני הסכנה אין מברכין עליהן. ובסו"ד מביא, שכן אומר רבינו יהודה בפרק במה מדליקין, שאין מברכין בקריאת שמע על המיטה, ברכת אשר קידשנו במצוותיו על קריאת שמע, משום שדברים שנתקנו מפני הסכנה וכדי להציל את האדם מן הסכנה אין מברכין עליהם. ולפי"ז קשה דיוצא שבדבר שנתקן מפני הסכנה אין מברכין עליו, והא מצוות עשיית מעקה שהתורה צוותה ועשית מעקה לגגך (בפרשת כי תצא) והתורה אומרת במפורש הטעם שלא תשים דמים בביתך, פי' שלא יפלו אנשים, והיינו מפני הסכנה, וא"כ למה במצווה זו מצינו שמברכין עליו, כמו שמביא הפתחי תשובה בסוף חושן משפט (סימן תכז סעיף א) שהרמב"ם פסק שמברכים עליו גם אקב"ו על עשיית מעקה, וגם ברכת שהחיינו והא זה נתקן מפני הסכנה?

י. ה. ישיבת מנחת יצחק בני ברק

אמירת פסוקי תורה לפעוטות קודם ברכה"ת

נהגו בעולם לומר עם הפעוטות (ובעיקר בגנים) לפני התפילה פסוקים כמו ראשית חכמה יראה ה' ונדפס בסידור תפילת כל פה ועוד לפני ברכת התורה. וקשה בעיניי כיצד מותר לספות להם איסור בידים לומר דברי תורה לפני ברכת התורה? ואף שיש שמתירים לומר פסוקים שאומרים דרך תפילה כמבואר בסימן ו' במשנ"ב ס"ק יא, הרי כבר מבואר בסימן מו ס"ק כח שהמנהג להחמיר בזה. אבל באמת כאן לכ"ע יש להחמיר בזה שהרי המקור לאמירת פסוקים אלו עם הפעוטות הוא מדברי הגמרא תינוק היודע לדבר חייב אביו ללמדו תורה מאי תורה? תורה ציוונו לנו וכו' וא"כ כיוון שאמירתם היא מדין מצוות ת"ת א"כ אפילו שהוא מסדר התפילה לכאורה חייב בברכת התורה. ושמעתי ממר"ר הגר"נ קופשיץ שליט"א ראה ליסוד זה שדבר שיסודו ממצוות ת"ת אפילו הוא מסדר התפילה חייב בברכת התורה מאמירת הקרבנות שאף שהוא מסדר היום (שמטעם זה מותר לאומרו אפילו בת"ב) מ"מ אסור לאומרו קודם ברכת התורה, מהמבואר בבה"ל בסימן מז סעיף ד ד"ה נשים, שכתב שהטעם שנשים מברכים ברכת התורה כדי שיוכלו לומר פרשת הקרבנות, הרי לנו שאף דבר שהוא מסדר היום כיוון שאינו דרך תחנונים מחויב בברכה"ת וק"ו כאן שכל עיקרו מדין מצוות ת"ת. ולפי"ז יהיה אסור לומר את הפסוקים שאומרים הפעוטות לפני ברכת התורה וכן הורה אחד מגדולה בעלי ההוראה.

חיים קוגל בית שמש

מדוע פוסקת שיזון בתה חמש שנים

למערכת אסופות, מדור "שואלין ודורשין" כתובות ק"א ב', מתני' הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים. וכתב תוי"ט [פ"ב מ"א] חמש שנים, דברו בהווה שכן מקפדת שתהא ניזונת עד שתהא בת שבע שנים, ואין האשה מתקדשת עד אחר זמן יניקה דהיינו כ"ד חדש כמפורש באהע"ז סי' י"ג. ולעיל פירש הר"ב פ"ד מ"ו דקטני קטנים נקראת בת שש שנים ומקפדת עוד על שנה. עכ"ל. נראה שכונתו דקטני קטנים עד סוף שש שנים שמבואר לעיל שאב חייב לזונם, זהו כי אין ביכולתם להשיג מזונות לעצמם, ולכן פוסקת לזון את בתה בשנים אלו, ומוסיפה עוד שנה. ולא זכיתי להבין כיון שלא ביאר טעם לתוספת שנה, א"כ מה הועיל בביאורו שבא ליתן טעם למה חמש שנים. עוד צ"ב למה הווה הוא שתפסוק לזון בתה הקטנה, הרי בעלה הראשון שהוא האב של הבת חייב במזונותיה עד סוף שש. ואם מת, נזונת הבת מנכסיו עד שתבגר או תלקח לגבר. ורק כשמת ולא השאיר נכסים, או כשגירשה וברח משכח"ל שתזדקק בתה למזונות. וצ"ע.

יצחק ליסציץ כולל בית שלום קרית ספר

לאפרושי מאיסורא – כלאים בעצי פרי

"הרחיבי מקום אהליך" (ישעי' נד), הנה המצב כיום שהרבה בני תורה יראי ה' המדקדקים בקלה כבחמורה יש להם גינה פרטית או משותפת הנטועה בעצי פרי לאכילה או לנוי.

והמציאות כיום שרוב העצים מורכבים באופן כזה, שחוטכים עץ צעיר לרוחבו ומרכיבים עליו עץ צעיר אחר, התחתון נקרא "כנה" והעליון "רוכב". זה נעשה ע"י המגדל במשתלות ולאחר תקופה הוא נמכר במשתלה [עירונית] לפרטיים או לגננים. (ואפשר לראות סימן החיבור בתחתית העץ). אחת הסיבות לזה היא כדי שהעץ יהיה חזק יותר. כך שלפעמים שניהם מאותו מין רק מזן חזק יותר ובכנה"ג מותר. אך פעמים הם על מין אחר ואסור, ולפעמים על ספק מינו, או ספק דיני כגון לימון על חושחש דהוי ספק מינו, ולפעמים חלקם מורכבים על מינו וחלקם על אינו מינו דהיינו שיש לנו ספק מה עשו במשתלה מסוימת בעונה מסוימת. ועי' בט"ז ס' צח סק"ו שספק כזה אינו בגדר ספק כלל.

ומבירור שערךנו עולה, שכיום שאין פיקוח במשתלות [רק החקלאים יודעים בענין זה אבל לא משתלות העירוניות שהגננים והפרטיים קונים משם]. והמצב כיום שרוב עצי אגס ושקד מורכבים על אינם מינם, וכן תפוז ולימון סיני מורכבים על ספק מינם. אכן, זית תאנה גפן ותפוח מורכבים על מינם בלבד או לא מורכבים כלל.

וכתב השר"ע בס' רצה ב"ד סעי' ז שאסור להרכיב ואסור לקיים המורכב. ונמצא שעל חלק מן העצים יש חובת עקירה, וכתב בערוך השולחן שם שיש כתבו שעובר איסור דאורייתא בכל יום. ועי' בדרך אמונה (כלאים פ"א סע"ק כז בסופו), שהקונה שתיל מורכב ונוטעו אפי' בגוש עפרו שלם הוי מרכיב מדאורייתא.

ועי' בפתחי תשובה בשם החת"ס י"ד ס' רפח שמחפש כף זכות למה קונים מעכ"ם בלי בדיקה, וכן בערוך השולחן רצה סע"ק טז יז יח. יה"ר שנוכח לינצל מאיסורים ולזכות לארץ חיתה... וזית שמן ודבש

אהרן בראנד ירושלים

בענין מוחק על מנת לכתוב במקומו

כידוע כדי להתחייב על מלאכת סותר בשבת צריך שיהא "סותר על מנת לבנות" וכמו"כ במלאכת מוחק צריך שיהא "מוחק על מנת לכתוב", ואי לאו הכי פטור דהוי מקלקל ללא שום תיקון. ומחדש ר' יוסי (שבת דף ל"א ע"ב) דהא דחייב בסותר על מנת לבנות היינו דוקא אם זה "סותר על מנת לבנות במקומו" משא"כ אם זה "סותר על מנת לבנות שלא במקומו" פטור. ואיכא תנאים דפליגי וסבירי דבכל גוונא חייב כיון דזה על מנת לבנות ואפי' שלא במקומו. ולהלכה פסק הרמב"ם (פ"א ה"ח) דבעינן סותר על מנת לבנות במקומו (וכר' יוסי), וכתב הביאור הלכה (סי' ש"מ סוד"ה במשקין) דמהאי טעמא כתב נמי הרמב"ם (שם) דבעינן "מוחק על מנת לכתוב במקומו", עיי"ש.

וצ"ע דבשלמא בסותר שייך לחלוק על ר' יוסף ולומר דגם אם זה "על מנת לבנות שלא במקומו" נמי חייב כיון דסוף סוף הוי תיקון בסתירתו שנוטל הלבנים שסותר ובונה עמהם במקום אחר, אבל במוחק אם זה "על מנת לכתוב שלא במקומו" א"כ לא תיקן כלום במחיקתו כיון שהכתובה הוא במקום אחר, וא"כ לכאור' כ"ע מודים דבעינן "מוחק על מנת לכתוב במקומו", ואמאי תלה הביאור"ל נידון מוחק בנידון סותר, וצ"ע.

מ. בהר"ן

כוונה בזכירת יציאת מצרים

מנקרת בי שאלה הלכתית בתקופה האחרונה ושאלתי לגדולי תורה ולא זכיתי למענה, ואולי כדאי לפרסם אותה בבמתכם הנכבדה. נחלקו הפוסקים אם מצות "זכירת יציאת מצרים" חובה להזכיר בפה או שיוצאים ידי-חובה גם בהרהור, (עיין סיכום דבריהם במשנה-ברורה סימן ס"ז ס"ק ג' שמביא מפמ"ג שנסתפק, ומשא"ג א שברי לו שיוצאים בהרהור). והנה לדעות שיוצאים בהרהור ברור שהמצוה היא "לזכור" במחשבתו את יציאת מצרים, כי אם היתה המצוה "להזכיר" הרי הרהור לאו כדיבור דמי (עיין סימן ס"ב סעיף ד' בביה"ל ד"ה יצא שמכריע כן). ועל כרחק שהמצוה לזכור בראשו. ואם כן לאידך גיסא יצא מזה חומרא, שאף אם הזכיר בדיבור, אם לא כיון פירוש המילות, לא זכר את יציאת מצרים, ולא יצא ידי חובתו.

(והנה גם לדעות שיוצאים בדיבור היה אפשר שכיון שזו מצות זכירה חייבים לכון, אבל לדעות שיוצאים בהרהור לכאורה מוכרח כן). וא"כ צ"ע על מה ששגור בפי כל ואף בספרי הפוסקים שהכונה מעכבת רק ב"שמע ישראל" ברכת אבות ו"פותח את ידך". ולכאורה צריך לצרף לזה גם את פסוק "אנכי ה' אשר הוצאתי" גו', והרבה אנשים לכאורה נכשלים בזה מחוסר ידיעה. וצ"ע.

ישראל גולדווסר בני ברק

מערכת 'אסופות' יוצאת בקריאה של חיבה לקוראי ומעייני הגליון הנכבדים:

כל אשר תחת ידו הערה, הארה, תמימה או ידיעה אשר יש בה בכדי לענין את הקוראים, נא ונא יואיל לשולחה למערכת 'אסופות', לתועלת הקוראים ולהגדיל תורה ולהאדיר, וכפי שכבר דרשו בגמ' (חגיגה ג,ב) כמסמרות נטועים, מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פריין ורביין. (משיקולי חוסר מקום, נבקש את קוראינו הנכבדים שלא לשגר תגובות העולות על 250 מילים).

ניתן לשלוח לפקס: 02-5605830 או לתד. 64461 ירושלים.

משיבין ועונין

בדין מ"ע שהז"ג קודם מ"ת, ובדין לצאת יד"ש

בזוה"י שלהי תמוז תשס"ט

לכב' מערכת "אסופות"

קובצכם הנפלא מרהיב בגווניו וגדוש בתוכנו, י"ה שתזכו להרבות פעלים לתורה.

ברצוני להעיר על הערות שנדפסו במדור "שואלין ודורשין"

(א) הרב י. גולד שליט"א העיר על מה שייסד מן הגר"ש אלישיב שליט"א דמצוה שנצטוו בה קודם מתן תורה אין בה פטור מ"ע שהזמ"ג כיון דקודם מ"ת לא היה פטור זה ואח"כ כבר לא נפטרו ממה שהיו חייבות, מב' מקומות, א' ממצות שבת דנצטוו במרה ואעפ"כ בעי קרא בברכות כ' ב' לחייב נשים בקידוש היום. ב' מקושיית תו' קדושין כ"ט א' גבי מילה דה"ל מ"ע שהזמ"ג. והנה מההיא דקידוש י"ל דאף שנצטוו במרה על השבת מ"מ על קידוש לא נצטוו על איסור מלאכה, וא"כ לגבי חובת קידוש בנשים שפיר בעי' קרא לחייבם דהא לא נצטוו בזה מעולם.

ומהאי דמילה, באמת לאו קושיא היא דדברי מרן שליט"א באו לבאר שיטת ספר החינוך (מצוה כ"א) דנשים חייבות בסיפור יצי"מ, ואין להקשות מדברי תו' על שי' החינוך. אך י"ל עוד עפ"ד הגר"ח הידוע בפ"א ממילה ה"י דתרי פרשיות איכא במצות מילה, מילה שנאמרה לאברהם אבינו בפר' לך לך, ומילה שנאמרה אחר מ"ת בפר' תזריע, וכן האריך מרן הגר"ש"א שליט"א בקובץ תשובות ח"ג סעי'ב יעו"ש, והנה בתלמוד דידן (קדושין כ"ט א') יליף דאב מצווה על מילת בנו מקרא דוימל אברהם את יצחק בנו, אכן בירו' שם ה"ד יליף ליה מקרא דפר' תזריע וביום השמיני ימול בשר ערלתו דע"כ קאי אאב [ועי' חש"ל שם מ"ש"כ בפלוגתת הבבלי והירוש'], ולפי' הירו' י"ל דהז"נ דבפרשת מילה של קודם מ"ת לא נצטוו על מילת בנו, ולפי' מיושב דמה"ט הקשו תו' אמאי בעי קרא למעט אשה ממילת בנה תיפ"ל דהוי מ"ע שהזמ"ג, גם אי נימא דס"ל כהחינוך דכל שנצטוו כבר קודם מ"ת תו' לא פקע חיוביהו.

(ב) הרב א. פרץ שליט"א העמיד פלוגתת המאירי ב"ק נ"ו ב' ורש"י גיטין נ"ג א' אי לצאת יד"ש הוי רק כפרה או בגדר חיוב ורק שאין ב"ד מוציאין, ושי' רש"י דהוי רק כפרה. ויש להעיר מדברי רש"י המפורסמים בב"מ צ"א א' ד"ה רבא שכי' דהיכא דאיכא חיוב לצ"ש אי תפס לא מפקינן מיניה, הרי מבואר להדיא דהוי חיוב ורק שהב"ד אין מוציאין.

ביקרא דאורייתא, אלעזר זכריש

עבודה שבלב

דרשו חז"ל, 'ולעבדו בכל לבבכם' – עבודה שבלב זוהי תפילה. היינו, כי תפילה, לבד מהיותה 'מצוה', אף ל'עבודה' תיחשב. יום יום, שלוש פעמים, עובדים אנו את אבינו שבשמים, ומוטל עלינו להשתלם בעבודה זו, לידע ערכה טל תפילה, להבין עומקה ופירושי מילותיה.

במסגרת המדור המוקדש לעט קוראי 'אסופות', תיוחד פינת 'עבודה שבלב' להרגשים מוסריים טל הקוראים, טאלות ותשובות, פירושים וביאורים בעניני תפילה.

לעסוק בדברי תורה

עיין תענית י' ב' שמה שאמר יוסף לאחיו אל "תתעסקו" בדבר הלכה בדרך, אין כונתו שגם לא למיגרס, אלא רק במילתא דמיעבי ליה "לעיוני". מבואר שוצונו "לעסוק" בד"ת, היינו לעיוני, ולא למיגרס בלבד.

שתרגלנו בתורתך

אפשר לפרש ע"פ הגמ' בתענית ל' א' דלת"ק בת"ב שאסור לקרות ולשנות, אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות. פרש"י דכיון דלא ידע אית ליה צערא. ומבקשים כאן שבעסקנו בתורה תהיה אצלנו באופן של רגיל, שמשמחת, שעי"ז נדבקים בתורה, משא"כ אם לומדים באופן של אינו רגיל, דאיכא צערא, ח"י חסר מהמשיכה לתורה. ובאופן אחר יל"פ נהיה קרובים לתורה, כדפי' ר"ח ורבינו גרשום בבכורות י"א א' רגיל הכא ורגיל הכא, כלומר קרוב לזה וקרוב לזה. ואולי זה וכהפי' הא'.

חמלה גדולה ויתירה (אהבה רבה)

עיין שבת נ"א א' נטירותא יתירתא, שלשון "יתירתא" מתפרש עודף על הנצרך. כלשון "מוֹתָרוֹת". ועד"ז יל"פ כאן, חמלה גדולה ועודפת על מה שהיינו חושבים שראוי לנו.

למען שמו באהבה

אולי יל"פ עפ"ד איתא בילקוט (תהלים תת"נ) בחור"ל הוא עושה בשביל שמו, ובא" הוא עושה בשביל עמו ונחלתו. ע"כ. דהקב"ה מביא גואל לבני בניהם, בחור"ל למען שמו, וגואל באהבתו את עמו ונחלתו.

יצחק ליסיצין, כולל בית שלום, קריית ספר

שובו בני אדם

בפסוקי דזמרה בשבת אומרים את הפסוק "תשוב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם", וצ"ע דפתח בלשון יחיד "אנוש" וסיים בלשון רבים "בני אדם". ונראה דכוונת הפסוק דכשהקב"ה ח"ו מעניש אדם עד דכא – עד דכדוכה של נפש, הרי זה מחייב אף בני אדם אחרים לקחת מוסר ולחזור בתשובה, דלא רק החולה בעצמו צריך לשוב עי"ז אלא אף כל הראים והסובבים. וביותר דאף כשהקב"ה מעניש הנכרים שהם בבחינת "אנוש" הרי"ז כדי שבני ישראל שהם בבחינת "בני אדם" [אתם קרויין אדם] ילמדו מוסר וישובו ממעשיהם. והשי"ת יזכינו לשוב בתשובה שלימה אבל לא עי"י יסורים וחלאים ח"ו.

מ. בה"ר

לכבוד מערכת הקובץ הנכבד "אסופות"!

ראיתי את הגליון הראשון, קראתי למדתי והחכמתי. רציתי להוסיף איזו הערה, ואם יישר בעיניכם ותוכלו להדפיסה.

במדור של ביאור תפילה ראיתי חכם אחד שכתב לבאר הטעם שברכת "אתה-חונן" פותחת ב"אתה" להדגיש שחכמתנו מגיעה מהשי"ת, ורציתי להוסיף בזה דברים.

הנה צריך ביאור הנוסח שפתחו ב"אדם" וממשיכים ב"אנוש". וכן הא דקבעו לשון של"אדם" חנן "דעת", ול"אנוש" חנן "בינה". כמו"כ הקשו הראשונים למה זו הברכה היחידה מברכות הבקשה שפותחת בשבח.

ואפשר לבאר שכל דבר שמבקשים כרפואה גאולה וכדו' ברור שהוא מגיע מהשי"ת, אבל על דעת ובינה היה מקום לטעות שכביכול הם מגיעים מכוחנו. שהרי השי"ת אסר על "אדם" לאכול מ"עץ הדעת" והוא כביכול לקח את הדעת לעצמו, ועל זה אנו מדגישים "אתה חונן לאדם דעת".

וכמו"כ בינה שפירושה הבנת דבר מתוך דבר. ומפורסמים דברי הרמב"ם בפ"א מהלכות ע"ז שמשחבת אנוש ודורו היתה שאם המלך רוצה שיכבדוהו רוצה כנראה שיכבדו גם את משרתיו, ומזה הגיעו לעבודה-זרה. והנה מחשבה זאת היא "בינה" הבנת דבר מתוך דבר – פסולה, ועלה אנו מדגישים שגם את בינה זאת אתה הוא ה"מלמד לאנוש בינה" ואנו יודעים שכל העולם כולו הוא טוב, ואף הנראה כרע הכל מהשי"ת, ועל כן חנו מאתך חכמה בינה ודעת.

ישראל גולדווסר, בני ברק

לכבוד הקובץ הנפלא והבהיר "אסופות"

בגליון א' (עמוד 35) העיר הרה"ג רבי מרדכי אפשטיין שליט"א, מדוע בברכת אתה חונן לאדם דעת, פותחין ב"אתה" ומ"ש משאר הברכות המתחילים מיד בבקשה רפאנו, סלח לנו וכו'. ויעו"ש תירוצו הנחמד.

ולענ"ד י"ל בס"ד בדרך דרוש, ע"פ מש"כ בשו"ע או"ח (סימן רס"ח סעיף ג') אם היה סבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול, ומיד כשאמר תיבת "אתה" נזכר, קודם שאמר "חונן", הוה ליה התחילה בשל חול, וגומר אותה ברכה, אבל אם היה יודע שהוא שבת, ושלא בכוונה התחיל תיבת "אתה", אפילו אם הוא בתפלת שחרית שאינה פותחת ב"אתה", אינו גומר ברכת "אתה חונן", דחשבינן ליה כטעה בתפלת שבת בין זו לזו. הגה, דהרי יכול לומר "אתה קדשת", או "אתה אחד". ע"כ.

ומעתה י"ל שאם היו מתחילים הברכה, חנו מאתך וכו', נמצא שתמיד אם טעה והתחיל בשבת "חנונו", צריך לסיים הברכה, לכן תיקנו להתחיל בשבח – "אתה חונן" וכו', שאם יטעה בשבת ויתחיל שלא בכוונה "אתה", יודע שהוא שבת, לא יצטרך לסיים הברכה, וינצל מברכה שדומה לבטלה. ודו"ק. ואתי שפיר.

ועוד תירוצים על קושיא זו. יעניין בספר "דעת נוטה" (עמוד שט"ו, סימן קפ"ז) מה שתיירץ בזה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ועע"ש בהערה מה שהביא לתרץ מס' "עבודה שבלב". ע"ש. וע"ע בקובץ "המאזניים" (גליון כ"ג עמוד נ"ז) מה שתיירץ בזה הגר"י שמואל זנוויל מרדכי זווארץ שליט"א ע"ש.

ברכת כהנים

גמליאל הכהן רבינוביץ, מח"ס גם אני אודך", בני ברק

סדרת הספרים "שלמי יהונתן" על שו"ע הלכות שבת מאת הרה"ג ר' יהונתן בן צור שליט"א

שימוש בטלפון סלולרי בשבת קודש כשעון מעורר

טלטול, ואע"פ שאין לו צורך במקום שגוף המכשיר מונח, יש לדמותו למש"כ הגרמ"פ שמותר לטלטל מאוורר שעושה רוח על מקומו, שכיון שכח המאוורר מקלקל המקום אע"פ שגוף המכשיר לא מפריע הרי זה כחציו של הכלי וגם שרי לטלטל הכלי, וכן יש לדמות קצת למש"כ במ"ב סימן ש"א סק"ג להתיר לטלטל מת לצורך כהנים שכיון שהחדר נאסר על הכהנים מכח טומאת המת חשיב כצורך מקומו אע"פ שאין צריכים את עצם המקום שהמת מונח עליו, ואע"פ שיש קצת לחלק בין הנידונים נטיית הדעת לדמות ולהתיר, ובפרט לפי מש"כ הגר"א ביו"ד סימן רס"ו שגדר היתר דגופו ומקומו לפי שהוא טלטול לצורך שבת ובזה חשיב טלטול לצורך שבת.

9. אמנם אם יש אופן לכסות את המכשיר בשמיכה או חפץ של היתר שבוזבז לא ישמע קולו ולא יעיר את בני הבית אין היתר לטלטלו שכן פסק במ"ב סק"ג שאין היתר דגופו ומקומו במקום שאפשר בדרך אחרת, וכיון שיכול לכסותו שלא ישמע קולו אין היתר לטלטלו, ואע"פ שהתיר היקל בזה מ"מ דעת רבינו המ"ב לאסור.

10. ובאמת שיש מקום לדון לשיטת המ"ב שכל שיש לו כלי היתר אין לו להשתמש בכלי איסור לצורך גופו, א"כ יתכן שצריך לדאוג לדבר מערב שבת שלא להשתמש במכשיר זה אם יש אופן להשתמש בשעון מעורר, אך מסתבר מאוד שאין חובה מע"ש לדאוג לכך, וכבר הבאנו כעין זה בשלמ"י משמיה דהגר"ש"א שליט"א גבי טלטול מהצד שאם יכול למנוע מע"ש עדיף, אך לגבי גופו ומקומו יש סברא יותר להקל, ובפרט שלשיטת הת"ש אין צריך להעדיף כלי היתר על כלי איסור, מסתבר שאין לחוש לזה מע"ש, אולי מהיות טוב אם יש בידו שעון מעורר רגיל יש בזה כבוד לשבת למנוע משמוש בכלי איסור ולהשתמש בכלי היתר.

11. יש שכתבו שאע"פ שאין המכשיר בגדר חסרון כיס, אכתי יש בדבר זילותא לשבתא לטלטלו ואפילו לצורך גופו ומקומו. ברם סברתם תמוה מאוד, שהרי בכל כלי שמלאכתו לאיסור היתר לטלטל לצורך גופו ומקומו ולא חששו לזילותא דשבתא, ובצורך גופו הדבר חמור יותר שהרי ממש משתמש בכלי בידים וכגון קורנס לפצוע בו אגוזים ולא חששו לזילותא דשבתא כלל, לפיכך אין לנו לחדש איסורים מעצמנו בדברים שמוכח בחז"ל להיתר.

12. ועל"פ ראוי לעורר כי בין בשעון מעורר רגיל ובין בסלולרי, לא יניחו סמוך למיטתו, מפני שמצוי הדבר שמיד שמתעורר מכבה את השעון ועד שיזכור ששבת היום כבר עבר ח"ו איסור בכיבוי. לפיכך ראוי להניחו במקום גבוה או מרוחק שעד שיגיע אליו יתעורר ויזכור ששבת היום.

אם הצליל שבסלולרי הוא כמו צלילים של שעון מעורר יש להתיר ואין צד איסור, וכל הנידון בצלילים הניכרים שהם של סלולרי.

4. ומ"מ מאחר וכפי שנתברר הדבר נפוץ מאוד בימינו יש לצדד להקל, ועל"פ מסתבר שבשנים הקרובות יתעצם השמוש בזה כשעון מעורר ואז יוסר כל סרך של איסור וחשש של איסור הנ"ל.

5. לפי מה שיש לצדד שאין איסור במה שמשיע קול בשבת, יש לדון באופנים שונים של טלטול הסלולרי בשבת. וזה פשוט שאם הוא מכשיר יקר ובעל המכשיר מקפיד עליו דינו כמקוצה "מחמת חסרון כיס" אשר אין בו היתר לטלטל בשבת לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו, וכמבואר בשו"ע סימן ש"ח ס"א ובשלמ"י שם סק"ג. [וכל שמסכים לילדים לשחק בזה ודאי הוא בחינה שאינו מקפיד בדבר, ואם מקפיד מלינתו לילדים עדיין אינו הכרח שמקפיד כי פעמים חושש לתת שהרי הילד כספק מזיק, אך יש לבחון זאת משאר הנהגותיו עם המכשיר ושמירתו, והדברים ידועים] ואפילו במכשיר יקר אם הוא יודע בעצמו שלא מקפיד לא חשיב מוקצה דחסרון כיס שהקפדה תלויה בכל אחד ואחד וכמבואר במ"ב סק"ו, ודינו ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו "לצורך גופו ומקומו". ואע"פ שנחלקו הפוסקים אם כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שמושי היתר אם מותר לטלטלו לצורך מקומו או דינו כמקוצה גמור, ונתבאר באורך בשלמ"י סי' ש"ח סק"ב, מ"מ עד כמה שמותר להשתמש בו כשעון מעורר הרי יש בו שמשית היתר ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו.

6. אולם יש לדעת שבשעה שהמכשיר דלוק פעמים רבות יש על המסך החיצוני סימונים של איזורי קליטה אשר בטלטול המכשיר משתנים לפי איזורי הקליטה שיש בתים רבים שבחדרים שונים יש שינוי בכח הקליטה ובאופנים אלו יש בזה פסיק רישא של כתוב ומוחק, ואע"פ שמסתבר שיש בזה רק איסורי דרבנן מ"מ לכתחילה יש להזהר גם בפס"ד דלא ניחא ליה באיסור דרבנן, ולכן כל הנידון באופן שהמכשיר כבוי, ומ"מ כידוע ששעון המעורר יכול לפעול גם בהיות המכשיר כבוי.

7. באופן הנ"ל שהמכשיר כבוי ואינו מקפיד עליו שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו "לצורך גופו", ואם צריך להביאו ממקום מסויים לחדר השינה כדי שיעצצל ויעירנו למחר מותר להביא ככל טלטול לצורך גופו, ואע"פ שהשמוש בפועל יהיה רק למחר, מ"מ נקטינן שמותר לטלטל לצורך גופו אם יוצרך לו השבת אע"פ שאין השמוש עתה ממש, ונתבאר בשלמ"י סימן שח סק"ג עפ"י דברי התה"ד.

8. ובשעת בוקר שמצמצל המכשיר ורוצה לטלטלו כדי שלא יפריע לבני הבית בשנתם, יש להתיר משום שנחשב "צורך מקומו" שכיון שהמכשיר גורם קלקול באותו חדר יש להתיר

לאחרונה נהגו רבים, להשתמש בטלפון הסלולרי כשעון מעורר, ונשאלה השאלה האם בשבת יש היתר בדבר, כהקדמה לשאלה זו יש לדעת שבדאי אין צד ואופן להתיר כל לחיצה שהיא על כפתורי המכשיר בשבת, וכל הנידון אם מותר לעורכו מע"ש שיעצצל בשבת, וכן אם יש בו היתר "טלטול" בשבת. וכמובן נקדים ונאמר, כי הדברים נכתבו רק בכדי לעורר את לב המעיין בעיקרי הנידונים הקיימים בשאלה זו, ולענין מעשה יש לשאול בזה לגדולי ההוראה שליט"א לדעת המעשה אשר יעשון.

1. באופן שכיון השעון מע"ש שיעורר בשבת, יש לדון מהא דפסק בשו"ע סימן רנ"ב סעיף ה' שמותר ליתן חטים לרחיים של מים מע"ש אע"פ שהם טוחנות בשבת, והרמ"א נקט להחמיר כמ"ד א"א בגמ' שיש לאסור "מפני שמשמעת קול", ומבואר ברמ"א שיש לאסור כל אופן של השמעת קול מלאכה בשבת, ובטעם הדבר נח' הראשונים אם משום "זילותא דשבתא" או משום "חשדא" שיאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת ונתבאר בס"ד בשלמי יהונתן סימן רנ"ב סק"ו. ובאגור פסק להתיר בשעון שמשיע קול להודיע השעות ומוכח מלשונו וכ"כ במ"ב סק"ב שלא יחשדוהו שערך אותו בשבת לפי שהכל יודעים שדרך לעורכו מבעוד יום, ומשמע שלעיקר ההלכה הטעם משום חשדא ולא משום "זילותא דשבתא". ומטעם זה נהגו לכוון שעון מעורר מע"ש אע"פ שמשמיע קול בשבת, והדבר נובע מכח שהמנהג לעורכו מע"ש ונסתלק החשד. ובשלמ"י הבאנו שזה טעם ההיתר בהפעלת מזגנים ע"י שעון שבת שנתפשט המנהג לעורכו ע"י שעון שבת והכל יודעים ולא חושדים. ולפ"ז יש לדון שכהיום נתפשט המנהג להשתמש בסלולרי כשעון מעורר ואף אם ישמע קולו בשבת יאמרו שערכו אותו מע"ש לשמוש של שעון מעורר ולא לשמוש של התקשורת.

2. ואף אם ננקוט שעדיין לא נפוץ כ"כ השמוש בסלולרי כשעון מעורר, מ"מ יש צד להתיר בזה שהרי על בעל המכשיר אין חשדא שביחס לשמוש של שעון מעורר ודאי המנהג לעורר השעון מערב שבת ולא יגרע מכל שעון מעורר, וביחס לחשדא שמתקשרים אליו במכשיר הרי אין החשדא עליו אלא על זה שמתקשר והוא אינו ידוע לנו ולא שייך לאסור משום חשדא על פלוני הנעלם שאינו ידוע מי הוא, ונתבאר בשלמ"י סימן רנ"ב סק"ד [ואין לחדש חשדא שבעל המכשיר יענה לשיחה שכל החשד על מה שעבר ולא על העתיד וז"פ].

3. ועדיין יש להסתפק ולאסור שיש לחשוש לסוברים שיש איסור משום "זילותא דשבתא" שנעשית כאן מלאכה בשבת, וכפי שהעתיק במ"ב סקמ"ח, ובשלמ"י שם נתבאר אם יש סתירה במ"ב, ולפי חשש זה לא איכפת לן שלא נודע מי הישראלי שמתקשר [ודוחק לתלות שגוי מתקשר ולכן אין זילותא דשבתא]. וגם אם נחשוש לכך

המסכם ומקבץ את כל כללי המלאכה ופרטיה בשפה ברורה.

לכך זה נלוו עוד שלושה סימנים בשו"ע (שכ"ב-שכ"ד), העוסקים בגזירות שונות דרבנן כנולד, פירות הנושרים, הכנה דרבה, גורל בשבת וכי"ב. ובדיני מדידה, דיני מקח בשבת, מיחזי כמקח, עובדין דחול, הדחת כלים, טבילת כלים ונתינת מתנה בשבת. ובדיני האכלת בהמות ושאר בע"ח בשבת.

שו"ע סימנים שכ"ו - של"ה: דיני רחיצה וסיכה בשבת נתבארו בארוכה, ולאחריהם דיני רפואה ופקוח נפש בשבת אשר נפרסו באריכות בשו"ע בסי' שכ"ח. מאות ענינים מרובים בכרך עב כרס זה נקבעו על סדר השו"ע, ונמשכו לסימן שכ"ט העוסק בכללי פקוח נפש באופנים רבים ושונים. המלאכה בכרך זה השלימה את עצמה בסי' ד בעריכת דיני יולדת ודין מילה בשבת. ונחתמה בנושאים הקרובים לעניני פקוח נפש, ובעיקר בסי' של"ד-של"ה, בהם נתבארו דיני דליקה וחבית שנשברה בשבת והמסתעף.

שו"ע סימנים של"ו - של"ט: בכרך זה נתבאר, מלאכת קוצר וזורע על סדר סעיפי השו"ע כולל גזירות דרבנן המסתעפות ממלאכות אלו, לצד אופני זורע המתחדשים בימינו אנו. כמו דיני החורש בשבת. כך ששלושת המלאכות הקרובות זו לזו נתקבצו למשכן אחד. בהמשך נתבאר, על סדר השו"ע, ענינים הכוללים בתוכם גזירות דרבנן חשובים, ובעיקר איסורי השמעת קול ונגינה בשבת, איסורי טיפוח וריקוד נתבארו לפרטיהם, ואף נקבע בסופן קונטרס הנקרא "מזמור ביום השבת" הכולל בתוכו את מסקנות ההלכה בדיני השמעת קול וריקוד בשבת.

שו"ע סימנים ש"מ - שד"מ: כרך זה המאסף לכל המחנות חותם את דיני מלאכות שבת, תחילתו במלאכת גוזז, ואחריו נסמכו מלאכת כותב ומוחק (כאשר בקונטרס מיוחד נבחנו ובאו אופני המחיקה המתחדשים בימינו), מלאכות תופר וקורע (גם כאן תוך שימת לב לנידונים המצויים בימינו באופני פתיחת אריזות מזון שונות), מלאכות משרטט ומחתך, הקרובות למלאכות הללו ובהם נידונים נפלאים הנוגעים למעשה. וסופו במלאכת מעמר כך שנתבררו בסי' ד שמונה ממלאכות שבת בכרך זה.

זאת ועוד, כרך זה מדבר גם אודות נושאים נוספים כדיני נדרים בשבת, דיני בין השמשות, וביותר בדיני קטן בשבת ובכל התורה כולה. בסיום כרך זה נקבע קונטרס מיוחד בדיני "שביית בנו", וכן קונטרס פסקי הלכות של "הקטן באיסורים" הכולל דיני קטן בשבת ובכל דיני התורה. חתימתו של הכרך בסימן שד"מ החותם את שערי הלכות שבת בדיני הולך במדבר שאף כאן זוכים לראות את נועם ותפארת הלכות השבת.

זכות גדולה למוציאים לאור של סדרת הספרים הנפלאה שנדבה רוחם כמות מסויימת של סדרת הספרים לחלוקה לבתי המדרש בפחות ממחיר הקרן להרבות את גבולות השבת והלכותיה, [פרטים 0504128415]. אין לנו אלא לברך שוב את הרב המחבר שליט"א שיזכה לברך על המוגמר להוציא לאור עולם את שאר החלקים בשו"ע הלכות שבת לתפארת שבת מלכתא ולכבוד של תורה א"ס.

דיני סתירה ובנין בכלים הנוגעים בכל דיני אריזות מזון ופתיחת בקבוקים בשבת, ונידונים המסתעפים.

חידוש מיוחד בכרך זה הוא "קובץ שו"ע הלכות מכה בפטיש" ובו נקבצו סעיפי השו"ע המפוזרים העוסקים בדיני מכה בפטיש ועליהם חונה ביאורי השלמי יהונתן, קיבוץ ענינים אלו מהוה תועלת עצומה בריכוז המלאכה אל מקום אחד.

שו"ע סימנים שט"ז - ש"ז: כרך זה עוסק בדיני מלאכת צד ושוחט כולל דיני חובל הערוכים בשו"ע סימן שט"ז, כמו כן דיני מלאכת קושר הערוכים בשו"ע סימן ש"ז. חידוש נוסף בכרך זה שנוספו בו קונטרסים לבאר את המלאכות הסמוכות למלאכת צדה השייכות לסידורא דעור, קונטרס על מלאכת מפשט, מעמד, וממחק, הכולל בתוכו גם דיני ממרח בשבת, כמו כן נוסף על סימן ש"ז קונטרס על מלאכת מתיר למען יושלמו מנין המלאכות השייכות לזה הכרך.

שו"ע סימן ש"ח: כלל דיני מלאכת בישול הסבוכים ומורכבים, קבעו מקום לעצמם בכרך שלם המיוחד כולו למלאכה זו. כדרכו בכרכים הקודמים, גם בכרך זה נוספו בהרחבה נידוני בישול המתחדשים בימינו, ואף הורחבה היריעה בדיני מעשה שבת שנקבעו בשו"ע בריש הלכות אלו. כרך זה משלים את הכרך של ר"ג ורנ"ט העוסק בדיני חזרה ושהיה.

שו"ע סימנים ש"ט - שכ"ג: דיני מלאכת בורר הידועים כמקח אשר קשה לבררו ולהגדירו קבעו את מקומם בכרך זה, ולא רק שהובררו והומתקו בו, אף נכללו עמם נידונים רבים המתחדשים בימינו אנו. כהשלמה לנושא זה נקבעו קונטרסים במלאכות זורה ומרקד המשלימות מלאכה זו.

חלקו השני של הספר ערוך על סימן ש"כ העוסק בדיני מלאכת דש, וברובו על דיני סחיטת פירות ריסוק קרח סחיטת שעירות וכל הנידונים המסתעפים באיסורי סחיטה.

שו"ע סימנים שכ"א - שכ"ד: שו"ע סימן שכ"א פותח בדיני תיקוני אוכלין מליחתם וכבישתם בשבת, אף בחלק זה הורחבה היריעה לדעת שורשי הדינים והגדרתם. בחלקו השני של הסימן נקבצו בשו"ע דיני מלאכת טוחן ומלאכת לש, אף כאן נתבארו הדברים בהרחבה ובפרט מלאכת לש אשר כל הבאים בשערי הלכות שבת יודעים אל נכון את קושי המלאכה בהגדרת השיטות השונות בש"ס ובראשונים עד שילובם עם הכרעת הפוסקים. למען עשות סדר בכללי המלאכה והלכותיה נערך בסוף הסימן קונטרס

מאמר מיוחד ומרתק זה נערך ונלקט מתוך סדרת הספרים המופלאה "שלמי יהונתן", יום בשורה הוא לעמלי תורה עם הופעת עשרה כרכים חדשים מסדרה זו, על שו"ע הלכות שבת. המצטרפים ל"שלמי יהונתן" ד' חלקים על הלכות מוקצה, אשר כבר קנו שבייתה בהיכלי התורה ובבתי ישראל כאחד מספרי היסוד של הלכות מוקצה.

יחודה של סדרת ספרים זו בהקפת שורשי הסוגיות והראשונים, תוך צלילה לעומק העיון ודליית פנינים ושילובם במסקנות הפוסקים עדי נידונים המצויים בימינו אנו בכל בית ובית. בטוחנו, כי תועלת גדולה תצמח ללומדים בספר זה, בין אם הם לומדים הלכות שבת בעיון או רק נצרכים לדעת הלכות אקטואליות. בהיות הספר ערוך ומחולק על סעיפי השו"ע הרי שנקל לחפש בו, דבר דבור על מקומו. ואכן לא בכדי מעוטר הספר בהסכמות נלהבות של גדולי ראשי ישיבות מחד, וגדולי הפוסקים מאידך, לפי שיש בו שילוב של עיון וחקר בסוגיות, ובירור המסקנות להלכה.

בהוצאה לאור של עשרת החלקים החדשים, הרחיב הגאון המחבר שליט"א, את העיון בהלכות שבת, והפך אותו לנחלת רבים, באשר הספר כתוב בשפה ברורה השווה לכל נפש.

ומכאן מברכת מערכת 'אסופות' את הגהמ"ח כי ימשיך להפיץ מעינותיו חוצה, ולהעמיד תלמידים הרבה, ויזכה להוציא לאור ספרים כדוגמת אלו, אשר על ידם נהפך לימוד הל' שבת בעיון למנת חלקם של כל בני התורה די בכל אתר ואתר. וזכות השבת תעמוד לו להרחיב גבוליו בהאדרת התורה והיראה בהיכלי התורה בארה"ק ובעולם כולו.

עשרת הכרכים מתחלקים לפי סימני השו"ע כדלהלן:

שו"ע סימנים רמ"ב - רנ"ב: בשערי הכרך הראשון של הלכות שבת באו דיני עונג שבת, גדריהן ופרטיהן, דיני שמחה בשבת, חציו לה', והמסתעף. מסימן רמ"ג נתבאר בסי' ד הנידונים הסבוכים של שכירות גוי בשבת, עבודה בקבלנות ע"י גוי, שכירות ושותפות עם גוי, השקעות באופנים שונים עם גוי, שביית בהמות, שילוח אגרת ע"י גוי. בחתימת הכרך החל מסימן רמ"ח נידונו דיני ערב שבת הכוללים, הפלגה ונסיעה בע"ש, הכנות לשבת קודש, עשיית מלאכות מע"ש שיפעלו בשבת מאליהן, ועוד כהנה וכהנה נושאים השייכים לדיני ערב שבת.

שו"ע סימנים רנ"ג - רנ"ט: כרך זה עוסק בנושאים חשובים הנלמדים בהיכלי התורה הלא הם דיני שהיה, חזרה, והטמנה, היקף גדול לברר גדרי הדינים מסוגיות הש"ס והראשונים עד השוואתם לאופני החמום וההטמנה בימינו אנו, היריעה הורחבה אף לדיני פלטה חשמלית ותנורי חשמל, השימוש בכיסויי הפח הנהוג בימינו, ואף חימום תנור ע"י גוי בשבת, ועוד כהנה וכהנה פרטי הלכות וסוגיות הנלמדים בכל אתר ואתר.

שו"ע סימנים ש"ג - שט"ו: מלאכות בונה, סותר, בנין בכלים ומכה בפטיש, לצד דיני אוהל שהם תולדה דבונה, נכללו בכרך זה ערוכים על סדר סעיפי השו"ע מסימן ש"ג ועד ס"ס שט"ו, מקום נכבד הוקדש לנתח ולברר

מחבר ספר יקר!

בכתיבה השקעת את כל
הנשמה.

בעימוד השקעת את כל
הלב.

בהדפסה השקעת את כל
המרץ.

עכשיו תתחיל למכור...

פרסם בירחון אסופות

מקום המפגש של כל יודעי ספר וחובבי הספר שלך

ותתחיל למכור!!!

לפרטים והזמנת פרסום
טלפון: 050-4111773
פקס: 02-5605830

ירחון מאסף לתורה והלכה, מחקר וספרות

אסופות